

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Matjaž Mrdjenovič

**Politično-vojaški vidiki obdobja vojskujočih se dežel na
Japonskem**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Matjaž Mrdjenovič
Mentor:izr. prof. dr. Vladimir Prebilič

**Politično-vojaški vidiki obdobja vojskujočih se dežel na
Japonskem**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Zahvala

Staršem, dekletu in ostali družini,

mentorju in drugim profesorjem,

sošolcem, prijateljem

in vsem ostalim,

ki so me tako ali drugače podpirali,

družbi, ki mi je omogočila študij.

Hvala!

Politično-vojaški vidiki obdobja vojskujočih se dežel na Japonskem

Avtor se osredotoča na politično-vojaške vidike obdobja vojskujočih se dežel, ki ga umesti v kontekst razvoja japonskega fevdalizma. Vzroke za razpad države v sredini 15. stoletja vidi v naravi moči ašikaškega šogunata, ki temelji na zavezništvu s *šugo daimji*. Ko njegove enotnosti ni več, šogunatu upade moč in država razpade na manjša gospostva. V njih oblast vzpostavijo vojaško najbolj sposobni lokalni veljaki, ki izpodrinejo svoje gospodarje in postanejo *sengoku daimji*. Zavladajo ozemeljsko celovitim deželam, namesto na šoguna se zanašajo na lastno vojaško moč. V provincah uvajajo gospodarske reforme, s katerimi podpirajo vojsko, ki jo v bojih z drugimi *daimji* izrabijo za širjenje svojega vpliva. Ukrepi, ki jih uvajajo, koristijo tudi ostalim slojem prebivalstva. V vse večjih vojskah vidno vlogo prevzame pehota, samuraji konjeniki pa postanejo suličarji. Okrog gradov začno nastajati mesta, povečata se obseg trgovine in rast prebivalstva. Ob koncu obdobja družbene razmere omogočijo vzpon treh najsposobnejših poveljnikov, ki začnejo proces združevanja države. Začne se profesionalizacije vojske in njeno ločevanje od preostalih stanov v družbi. Obdobje predstavlja osnovo, na kateri je zgrajeno kasnejše 250-letno obdobje miru.

Ključne besede: daimjo, samuraj, japonski fevdalizem, obdobje vojskujočih se dežel.

Politico-military aspects of the age of warring states in Japan

The Author focuses on politico-military aspects of the Warring states period, which is understood within the context of evolving Japanese feudalism. The reasons for the disintegration of the Japanese state in the middle of the 15. century, are seen in the nature of Ashikaga rule, which was based on an alliance with *shugo daimyo*. Once its unity was gone, the shogunate was powerless and the country divided into smaller domains. The most competent local warlords rose to power, supplanted their former masters and became *sengoku daimyo*. They ruled their contiguous territory domains, without relying on the shogun, basing their power on the military strength of their armies. To support them, they enforced reforms, then fought with others to extend their influence. Their measures also benefited other social classes and population growth increased. Infantry units became prominent, so the samurai cavalry started using spears. Near castles cities started to form, accompanied by growth of commerce. At last, social circumstances made possible the rise of three capable leaders that started unifying Japan. Armies became professional, soldiers rigidly separated from other social classes. The period thus represents the foundation on which the following 250 years of peace are based.

Key words: daimyo, samurai, Japanese feudalism, Warring states period.

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	7
2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR	8
2.1 PREDMET IN CILJ PROUČEVANJA	8
2.2 HIPOTEZE	8
2.3 UPORABLJENA METODOLOGIJA	9
2.4 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	10
2.5 POSEBNE ZNAČILNOSTI JAPONSKIH IMEN.....	14
3 GEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI JAPONSKE.....	16
3.1. GEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI IN KMETIJSTVO	17
4 PERIODIZACIJA JAPONSKE ZGODOVINE	19
4.1 PERIODIZACIJA SREDNJEGA VEKA NA JAPONSKEM.....	22
4.1.1 Razmejitev srednjega veka na Japonskem	22
4.1.2 Definicija obdobja vojskujočih se dežel	24
5 PREGLED JAPONSKE ZGODOVINE DO PROUČEVANEGA OBDOBJA.....	26
5.1 NASTANEK JAPONSKEGA CESARSTVA.....	26
5.2 KLASIČNA JAPONSKA: NASTANEK ŠOENOV.....	27
5.3 ZGODNJI SREDNJI VEK: ŠIRJENJE FEVDALIZMA.....	30
5.4 POZNI SREDNJI VEK	33
5.4.1 Vzpon Ašikag in šugo daimjev	33
5.4.2 Razmere v prestolnici in upad šogunove avtoritete	35
6 VOJNA ONIN.....	38
6.1 VPLIV ŠOGUNA AŠIKAGA JOŠIMASE	39
7 NASTANEK NOVIH GOSPOSTEV IN MEDSEBOJNI BOJI	41
7.1 ŠIRJENJE KONFLIKTOV IN VZPON SENGOKU DAIMJEV	41
7.2 PRESTOLNICA, DOMAČE PROVINCE IN ZAHOD DRŽAVE	43
7.2.1 Prestolnica in boji za vpliv na rodbino Ašikaga.....	43
7.2.2 Zaton klana Ouči in vzpon Morijev na zahodnem Honšuju	45
7.2.3 Vzpon Asakura Tošikageja: primer zatona šoenov.....	46
7.3 BOJEVITI VZHOD DRŽAVE.....	47
7.3.1 Klan Uesugi	47
7.3.2 Uesugi Kenšin, Takeda Šingen in četrta bitka pri Kavanakadžimi	48
7.3.3 Pet generacij družine Hodžo	52
7.4 JUŽNA JAPONSKA.....	55
8 UPRAVLJANJE GOSPOSTEV IN RAZMERE V DRŽAVI	59
8.1 PRAVNI VIDIKI GOSPOSTEV	59

8.2 RAST POPULACIJE.....	63
8.3 KMEČKO PREBIVALSTVO IN RAZVOJ MEST.....	64
8.4 INDUSTRIJA IN TRGOVINA	67
8.5 BOJEVITE VERSKE SEKTE	69
9 ZDRUŽEVANJE DRŽAVE	72
9.1 VZPON ODA NOBUNAGE	72
9.2 TOJOTOMI HIDEJOŠI in njegovi politični ukrepi	77
10 SPREMEMBE NA VOJAŠKEM PODROČJU	80
10.1 SESTAVA VOJSKE.....	81
10.3 POJAV SULIČARJEV.....	82
10.4 UVEDBA ARKEBUZ.....	83
10.5 NASTANEK GRADOV.....	85
10.6 ZAČETKI PROFESIONALIZACIJE SAMURAJEV	86
11 ZAKLJUČEK	87
12 LITERATURA	93

1 UVOD

Japonska je na Zahodu poznana po svojih naravnih lepotah, zanimivi kulturi in tehnološko napredni družbi. S svojo pestro zgodovino buri duhove številnih zgodovinarjev, kulturologov, vojaških navdušencev in drugih.

Ta zanimiva kultura ja nase prvič resneje opozorila na prehodu v 20. stoletje, ko se je z izjemno hitrostjo preobrazila v moderno družbo. Večkrat je dokazala svojo sposobnost kljubovanja težkim razmeram, svet pa presunila s hitrim okrevanjem po grozovitih eksplozijah v Nagasakiju in Hirošimi. Uspešno okrevanje je nadaljevala, vse dokler se ni povzpela med najrazvitejše države sveta.

To je vzbudilo zanimanje številnih raziskovalcev, ki so vzroke za hiter razvoj japonske družbe in njeno izjemno sposobnost okrevanja začeli iskati v njeni preteklosti. Prezrla je ni niti popularna kultura, ki je v vse bolj individualnem in nepredvidljivem svetu japonskega samuraja izpostavila kot bojavnika individualista, ki stoično kljubuje vsem izzivom.

Čeprav nam duh časa in popularna kultura lahko kaj hitro izkrivita pogled nazaj, pa presenečenja, ki se razgalijo ob poglobljanju v japonsko zgodovino, pravemu navdušencu lahko le povečajo spoštovanje do te veličastne kulture.

Eno pomembnejših poglavij japonske zgodovine je zagotovo obdobje vojskujočih se dežel. Takrat so se namreč odvijali številni procesi slabitve centralne avtoritete, krepiteve lokalnih vojaških elit in njihovih medsebojnih spopadov. Zaradi kompleksnosti je obdobje v nekaterih zgodovinskih delih skrčeno na peščico pomembnejših dogodkov ali spopadov, iz katerih izidejo najmočnejši akterji, ki začno proces združevanja države. A s tem sta zmanjšana pomen in prelomnost politično in vojaško pestrega obdobja, ki predstavlja osnovo, na kateri je utemeljeno več kot 200 let trajajoče obdobje miru, ki sledi. Številne spremembe na vseh nivojih japonske družbe in množica vojaških ter političnih akterjev tega obdobja nam sicer otežujejo njegovo celostno razumevanje, a po podrobnejšem pregledu vseeno lahko izpostavimo nekatere politične in vojaške procese, ki so pomembno prispevali k razvoju japonske družbe in njene tradicije.

2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 PREDMET IN CILJ PROUČEVANJA

Predmet proučevanja diplomske naloge so politično-vojaški vidiki Japonske v obdobju med letoma 1467 in 1590. Gre za izjemno razburljivo obdobje v japonski zgodovini, poznano tudi pod imenom 'obdobje vojskujočih se dežel'. Zaznamovali so ga številni konflikti in pestra politična dinamika, ki je povzročila spremembe tudi na vojaškem področju. Analiza bo torej osredotočena na politične vidike in nekatere vojaške spremembe omenjenega obdobja, ki jih bomo umestili v kontekst japonske zgodovine. Nekatere geografske, zgodovinske in kulturne okoliščine bodo navedene zaradi lažjega razumevanja problematike.

Cilji diplomske naloge so:

- Umestiti obdobje vojskujočih se dežel v japonsko zgodovino in razumeti nekatere okoliščine, ki so do njega privedle.
- Analizirati potek pomembnih dogodkov in političnih procesov v proučevanem obdobju.
- Predstaviti glavne akterje in nosilce politične moči proučevanega obdobja.
- Analizirati nekatere spremembe na vojaškem področju, ki so bile odraz političnih sprememb.

2.2 HIPOTEZE

Glede na cilje naloge smo si zastavili naslednje hipoteze:

H1: V obdobju vojskujočih se dežel stare fevdalne oblastnike izpodrinejo novi, ker si s politično in vojaško spretnostjo prisvajajo nova ozemlja.

H2: Vojne v obdobju vojskujočih se dežel, ki so povzročile številne žrtve in veliko materialno uničenje, so škodovalе gospodarskim razmeram.

H3: V srednjeveški Japonski so na političnem in vojaškem področju vladali samuraji, zato so ti japonski bojevniki prevladovali tudi na bojiščih obdobja vojskujočih se dežel.

2.3 UPORABLJENA METODOLOGIJA

V diplomski nalogi so bile zaradi zgodovinskega predmeta proučevanja uporabljene temu primerne raziskovalne metode. Najprej smo uporabili metodo zbiranja virov, tako da smo se seznanili z obstojem in dostopnostjo obstoječe literature s proučevanega področja. S kritičnim pristopom smo poskušali izbrati kar najbolj kvalitetne vire. Upoštevali smo ugled in specializiranost avtorjev za področje japonske zgodovine ter ugled znanstvene ustanove ali založbe, pod okriljem katere je bilo delo izdano. Poleg vsebinske ustreznosti smo upoštevali tudi raven, s katero je knjiga, članek ipd. osnovana na primarnih virih, katerih vsebina nam je zaradi geografske in kulturne oddaljenosti Japonske težje dostopna.¹ Tako smo poskušali zagotoviti, da bi tudi naše ugotovitve temeljile na čim bolj neposrednih sklepih strokovnjakov. Pri tem smo poskušali uporabiti tudi novejša sekundarna in terciarna vira, saj se interpretacija zgodovine s časom spreminja, v nalogi pa smo želeli zaobjeti tudi sodobno zgodovinopisje.

Zbrano literaturo smo proučili z uporabo analize in interpretacije sekundarnih virov. S križanjem in primerjavo virov v slovenskem in angleškem jeziku smo poskušali zmanjšati izgube pomenov pri prevajanju. Metodo konceptualne analize smo uporabili pri definiranju temeljnih pojmov. Z zgodovinskorazvojno analizo smo razčlenili smeri razvoja določenih zgodovinskih pojavov in jih opisali z deskriptivno metodo. Z uporabo sinteze smo iz prvin analiziranih virov zgradili novo celoto.

¹ Za bolj natančno interpretacijo primarnih virov je poleg znanja japonskega jezika in pisav potrebno še celovitejše poznavanje japonske zgodovine in kulture, kar je izven obsega tega dela kot tudi dosega avtorja, zato se v čim večji meri nanašamo na priznane strokovnjake s tega področja, ki jim je ta podvig uspel.

2.4 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

Japonski fevdalizem, daimjo

Du Ry van Beest Holle in sodelavci (1976b, 3761–3762) navajajo splošno definicijo fevdalizma: »Fevdalizem je družbena struktura na temeljih kmetovanja, hierarhični sistem osebnih vezi, zlasti pa nadvlada veleposestnika nad kmeti, ki so od njega odvisni. Fevdalizem je vsesplošen pojav, ki mu lahko sledimo na vseh koncih sveta«. (Du Ry van Beest Holle in drugi 1976b 3761–3762)

V Zelnik (2007, 114) je fevdalizem pojem, ki »označuje celoten kompleks fevdnopравnih pravil /.../ ter produkcijski način, značilen za fevdstvo in zemljiško gospostvo, uporablja se tudi kot pojem za obdobje, predvsem za srednji vek« (Zelnik 2007, 114). Fevdstvo je definirano kot »državni in družbeni red /.../ (, ki je temeljil na, op. M. M.) odnosu med vazali in fevdalci« (Zelnik 2007, 114). Za tako zvezo je bilo značilno, da je fevdalec v zameno za zvestobo in službo svojemu vazalu podelil fevd. A zvestoba je bila do neke mere obojestranska, ker je fevdalec štivil svojega vazala. (Zelnik 2007, 114)

Fevdstvo² torej »opredeljujeta dve prvini: element osebne zvestobe in materialni temelji, obe prvini pa sta bili med seboj trdno prepleteni.« (Du Ry van Beest Holle in drugi 1976b, 3764)

Goble (2012, 35) med elemente fevdalizma in fevdalnih družb, ki jih lahko prepoznamo v japonski zgodovini, šteje:

/O/dsotnost močne centralizirane države; konjeniški bojvniški družbeni razred, ki igra vodilno vlogo v družbi; obstoj vezi med vodjami in privrženci v vojaškem družbenem razredu, ki temeljijo na ideji plačila za vojaško službo in jih lahko označimo kot sistem vezi med fevdalci in vazali; in ekonomsko osnovo, v kateri ustvarjanje bogastva ni temeljilo na denarju, trgovini in industriji, temveč na lastništvu agrarne zemlje in nadzoru nad delovno silo, ki jo obdeluje (prevedel M. M.). Goble (2012, 35)

² V Du Ry van Beest Holle in drugi (1976b, 3763) je namesto fevdstva uporabljen izraz fevdništvo.

Na Japonskem lahko med letoma 1200 in 1600 zaznamo vse naštet elemente. Bojevniški družbeni razred so predstavljali samuraji – konjeniki lokostrelci, ki so svojim vodjem služili v zameno za plačilo v obliki zemljiških pravic, ti pa so na svojih ozemljih postajali vse bolj neodvisni in slabili moči centralne oblasti (ta ni bila diktatorska, temveč hegemonika). (Goble 2012, 35)

Du Ry van Beest Holle in drugi (1977c, 5123) japonski fevdalizem do začetka 17. stoletja delijo na zgodnji, srednji in pozni. Zgodnji fevdalizem je temeljil na davkov oproščenih zasebnih posestvih *šoen* (*shoen*), ki so omogočala bogatenje uradniškega in dvornega plemstva, v 11. in 12. stoletju pa vzpon vojaškega družbenega razreda *bukov* (*buke*) ali samurajev. (Du Ry van Beest Holle in drugi 1977c, 5123; Encyclopædia Britannica 2016a)

Provincialni vojaški guvernerji – *šugo* (*shugo*) v 14. stoletju povečajo svoje pristojnosti in postanejo *šugo daimji*³ (*shugo daimyo*). Ti fevdalni gospodje v srednji fazi japonskega fevdalizma izkoristijo pravico pobiranja davkov za lastno bogatenje. (Du Ry van Beest Holle in drugi 1977c, 5123–5124; Encyclopædia Britannica 2016a)

V sredini 15. stoletja s spretno rabo svojih vazalnih vojsk *šugo daimje* začno izpodrivati *sengoku daimji* (*sengoku daimyo*) ('*daimji* obdobja vojskujočih se dežel'), ki si na svojih gospostvih skupaj z vazali lastijo večino ozemlja. Ustvarijo upravne aparate in uvedejo lastne zakone ter se s konkurenti začnejo spopadati za ozemlja. Država tako razpade na večje število med seboj vojskujočih se dežel. (Du Ry van Beest Holle in drugi 1977c, 5123–5127; Encyclopædia Britannica 2016a)

Turnbull (2001, 88–89) razlikuje še *šokuho daimje* (*shokuho daimyo*), ki so v sredini 16. stoletja začeli izpodrivati *sengoku daimje*. Svoje vojake so začeli plačevati z denarjem, posestva pa zadržali zase. Nekateri klani so uspeli svoje vodje preobraziti iz *šugo daimjev* v *sengoku daimje* ter naprej v *šokuho daimje*.⁴

Kmet, ruralno prebivalstvo

³ *Daimjo*, v dobesednem prevodu 'veliko ime'. (Du Ry van Beest Holle in drugi 1977c, 5124)

⁴ Tak je bil npr. klan Šimazu iz province Satsuma na južnem Kjušuju.

Keirstead (2012, 282–288) opozarja, da srednjeveška Japonska ni poznala splošnega enovitega termina, ki bi bil ekvivalenten današnjemu pojmu kmeta. Obstajala je množica izrazov, ki pa niso označevali poklicnih kategorij, temveč so odražali različne statuse v japonskem fevdalnem sistemu, ki so bili povezani z lastništvom zemlje in davčnimi obveznostmi. V dokumentih tistega časa se najbolj pogosto pojavlja beseda *hjakušo* (*hyakushō*), ki pa je v srednjem veku označevala podeželsko elito, ne glede na to, ali se je ukvarjala s kmetijstvom, uradništvom, obrtništvom ali bojevanjem. S terminom 'kmet', 'kmečko prebivalstvo' ali 'ruralno prebivalstvo' bomo zato v diplomskem delu označevali »heterogeno, neurbano, neelitno skupino ljudi /.../ (in poleg, op. M. M.) kmetov samozadostnih manjših kmetij /.../ (vključuje še, op. M. M.) bojavnike, uradnike ali obrtnike (prevedel M. M.)« (Keirstead 2012, 283). Šele ob koncu 16. stoletja, še bolj pa v obdobju vladavine klana Tokugava (*Tokugawa*) termin začne označevati pripadnike kmečkega družbenega razreda in je natančno ločen od ostalih slojev družbe. (Keirstead 2012, 283–288)

Samuraj, samurajski klan

Prvotno je beseda samuraj (dobesedno: služeci⁵) označevala stražarje cesarske palače, kasneje pa še oboroženo spremstvo cesarja in plemstva. (Turnbull 2001, 8; Zelnik 2007, 334) V devetem stoletju so se na podeželju začele formirati skupine bojnikov *buši* (*bushi*), ki so se bojevale proti domorodnim ljudstvom. V desetem stoletju so prisegli zvestobo zemljiškim gospodom in v skupnih vojskah branili njegova ozemlja. Sčasoma začnejo predstavljati podeželsko bojvniško elito, organizirano kot razširjena družina ali klan. Njegovo jedro so predstavljali bližnji krvni sorodniki *ičimon* (*ichimon*), bolj oddaljeni sorodniki so tvorili stranske veje (*ie no ko*), tisti, ki niso bili v sorodstvu, pa so bili t. i. možje iz hiše (*kenin*). Slednji so svoja ozemlja vključili v skupno posest klana, ki jih je ščitil, v zameno pa so plačevali delež pridelkov. (Turnbull 2001, 17)

V 12. stoletju se povzpnejo na vrh japonske družbe in kot bojvniška elita prevladujejo vse do poznega 19. stoletja. (Encyclopædia Britannica 2016b)

⁵ Tudi 'tisti, ki služi' npr. v Judge (1993, 255).

Sprva so nosili meč z rezilom, obrnjenim navzdol – t. i. *tači* (*tachi*), kasneje pa simbol pripadnosti samurajski kasti predstavlja komplet dveh mečev – t. i. *daišo* (*daishō*). Nekateri so verjeli, da meč vsebuje dušo samuraja, kdor ga je izgubil, je trpel eno izmed najhujših sramot. Ker so borilne veščine, npr. mečevanje, lokostrelstvo, konjeništvu idr., zahtevale dolgotrajno urjenje, so z njim pričeli že v otroštvu. (Turnbull 2000, 119–128)

Samurajevo vedenje je zapovedoval strog etični kodeks *bušido* (*bushidō*) (dobesedno 'vojščakova pot'⁶), ki je bil »pismeno fiksiran šele v 17. stoletju«. (Du Ry van Beest Holle in drugi 1977b, 4650). Narekoval je pogum in vztrajnost, predvsem pa brezpogojno zvestobo ter žrtvovanje za gospodarjevo dobrobit. (Turnbull 2000, 298–302). Poseben pomen je imela čast, ki so jo v skrajnem primeru poraza ali sramote lahko ohranili z obrednim samomorom *seppuku* (*seppuku* ali *harakiri*). Z globokim vbodom in potegom meča vstran so si prerezali trebuh, s čimer naj bi osvobodili svojo dušo in ohranili čast. (Turnbull 2000, 307–308)

Vojaško so bili samuraji najbolj dejavni v obdobjih Kamakura in Muromači (*Muromachi*) (Judge 1993, 256). Na bojiščih so se sprva pojavljali kot konjeniki lokostrelci, kasneje pa tudi v ostalih zvrsteh vojske. V zameno za zvesto služenje svojemu nadrejenemu so dobivali plačilo v obliki hrane, pravic ali posestev, pa tudi denarja. (Turnbull 2000, 121–127, 149–161; Goble, 2012, 35) Med dolgotrajnim mirom v času vladavine Tokugavov so se posvečali urjenju, izobraževanju, umetnosti in uradovanju. Z ukinitvijo stanu v 19. stoletju »so se mnogi spremenili v poslovnike.« (Judge 1993, 256)

Šogun, šogunat, bakufu

Beseda šogun je okrajšava japonskega vojaškega naziva *sei tai šogun* (*seii taishogun* ali *sei-i tai shogun*), kar v prevodu pomeni 'barbare premagujoči veliki general' (Judge 1993, 279; Mason in Caiger 1997, 130; Henshall 2007, 34–35). Beseda se prvič pojavi že okrog leta 200 našega štetja, ko cesar Sudžin (*Sujin*) ta naziv začasno podeli štirim generalom, zadolženim za zatiranje uporov (Turnbull 2001, 9–10). Kasneje je bil tak začasni mandat še večkrat podeljen

⁶ Tudi 'bojevnikova pot', npr. v Turnbull (2000, 298).

poveljnikom vojaških odprav proti domorodnim ljudstvom Kjušuja in severnega Honšuja (Mason in Caiger 1997, 130; Turnbull 2001, 9–12). Naziv se ponovno pojavi šele leta 1184, ko se Minamoto Jošinaka (*Minamoto no Yoshinaka*) v uporabi proti vodji klana v Kjotu okliče za šoguna. Ker so bila domorodna ljudstva že davno tega premagana, je naziv spremenjen v *seito tai šogun* (*seito tai shogun*) – 'veliki general, ki si podreja vzhod'. (Clements 2010, 98–99)

Šogun⁷ prvič postane dedni naziv, ko ga leta 1192 nemočni cesar Go-Toba podeli Minamoto Joritomu (*Minamoto no Yoritomo*). Takrat je bila vzpostavljena vojaška vlada, imenovana *bakufu*, ki je s kombinacijo upravnih organov in zvestih vojaških vazalov v provincah tudi v miru obvladovala celotno državo. (Mason in Caiger 1993, 130–132)

Ime *bakufu* izvira iz vrste terenskega vojaškega šotorišča, v katerem je bil poveljnikov položaj ali šotor obdan z blagom, napetim na kole, ki so razmejevali različne predele vojaškega tabora. S šogunom Joritomom začne termin simbolizirati vojaško vlado, ki ji avtoriteto in legitimnost (pogosto pod prisilo) podeli cesar (Henshall 2012, 34–35). Termin *bakufu* je pogosto uporabljen kot ekvivalent šogunatu, ki pomeni vlado šoguna (Turnbull 2001, 188), lahko pa pomeni obliko vladavine, v kateri ima dejansko oblast šogun, legitimnost pa mu podeli ali potrdi cesar. (Henshall 2012, 34–35)

2.5 POSEBNE ZNAČILNOSTI JAPONSKIH IMEN

Japonska imena se navaja tako, da je priimek pred imenom. Tako se npr. osebo z osebnim imenom Nobunaga in priimkom Oda imenuje 'Oda Nobunaga' in ne obratno, kot je običaj v zahodnih kulturah. Strokovno zgodovinopisje take kulturne navade spoštuje, saj, kot argumentira Friday (2012a, xvii), tudi »učitelji in učenci na Japonskem ne spremenijo 'Georgea Washingtona' v 'Washington Georgea' (prevedel M. M.)«. (Friday 2012a, xvii)

Nekateri posamezniki v japonski zgodovini so bili tekom svojega življenja poznani pod več imeni. Pogosto so vzdevki ali nazivi predstavljali kar celo ime. Zavoljo jasnosti se v zgodovinopisju posameznika večinoma naziva z najbolj

⁷ Tokrat spet v prvotni obliki Sei tai šogun.

znanim med njegovimi imeni, in sicer ne glede na ime, pod katerim je bil v določenem obdobju poznan. Poleg tega se v skrajšani obliki posameznika naziva z osebnim imenom, npr. Iejasu (*Ieyasu*), in ne priimkom oz. imenom rodbine ali klana, npr. Tokugava. (Friday 2012a, xvii–xviii)

3 GEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI JAPONSKE

Japonsko otočje se razteza med zmernim hladnim podnebjem otoka Hokaido (*Hokkaidō*) na severu in subtropskim podnebjem Okinave (*Okinawa*) na jugu. Največji štiri otoki so Honšu (*Honshū*), Kjušu (*Kyūshū*), Šikoku (*Shikoku*) in Hokaido, čeprav je imel slednji zaradi severne lege večino zgodovine obrobno vlogo (Clements 2010, 1). Poleti na otočje s Pacifika prinese padavine in tajfune, pozimi pa iz Sibirije pride hladen zrak, ki ga morje in gorovja ublažijo. Severozahodni del otočja je zasnežen, na jugovzhodni obali pa so zime mile. (Barnes 2012, 9–10)

Na Japonskem na leto zapade med 944 in 4.060 milimetrov padavin, kar je primerljivo z južno Kitajsko, Kongom in Brazilijo. Na otočju uspevajo bujno rastje in gosto zaraščeni gozdovi (Barnes 2012, 9–10). Zaradi obilnega deževja sta prisotni tudi močna erozija površja in zakisanost tal, zato je od več kot 377.000 kvadratnih kilometrov površine plodnih le slabih 15 % zemlje. V srednjem veku je bil ta odstotek še nižji. (Clements 2010, 1; Barnes 2012, 9–10)

Japonsko zaznamuje zelo pestra zgodovina tektonike, saj leži ob stičišču treh tektonskih plošč. Pacifiška in Filipinska oceanska plošča se proti zahodu zarivata pod celinsko Evrazijsko. Posledica teh premikov so strme gore, ki se še danes višajo, in številni vulkani, ki skupaj s pogostimi potresi zaznamujejo tamkajšnje življenje. Čeprav se na Japonskem nahaja 10 % najbolj aktivnih vulkanov na planetu, pa večina gora ni vulkanskega tipa. (Barnes 2012, 3–5)

Nasprotje goratim predelom so ravninska območja, ki, odvisno od definicije, predstavljajo od 14 do 35 % kopnega. Ravninske dele lahko delimo na nižje in višje ležeče. K nižjim štejemo obalne in aluvialne nižine, npr. tiste iz območja Kansai, k višjim pa valovite erodirane vulkanske terase, npr. veliko ravan Kanto (*Kantō*), pa tudi planote in položna vulkanska pobočja na južnem delu otoka Kjušu, severnem Kantoju in Hokaidu. (Barnes 2012, 5–6)

Poleg naravnih nesreč so bili v japonski zgodovini pogosti še izbruhi bolezni, ki so skupaj z lakotami v srednjem veku populacijo večkrat zmanjšali za četrtno. »Morda je življenje v nepredvidljivi deželi prispevalo k japonskemu slovesu po stoični obzirnosti s kančkom fatalizma (prevedel M. M.).« (Barnes 2012, 12)

Japonska država je bila večji del zgodovine upravno razdeljena na več kot 60 provinc, katerih število je v različnih obdobjih nekoliko nihalo. (Sansom 1958, 2)

3.1. GEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI IN KMETIJSTVO

Geografske značilnosti japonskega ozemlja so od nekdaj določale središča poselitve in način življenja. Prazgodovinsko lovsko-nabiralsko ljudstvo Džomon (*Jōmon*) je obale s pridom izkoriščalo za ribolov, gozdove pa za lov in nabiralništvo. Z razmahom gojenja riža, ki za rast potrebuje enakomeren nivo vode, se središče poseljenosti preseli na ravnine. Sprva v bližino rek, kjer je bilo mogoče zagotoviti dovolj vode, z uporabo železnega orodja in izgradnjo namakalnih kanalov pa so riževa polja odmaknili od poplavnih območij rek. Do srednjega veka je napredek namakalne tehnologije omogočil terase z riževimi polji na pobočjih z naklonom do 16 stopinj (Barnes 2012, 5–8). Tako so japonsko zgodovino zaznamovala tri najbolj rodovitna področja oz. aluvialne ravnine. Kinai, na območju ošaškega zaliva in Kjota, je s površino več kot 1200 kvadratnih kilometrov omogočal pridelavo dovolj riža za hrano številnih prebivalcev prestolnice in cesarskega dvora. K temu je pripomoglo tudi drugo veliko rodovitno območje, ki se s površino več kot 1500 kvadratnih kilometrov razteza nad zalivom Ise. S površino več kot 12.000 kvadratnih kilometrov pa je največja ravnina Kanto, ki se razprostira okrog današnjega tokijskega zaliva. Boji za nadzor nad temi tremi področji so zaznamovali velik del japonske zgodovine, saj so bili zaradi rodovitnosti center bogastva in moči. (Sansom 1958, 5–6)

Gozdovi so prebivalcem japonske služili kot bogat vir živalske hrane in oreščkov. Z izsekavanjem so pridobivali zemljo za sadovnjake, gojenje suhih poljščin (proso in ječmen) in vrtnin (sladki krompir, redkve, korenje ipd.). Les so porabili za izdelavo orodja, kot kurjavo za ogrevanje in kuhanje ter kot gorivo za žgalne peči, kovačnice in topilnice. Izsekavanje gozda se je nadaljevalo z gradnjo ladij in arhitekturo po zgledu Kitajske in Koreje, kjer je bila pogosta uporaba velikih lesenih stebrov in žganih glinenih strešnikov. Po letu 1550 sta širjenje mest in gradnja veličastnih zgradb porabo lesa še povečali, tako da je pretirano izsekavanje povzročilo povečano erozijo tal, zemeljske plazove in

močno sedimentacijo nižin. To je imelo negativen učinek na gojenje riža, ki je predstavljal davčno osnovo države. Že v poznem obdobju Edo so zato uvedli pogozdovanje. (Barnes 2012, 8–12)

4 PERIODIZACIJA JAPONSKE ZGODOVINE

Vsaka tematika, ki zadeva zgodovino, se mora tako ali drugače opirati na periodizacijo oziroma delitev na obdobja. »Brez periodizacije ne more biti zgodovine – kritične rekonstrukcije in analize preteklosti – le naključne izjave o preteklem – navidezno neskončno zaporedje dogodkov v času (prevedel M. M.).« (Friday 2012b, 17)

Značilnost vsake periodizacije je, da vsaj implicitno izpostavlja določen(e) vidik(e) razvoja ali napredka, ki vodijo v čas, iz katerega izhaja avtor. To pomeni, da popolne periodizacije ni, temveč obstajajo le bolj ali manj primerne glede na predmet, ki ga proučujemo oz. vidike, ki jih želimo izpostaviti. (Friday, 2012b, 16–17; Piggot 2012, 21)

Friday (2012b, 18) prepozna štiri prekrivajoče se sheme periodizacij japonske zgodovine:

Tabela 4.1: Štiri sheme periodizacij japonske zgodovine

	Shema 1	Shema 2	Shema 3	Shema 4
1900	EDO	ZGODNJE MODERNO OBDOBJE	"CENTRALIZIRAN FEVDALIZEM"	PAX TOKUGAVA (ravnovesje med centralno in lokalno močjo)
1800				PROCES ZDRUŽEVANJA (centripetalne sile)
1700				
1600	AZUČI/MOMOJAMA	SREDNJI VEK	BOJUJOČA SE GOSPOSTVA	VZPON PROVINCIALNIH BOJEVNIKOV (centrifugalne sile)
1500	MUROMAČI		ZGODNJI SREDNJI VEK	
1400	KAMAKURA			
1300	HEIAN	KLASIČNO OBDOBJE	OLIGARHIČNA DRŽAVA	PREVLADA DVORA (centralizacija)
1200				
1100				
1000				
900	NARA		DRŽAVA RITSURJO	NASTANEK DRŽAVE (centripetalne sile)
800				
700	JAMATO	ANTIKA	KONFEDERACIJA JAMATO	REGIONALNI POGLAVARJI (lokalna moč)
600				
500				
400				
300				

Vir: prirejeno po Friday (2012b, 18).

Najbolj pogosta delitev japonske preteklosti (Tabela 4.1, Shema 1) temelji na lokaciji središča moči v državi. V zgodovini Japonske do druge polovice 19. stoletja se tako zvrsti sedem obdobj. Od poznega tretjega stoletja do leta 1185 si sledijo obdobja Jamato (*Yamato*) (do leta 710),⁸ Nara (710–794) in Heian

⁸ Nekateri avtorji pozno obdobje države Jamato imenuje po najbolj znani prestolnici tistega časa – Asuka, npr. Piggot (2012, 22), ki obdobje omejuje z letoma 592 in 710.

(794–1185). Sledijo obdobja Kamakura (1185–1333), Muromači⁹ (1333–1568) in Azuči/Momoyama (Azuchi/Momoyama) (1568–1600), ki jih že umeščamo v japonski srednji vek. Obdobje Edo (1600–1868) štejemo v zgodnje moderno obdobje. (Friday 2012b, 18)

To periodizacijo se pogosto deli na podobdobja, ki pa so lahko poimenovana po drugih značilnostih. Pred ali na začetek obdobja Muromači se umešča po koledarskem obdobju imenovani Kenmu (1333–1336), ki predstavlja poskus ponovne vzpostavitve cesarjeve oblasti. Tudi vojna Onin (*Ōnin*), ki se je med letoma 1467 in 1477 odvijala v prestolnici, je ime dobila po koledarskem obdobju. Boji so se za tem razširili po celotni Japonski, zato zgodovinarji čas med letoma 1477 in 1573 (ali 1568) pogosto imenujejo obdobje vojskujočih se dežel, po podobno imenovanem obdobju v zgodovini klasične Kitajske. Smatra se kot »primeren tematski opis za endemično vojskovanje (prevedel M. M.)«. (Goble 2012, 32)

V nalogi bomo pogosto uporabljali to delitev japonske zgodovine, saj nam omogoča enostaven način sklicevanja na natančneje določena obdobja. Jedro diplomskega dela se po tej periodizaciji odvija v poznem Muromačiju, ko upade moč šogunov rodbine Ašikaga (*Ashikaga*) in v obdobju Azuči/Momoyama, ko vodilno vlogo v državi prevzame najprej Oda Nobunaga, za njim pa Tojotomi Hidejoši (*Toyotomi Hideyoshi*).

Druga shema (Tabela 4.1, Shema 2) deli japonsko zgodovino na pet splošnih obdobj.¹⁰ Prične z antiko, nadaljuje pa s klasičnim obdobjem,¹¹ srednjim vekom, zgodnjim modernim in modernim obdobjem. (Friday 2012b, 18)

Iz kritike, da druga shema v preveliki meri temelji na izhodiščih evropskega zgodovinopisja, izhajata tretja in četrta shema. Tretja (Tabela 4.1, Shema 3) temelji na »naravi strukture socialnopolitične moči (prevedel M. M.)« (Friday

⁹ Za Muromači lahko zasledimo tudi poimenovanje Ašikaga (*Ashikaga*), po rodbini, ki je v tem obdobju posedovala naziv šogun. (npr. Goble 2012, 32)

¹⁰ Določen del japonskega povojnega zgodovinopisja deli zgodovino na štiri obdobja: kodai, čusei (*chūsei*), kinsei in kindai. Prvo med njimi, kodai, se včasih prevaja antično, včasih pa klasično obdobje. Ker večina zgodovinarjev njegov začetek postavlja v pozno sedmo stoletje, se k prevodu 'klasično' nagiba tudi Piggot (2012, 22–23).

¹¹ Sansom (1958) v grobem časovno enako omejeno obdobje namesto klasično imenuje antično, čemur sledita tudi Mason in Caiger (1997), ki antično japonsko imenujeta arhaična, klasično pa antična. Henshall (2012) klasično obdobje začne relativno poznega leta 710 in ga imenuje zgodnje obdobje.

2012b, 19) in je za nas pomembna zaradi delitve srednjega veka na zgodnje obdobje in obdobje bojujočih se gospodstev; četrta (Tabela 4.1, Shema 4) pa temelji na dinamiki med razpršenostjo in centralizacijo politične moči, ki se je odvijala skozi japonsko zgodovino. (Friday 2012b, 19)

4.1 PERIODIZACIJA SREDNJEGA VEKA NA JAPONSKEM

Termin srednji vek izvira iz evropskega zgodovinopisja, a Goble (2012, 35–37) njegovo uporabo v japonski zgodovini utemeljuje z dvema komponentama: prepoznanjem ključnih skupnih značilnosti evropskega in japonskega fevdalizma; in prepoznanjem ključnih preobratov, ki časovno omejujejo in definirajo japonski srednji vek – vzpon vojaškega družbenega razreda na začetku in vzpostavitev trajnejše oblasti ter miru na koncu obdobja.

4.1.1 Razmejitev srednjega veka na Japonskem

Začetek srednjega veka postavljamo v desetletje po letu 1180, ko se je v Kamakuri začela vzpostavljati vojaška vlada (*bakufu*) prvega Šoguna Minamoto Joritoma. Takrat je tradicionalna japonska dvorna elita izgubila nadzor nad velikim delom države, pa tudi nad bojvniškim razredom samurajev, ki se je povzpел na najvišjo politično raven. A ker je prvi Šogun deloval v dogovoru z dvorom in ohranil strukturo stare cesarske avtoritete, ta mejnik predstavlja evolucijski pogled na oblikovanje japonskega srednjega veka. (Goble 2012, 37) Seveda ne smemo zanemariti prelomnosti desetletja po letu 1330. Letnico 1333 bomo vzeli za mejo med zgodnjim in poznim srednjim vekom. Takrat se namreč zgodi popolno uničenje kamakurskega šogunata, ki predstavlja kvalitativno spremembo političnih metod. Če se je prej za doseganje političnih sprememb večinoma zatekalo k prestrukturiranju državnih institucij, pa po letu 1330 vojaško nasilje postane legitimna metoda doseganja političnih ciljev. Čeprav tudi nastanek zgodnjega srednjega veka zaznamuje vojna med samurajskimi klani, ki zajame velik del države, pa so bili spopadi v tem obdobju, vključno z mongolskima invazijama leta 1274 in 1281, tako časovno kot prostorsko omejeni. Vojaško nasilje zgodnjega srednjega veka se tako kvalitativno razlikuje od poznega, ko vojskovanje začne prežemati celotno družbo. (Goble 2012, 38)

To je bilo edino obdobje v japonski zgodovini, ko so bojevniki lahko pričakovali vojskovanje kot stalni del njihovega življenja. Organiziranje vojskovanja je postalo vse bolj kompleksno in specializirano, gospostva vojskovodij pa so bila do sredine 1550. let popolnoma podrejena učinkovitosti vojske, ki je zagotavljala zaščito produktivnih kapacitet gospostva (prevedel M. M.). (Goble 2012, 38–41)

Povečana vloga vojskovanja je spodbudila tudi družbeno mobilnost. V zgodnjem srednjem veku je bil družbeni sloj bojevniških zemljiških posestnikov – samurajev relativno zaprt in strogo definiran. Samurajske družine, ki so v vazalnem odnosu do šoguna vladale provincam, so uživale monopol nad bojevanjem, kar je skupaj z dednostjo funkcij in stabilnimi razmerami vodilo v postopno slabljenje njihove sposobnosti bojevanja. Po letu 1330, še bolj pa po 1460, je povečano število bojev zahtevalo rekrutacijo vojakov iz vseh družbenih slojev, še posebno nižjih. Krute razmere so omogočale prevlado sposobnih, zato se je struktura bojevniškega družbenega sloja precej spremenila. Izvrsten primer tega je Tojotomi Hidejoši, ki je na družbeni lestvici napredoval od kmeta do vojaškega in političnega vodje celotne Japonske. (Goble 2012, 39)

Družbeno mobilnost so spremljale in ojačale še spremembe na ekonomskem področju. Lastništvo nad kmetijskimi površinami so še naprej prevzemali njeni neposredni upravniki. Sredi 13. stoletja se začno razvijati tudi trgi in denarno gospodarstvo. V poznem 14. in zgodnjem 15. stoletju se začnejo pojavljati še cehi in posojilnice. »Vse te spremembe so omogočale nove obvide struktur in predpostavk, po katerih je bilo bogastvo posledica visokega družbenega položaja (prevedel M. M.).« (Goble 2012, 39)

Zgodnji in pozni srednji vek se razlikujeta tudi glede stikov s celinskimi državami. Če so bili stiki s Kitajsko v poznem klasičnem obdobju in zgodnjem srednjem veku omejeni, pa lahko za začetek poznega srednjega veka govorimo o t. i. drugem valu kitajskega vpliva. Ta se je odrazil v uvažanju kitajskih novcev¹² in Zen budizmu, ki se je razširil predvsem med samuraji. Ti so zaradi novo pridobljenega bogastva postali naročniki številnih umetnin, zato se je zen

¹² Ker japonske politične avtoritete v glavnem niso kovale lastnega denarja, so uvoženi kitajski novci predstavljali glavno plačilno sredstvo in omogočili razvoj japonske ekonomije. (Goble 2012, 40)

odrazil v pesništvu, literaturi, slikarstvu, krajinarstvu, keramiki, arhitekturi, prehrani in čajnem obredu ter tako postal pomemben del japonske kulture. S kitajske sta se razširili še znanost in medicina. Po pomorskih trgovskih poteh so Japonsko prvič obiskali Portugalci, kasneje pa še drugi Evropejci. S seboj so prineseli kartografsko znanje, ognjeno strelno orožje in krščansko vero. (Goble 2012, 40)

4.1.2 Definicija obdobja vojskujočih se dežel

Za bojevito obdobje japonske zgodovine, ki je v grobem potekalo od sredine 15. do konca 16. stoletja, obstaja več poimenovanj.

Japonski termin za ta čas *Sengoku džidai* (*Sengoku jidai*) izvira iz obdobja kitajske zgodovine med letoma 481 in 221 pr. n. št., ko so se med seboj bojevale številne tamkajšnje države.¹³ *Sengoku džidai* se v angleški jezik dobesedno prevaja kot »the Age of Warring States« (npr. v Turnbull 2002, 8; 2008, 4; Goble 2012, 240; Henshall 2012, 44) oz. po slovensko 'obdobje vojskujočih se držav'. Da bi se izognili neprijetnemu dejstvu, da Japonska v tistem času ni bila razdeljena na ločena kraljestva, med seboj se namreč niso vojskovale niti države niti province, nekateri zgodovinarji uporabljajo besedno zvezo »The Age of the Country at War«¹⁴ (Sansom 1961, 234; Goble 2012, 243). Dobesedni prevod tega poimenovanja v slovenščino bi se lahko glasil 'čas, ko je bila v državi vojna' ali pa 'čas, ko je bila država v vojni'. Ker so na Japonskem vojne potekale tudi v drugih obdobjih srednjega veka in se je država pogosto spopadala tudi s sosedami s celine, ne prvi ne drugi prevod ne bi bil smotrni. Boljšo možnost najdemo v Du Ry van Beest Holle in drugi (1977c, 5123). Tam je obdobje med letoma 1478 in 1573 poimenovano kot »obdobje bojujočih se dežel (daimiatov)«. Ker so med seboj v tistem času spopadale prave vojske, bomo v nalogi obdobje poimenovali 'obdobje vojskujočih se dežel'.

Tudi glede časovnih omejitev obdobja vojskujočih se dežel, med avtorji obstajajo razhajanja. Henshall (2012, 44–45) se drži ožje definicije, zato

¹³ Slovenski prevod kitajskega obdobja je npr. »čas 'bojujočih se držav'«. (npr. Du Ry van Beest Holle in drugi 1975, 2271)

¹⁴ Npr. v Sansom (1961, 234) in Turnbull (2000, 12), Mason in Caiger (1997, 144) pa namesto izraza 'age' uporabita »period«.

obdobje začne z letom 1477, po koncu vojne Onin, zaključi pa ga leta 1568, ko Nobunaga vkoraka v Kjoto. Du Ry van Beest Holle in drugi (1977c, 5123–5124) obdobje začno podobno, zaključijo pa ga šele leta 1573, ko Nobunaga iz Kjota prežene šoguna.

Turnbull v več svojih delih (2000, 74; 2002, 8–10; 2008, 4) v obdobje vključuje tudi vojno Onin z začetkom leta 1467, ko izbruhnejo spopadi v prestolnici in se razširijo po vsej državi. A obdobje zaključuje različno. V enem izmed del (2000, 74) ga podobno kot Henshall (2012, 44–45) zaključi že leta 1568, v nekaterih drugih delih (2002, 10; 2008, 4–5) pa ponuja več opcij. Leto 1591, ko Hidejošijeva nadoblast priznajo še zadnji manjši klani s severa države; leto 1600, ko si z zmago v bitki pri Sekigahari Tokugava Iejasu zagotovi položaj najmočnejšega vojskovodje v državi; leto 1603, ko Iejasu uradno pridobi naziv šogun; leto 1615, ko Iejasu konsolidira svojo oblast z zmago nad podporniki Hidejošijevega potomca Hidejorija (*Hideyori*).

V tem kontekstu je pomembna delitev, ki jo uvaja Farris (2009, 166), v kateri razloči štiri podobdobja, ki jih navajamo za lažje razumevanje takratnih procesov. V prvi fazi, ki traja od leta 1477 do 1490, upade moč ašikaškega šogunata, v mnogih provincah pa izbruhnejo številni lokalni boji. V naslednjem obdobju, od 1490 do 1530, nastanejo samozadostna gospostva, ki jih vodijo *daimji*. Med letoma 1530 in 1560 se odvija druga faza nastanka gospostev (predvsem na Šikokuju in severozahodnem Honšuju), medtem ko se ostali *daimji* med seboj spopadajo za ozemlje. V nalogi bomo zaradi večje jasnosti združili obe fazi nastanka gospostev, obdobje pa zaključili z zadnjo fazo v letih 1560–1590, ko znamenita poveljnika Oda Nobunaga in za njim Tojotomi Hidejoši začneta proces združevanja države. Ob koncu tega obdobja Hidejoši premaga zadnjega od velikih japonskih klanov, rodbino Hodžo. »Do konca 1590 je bil Hidejoši gospodar celotne države, tako kot je predvideval (prevedel M. M.).« (Sansom 1961, 327)

V nalogi se bomo držali delitve, ki jo uvede Farris (2009, 166), le da bomo v obdobje vojskujočih se dežel vključili tudi vojno Onin (1467–1477), kot to stori Turnbull (2000, 74; 2002, 8–10; 2008, 4).

5 PREGLED JAPONSKE ZGODOVINE DO PROUČEVANEGA OBDOBJA

5.1 NASTANEK JAPONSKEGA CESARSTVA

Začetki Japonskega cesarstva segajo v čas države Jamato, ki je bila sprva zavezništvo med različnimi »razvejanimi družinskimi sorodstvi – *udžiji (ujj)*« (Du Ry van Beest Holle in drugi 1976a, 3217). Vodila jih je protocesarska družina, ki je s sklepanjem zavezništev večala svoj vpliv, dokler ni v zgodnjem šestem stoletju dosegla odločilne premoči. (Du Ry van Beest Holle in drugi 1976a, 3217; Aikens 2012, 63–64; Henshall 2012, 15)

Od leta 300 naprej je politična nestabilnost na celini povzročala priseljevanje korejskih elit. Z njimi so na Japonsko prišli obrtniki in učenjaki, ki so s seboj prinesli kitajsko pisavo, znanost, umetnost, orožje, železo itd. (Du Ry van Beest Holle in drugi 1976a, 3217; Aikens 2012, 63–64; Henshall 2012, 15)

V sredini šestega stoletja se je na Japonsko razširil tudi budizem. Vplivni *udži* Soga je v novi religiji videl sredstvo za povečanje politične moči in nadzor populacije. V letu 587 so porazili nasprotujoče rodbine, ki so podpirale domači, a razdrobljen šintoizem¹⁵ (Du Ry van Beest Holle in drugi 1976a, 3218; Henshall 2012, 17). Budizem je tako »priskrbel združujočo ideologijo za novi narod (prevedel M. M.)«. (Henshall 2012, 17)

Prehod med antičnim in klasičnim obdobjem zaznamujejo reforme po zgledu kitajske centralistične države. Princ Šotoku (*Shotoku*) je leta 603 uvedel 12-stopenjski sistem dvornih uradnikov, spisal pa tudi ustavo, v kateri je z močnim pridihom konfucianizma spodbujal čaščenje Bude in priznavanje centralizirane cesarjeve oblasti. (Du Ry van Beest Holle in drugi 1976a, 3218–3220; Mason in Caiger 1997, 40–41)

Centralizacija države se je nadaljevala z reformo Taika, ko je dvor poddržavil celotno ozemlje cesarstva, poljedelske površine pa v zameno za davke podelil ljudem v najem. Država je začela izvajati popis prebivalstva, reformirala

¹⁵ Teeuwen v svojem eseju (2012) opozarja, da modernega šintoizma, ki se predstavlja kot enotna izvorna japonska religija iz antičnih časov, ne smemo enačiti z »mnogovrstnimi religioznimi tradicijami antične Japonske«. (Teeuwen 2012, 66)

obdavčitev in vključila aristokracijo v dvorno ter državno uradništvo. Pojavili so se prvi zakoni, ki jih poznamo pod skupnim imenom *ritsurjo* (*ritsuryō*) (Du Ry van Beest Holle in drugi 1976a, 3220; Mason in Caiger 1997, 42–43; Henshall 2012, 19). »/Z/akonodaja *ritsurjo* je v 8. stoletju omogočila majhni skupini okoli 400 uradnikov nadzor nad državo z okrog pet milijoni prebivalcev (prevedel M. M.).« (Henshall 2012, 20)

Po neuspelem vojaškem posredovanju v Koreji leta 663 so v Jamatu pričakovali kazensko invazijo Kitajcev, ki pa se ni uresničila. A v pripravah na vojno so izvedli številne vojaške reforme in militarizirali družbo. Uvedli so naborniško vojsko. (Clements 2010, 10–16)

S koncem obdobja Jamato je bila torej vzpostavljena močna centralizirana država. Razslojena in funkcijsko razdeljena družba je obstajala pod okriljem enotnega državnega sistema, ki je deloval na podlagi zapisanih zakonov, ustave in kazni, kar je poleg vojske in religije prispevalo k legitimnosti cesarske oblasti. (Henshall 2012, 21) Cesar je starim rodbinskim zvezam tako odvzel neodvisnost v zameno za »hierarhične stopnje dvornega in uradniškega plemstva«, ki so jim prinašale privilegije in ugled. (Du Ry van Beest Holle in drugi 1976a, 3220)

5.2 KLASIČNA JAPONSKA: NASTANEK ŠOENOV

V letu 701 je bil zapisan zakonik Taiho (*Taihō*), ki z ustanovitvijo nove stalne prestolnice Nara pomeni dokončno preoblikovanje države Jamato v centralistično uradniško državo pod absolutno oblastjo cesarja, utelešenega v osebi *Tena* (*Tennō* ali 'nebeški vladar') (Du Ry van Beest Holle in drugi 1976b, 3724). S kronikama *Kodžiki* (*Kojiki*) in *Nihon Šoki* (*Nihon Shoki* tudi *Nihongi*) so cesarski družini pripisali šintoistični božji izvor¹⁶ in tako cesarsko dinastijo versko utemeljili. (Henshall 2012, 21–25)

¹⁶ Japonski cesarji naj bi bili potomci sončne boginje Amaterasu, po premirju z bogom Suzanujem pa nastane japonsko cesarstvo. Zaradi slabe razmejitve med božanskim in posvetnim so miti iz kronik premalo zanesljivi, da bi jih lahko interpretirali dobesedno. Ob upoštevanju arheoloških ostankov pa vseeno lahko sklepamo o nekaterih dogodkih. (Mason in Caiger 1997, 27; Clements 2010, 14–15; Henshall 2012, 6–7)

Vlada je bila razdeljena na več ministrstev, ozemlje pa na več kot 60 provinc, s katerimi so v imenu cesarja upravljali guvernerji iz vrst visokega plemstva. Nižje plemstvo je zasedalo mesta načelnikov več kot petstotih okrožij. (Mason in Caiger 1997, 44–46)

Budizem se je deloma zlil s šintoizmom in si pridobil široko podporo med plemstvom. Zgrajena so bili številna svetišča in samostani, ki so jim pripadala prva davkov oproščena ozemlja. (Du Ry van Beest Holle in drugi 1976b, 8: 3729–3733)

Prebivalstvo so v tem času pestili visoki davki, lakote in občasne epidemije.¹⁷ Kmetje so dedno zemljo sicer lahko pridobili s krčenjem gozdov, a so v praksi to večinoma počeli za plemiče. Na vzhodu države so potekali boji proti ljudstvu Emiši (*Emishi*), zato je bila populacija tam veliko bolj bojevniško naravnana.¹⁸ (Turnbull 2001, 16; Henshall 2012, 24–28)

Za zgodnje obdobje Heian (794–850) je značilna močna oblast cesarjev, ki so imeli veliko število potomcev. Ti so predstavljali preveliko breme za državno blagajno, zato so jih cesarji začeli deliti v nižja klana Taira in Minamoto. Razselili so se po provincah, nekateri so plemenito ime vnovčili s posvojitvami ali porokami v bogate manj plemenite klane. (Mason in Caiger 1997, 64–68; Clements 2010, 30–55)

Interesi klanov so postopoma postajali pomembnejši od državnih. Cesar je duhovščino in aristokracijo zaradi nerazvite denarne ekonomije začel plačevati s poljedelskimi zemljišči *šoen*, ki so bila oproščena davkov. (Mason in Caiger 1997, 64–75)

Po letu 850 si cesarsko družino za dvesto let povsem podredi družina Fudživara (*Fujiwara*). Izbirali so cesarske naslednike in vladali v njihovem imenu.¹⁹ Vse močnejši veleposestniki s podeželja so bili vse manj odvisni od dvora. (Du Ry van Beest Holle in drugi 1976b, 3743–3744, 4181; Henshall 2012, 28–30)

¹⁷ Npr. velika epidemija črnih koz v letih 735–737. (Henshall 2012, 26)

¹⁸ Postopoma so jih premagali in asimilirali z vojnimi pohodi v letih 724, 774, 801, 812 in 878. (Du Ry van Beest Holle in drugi 1976b, 3735)

¹⁹ Npr. kot stalni regenti *sesšo* (*sesshō*) ali v primeru polnoletnega cesarja kot njegov govornik (*kampaku*).

Kmetje so zaradi visokih davkov, prisilnega dela in razmaha roparstva opuščali dodeljena državna ozemlja (Du Ry van Beest Holle in drugi 1976b, 3743), dedna posestva pa so vključevali v *šoene* podeželskih veleposestnikov. Ti so jim v zameno za pravico do deleža pridelka *šiki* (*shiki*) nudili davčne olajšave in zaščito. Z najemniškimi bojevniki (*buši*) so podeželski veljaki varovali svoja ozemlja in v cesarjevem imenu zatirali upore. Na dvoru so uglajene in izobražene 'bojevnike prestolnice' (*miyako no musha*) razlikovali od njim podrejenih 'bojevnikov vzhodnih dežel' (*togoku no musha*), ki so jim slabšalno rekli tudi samuraji (služabniki). (Clements 2010, 30)

Moč podeželskih bojevnikov pa je še naprej »rasla proporcionalno z izgubo moči centralne vlade (prevedel M. M.)« (Henshall 2012, 29). Iz podeželskih veleposestniških družin je nastal novi rod vojaške aristokracije, ki je skupaj z vojaško izurjenimi vazali tvoril bojevniško kasto samurajev (Du Ry van Beest Holle in drugi 1977a, 4177). Nastajati začčenja japonski fevdalizem, katerega glavna značilnost je vazalova osebna zvestoba gospodarju, idealizirana v popolni vdanosti in strogem izpolnjevanju dolžnosti. Za zvesto službo je vazal plačan z deleži pridelkov gospodarjevih *šoenov*. (Du Ry van Beest Holle in drugi 1977a, 4177–4178; 1977b, 4650; Mason in Caiger 1997, 121–124)

Leta 1156 se na dvoru v sporu za prestolonaslednika oblikujeta dve strani, ki na vojaškem področju angažirata močna samurajska klana: Taira z zahoda in Minamoto z vzhoda. V vojni (1156–1160) zmagajo Tairi, njihov vodja Kijomori (*Kiyomori*) pa v naslednjih desetletjih veča svoj vpliv na dvoru, dokler mu leta 1180 na prestolu ne uspe ustoličiti vnuka Antokuja. Rivalskemu princu Močihitu (*Mochihito*) uspe pridobiti podporo polbratov Joritoma in Jošicuneja (*Yoshitsune*) iz premaganega klana Minamoto. Po petih letih vojne Genpei v pomorski bitki pri Danouri (*Dan-no-ura*) blizu ožine Šimonoseki (*Shimonoseki*) Jošicune dokončno porazi Taire. S preveč popularnim polbratom obračuna Joritomo, ki tako postane nesporni vodja klana Minamoto. (Du Ry van Beest Holle in drugi 1977a, 4176–4178; Henshall 2012, 32–34)

5.3 ZGODNJI SREDNJI VEK: ŠIRJENJE FEVDALIZMA

Že na začetku vojne proti Tairom je Joritomu na območju rodovitne in strateško pomembne nižine Kanto uspelo oblikovati široko koalicijo. Vazale je kot »*gokenin* ('može iz hiše') tesno navezal nase z vzajemno zaobljubo zaščite in zvestobe« (Du Ry van Beest Holle in drugi 1977b, 4649). Podeljeval jim je ozemlja *šoen* in pravice do deležev pridelkov *šiki*. (Mason in Caiger 1997, 129–130; Clements 2010, 84–90) Leta 1180 je v Kamakuri ustanovil urad *samuraj-dokoro* (*samurai-dokoro*), ki je deloval kot policija in sodišče ter skrbel za dodelitev vojaških nalog in napredovanja vazalov. Leta 1184 je vzpostavil še urad *man-dokoro*,²⁰ ki je vodil civilno upravo, in sodišče *mon-čujo* (*monchū-jo*), ki je odločalo o sporih glede ozemelj (Du Ry van Beest Holle in drugi 1977b, 4649–4650; Mason in Caiger 1997, 130). Od cesarja je izsilil pravico imenovanja vojaških guvernerjev provinc *šugo* (*shugo*) in upravnikov *šoenov – džito* (*jito*). (Mason in Caiger 1997, 128–132). Šugi so opravljali vojaške in policijske zadeve in tako podpirali *džite*, ki so opravljali administrativne naloge, predvsem pa pobirali davke (Turnbull 2001, 57). Na te položaje je imenoval zveste vazale in jih tako nagradil za vojne uspehe ter zaposlil z mirnodobnimi nalogami. Tako je v Kamakuri nastala vojaška vlada (*bakufu*), ki je nadzirala celotno državo. Kljub temu da je bil Joritomo po vojaški in finančni plati najmočnejša oseba v državi, se ni odločil za odkrito konfrontacijo s plemstvom. Ohranil je njihove nazive, hkrati pa njihovo moč močno okrnil. Ker je edini lahko zagotovil nadzor nad samuraji in s tem mir v državi, mu je bil cesar leta 1192 primoran podeliti stari vojaški naziv šogun, ki je v teh okoliščinah dobil nov pomen. Postal je dedni naziv vrhovnega poveljnika vojaške vlade s širokimi pooblastili na civilnem področju. (Mason in Caiger 1997, 128–132)

Fevdalizem, oblikovan ob koncu Heiana, se v obdobju Kamakura (1185–1333) razširi po celotni državi. »/T/o je klasična doba samurajev, japonskega viteškega sloja.« (Du Ry van Beest Holle in drugi 1977a, 4176)

V tem kontekstu sta pomembni tudi dve značilnosti japonske politične zgodovine. Prva zadeva »razmerje med legitimnostjo (formalno avtoriteto) in

²⁰ Prvotno je bil imenovan *kumondžo* (*kumon-jo*). (Du Ry van Beest Holle in drugi 1977b, 4649; Mason in Caiger 1997, 130)

dejansko močjo (prevedel M. M.)« (Henshall 2012, 35). Oseba z najvišjo politično avtoriteto (npr. cesar) pogosto nima funkciji primerne realne moči. Legitimnost pod prisilo ali iz praktičnih razlogov, v obliki naziva, podeli močni osebnosti, ki vlada v njegovem imenu. Kljub upadu realne moči vrhovna avtoriteta mora ostati, saj se dejanski vladar zanaša na njeno formalno legitimnost. Tako pridobljeno legitimnost lahko prejemnik s podeljevanjem nazivov deli na podrejene. »V nekem smislu gre za razpršitev odgovornosti ali pa za hierarhično ureditev avtoritete (prevedel M. M.)« (Henshall 2012, 35). »Za večino japonske zgodovine je značilno, da vrhovnih institucij ne vodijo nominalni vladarji, temveč pomembne družine, ki so jim služile (prevedel M. M.)« (Mason in Caiger 1997, 132)

Ta pojav se na sistemski ravni pogosto odrazi tako, da delov politično-upravnega sistema, ki jim upade moč, ne zamenjajo na silo z novimi, temveč jih ohranijo kot častne funkcije. Vzporedno z njimi delujejo nove, močne politične enote, ki dejansko upravljajo z državo (Du Ry van Beest Holle in drugi 1977a, 4178–4181). Klan Fudživara si v visokem Heianu tako prilasti cesarjevo moč. Celotnemu plemstvu pa po letu 1180 spodmakne tla pod nogami nova vojaška aristokracija, ki jo vodi Minamoto Joritomo. Kljub temu da se center politično-upravne moči premakne v Kamakuro, Kjoto ostane uradna prestolnica. Diferenciran plemiški upravni aparat se z zmanjšanimi prihodki ohrani v ceremonialni obliki, državo pa dejansko vodi šogun s pomočjo treh kamakurskih uradov in fevdalnega sistema zvestih *šugov* in *džitov*. (Du Ry van Beest Holle in drugi 1977a, 4177–4181) Po Joritomovi smrti leta 1199 namesto neizkušenih Joritomovih sinov vodenje *bakufuja* prevzamejo regenti klana Hodžo (*Hōjō*). (Du Ry van Beest Holle in drugi 1977b, 4650; Henshall 2012, 37). Regenti Hodžo tako vse do leta 1333 vladajo v imenu šoguna, ki vlada v imenu cesarja. (Clements 2010, 124)

Začetek vladavine Hodžov zaznamuje upor upokojenega cesarja Go-Tobe, ki si je prizadeval povrniti moč cesarske družine. A temelj novonastalega fevdalnega sistema – osebna zvestoba vojaških vazalov do šogunovih regentov, je bil premočen. Leta 1221 je upor zatrt, upokojeni cesar je bil izgnan, Hodži pa so še povečali nadzor nad dogajanjem na dvoru. (Mason in Caiger 1997, 133–134)

Osem zaporednih odločnih regentov v preprostem in strogem slogu vladanja zagotovi relativno stabilnost, napredek in mir. Leta 1232 zapišejo *Džoei šikimoku (Jōei Shikimoku)* – nesistematično zbirko fevdalnih pravnih predpisov, ki so začeli nastajati že pod Joritomom. Kodeks kazenskega prava je preprečeval pretirano izkoriščanje kmetov (Du Ry van Beest Holle in drugi 1977b, 4650). Zaradi njegove smiselnosti in ugleda pravičnosti Hodžov je postal del splošnega pravnega sistema in vir za vse nadaljnje fevdalne zakone na Japonskem. (Mason in Caiger 1997, 134–135)

Leta 1274 in 1281 so Mongoli dvakrat napadli Japonsko, a je silovito neurje obakrat uničilo njihovo ladjevje. Japonska tradicija boja mož na moža²¹ se je soočila s taktiko skupinskega bojevanja Mongolov. (Mason in Caiger 1997, 136; Turnbull 2001, 47; Henshall 2012, 38–39)

Obramba pred Mongoli je predstavljala veliko finančno breme za regente iz Kamakure. Ker v vojni ni bilo zavzetih novih ozemelj, niso zmogli nagraditi vseh zahodnih klanov, ki so največ prispevali k obrambi. Poleg njih so nagrade zahtevali še budistični samostani, ki naj bi z molitvijo priklicali nevihti *šinpu (shinpu)* oz. *kamikaze* ('božji veter'), ki sta uničili mongolsko ladjevje. (Turnbull 2001, 48–49; Henshall 2012, 39–40) Mnogi vazali so se zaradi slabega upravljanja s svojim premoženjem tako zadolžili, da so jim zarubili posestva. Hodži so bili zato primorani uvesti splošen odpis dolgov, kar je vznejevoljilo posojevalce denarja, nezadovoljstvo pa je povzročal tudi nepotizem. (Mason in Caiger 1997, 137)

Razmere je izkoristil cesar Go-Daigo, ki je med nezadovoljnimi vazali uspel zbrati vojaško podporo. Leta 1333 so nad njih iz Kamakure poslali generala Ašikago Takaudžija (*Ashikaga Takauji*), ki pa je odpovedal poslušnost Hodžom. Temu je sledil tudi general Nita Jošisada (*Nitta Yoshisada*), ki je istega leta zavzel Kamakuro. Zadnji regent Hodžo Takatoki (*Hōjō Takatoki*) je z 200 bližnjimi vazali napravil obredni samomor, *sepuku*. (Henshall 2012, 41)

²¹ Samuraji so se v tem obdobju med seboj spopadali tako, da so se ob približevanju kriče predstavili in naštevili prednike ter vojaške dosežke, s katerimi so želeli zastrašiti nasprotnika. Ti običaji seveda pri bojih proti Mongolom niso imeli nikakršnega pomena. (Turnbull 2001, 47)

5.4 POZNI SREDNJI VEK

5.4.1 Vzpon Ašikag in šugo daimjev

Začetek poznega srednjega veka zaznamuje kratko obdobje neuspešne obnove cesarjeve oblasti. Cesar Go-Daigo je želel ponovno vzpostaviti močno civilno oblast. Za upravnike provinc je namesto samurajev poskusil imenovati civilne uradnike, ki pa niso bili sposobni ukazovati močnejšemu in bogatejšemu vojaškemu plemstvu. Leta 1336 je poveljnik Ašikaga Takaudži odpovedal poslušnost cesarju, ta pa je pred njim zbežal v Jošino na jugu države. Tam je oblikoval vlado v izgnanstvu, t. i. južni dvor. Še vedno so ga podpirali nekateri samurajski klani. V Kjotu je Takaudži na prestol postavil potomca druge veje cesarske družine. S tem se je začelo več kot petdeset let trajajoče obdobje bojov med podporniki severnega in južnega dvora, t. i. obdobje *Nanbokučo* (*Nanboku-chō*), ki je oslabilo državo. (Du Ry van Beest Holle in drugi 1977b, 4653; Turnbull 2001, 50)

Nastale razmere so izkoristili številni rivalski fevdalni gospodje, ki so se bojevali pod pretvezo, da podpirajo eno ali drugo stran. »/N/ezvestoba, zahrbtnen umor in oportunistem so kljub samurajski etiki na dnevnem redu«. (Du Ry van Beest Holle in drugi 1977b, 4654)

Leta 1338 se je Ašikaga Takaudži dal imenovati za šoguna. Da bi lažje nadziral dvorjane in bil bližje zahodnim provincam, ki so vse bolj uspešno trgovale s celino, se je odločil, da sedež vojaške vlade namesto v Kamakuri ustanovi v kjotski četrti Muromači. (Turnbull 2001, 58)

Poleg spopadov s pripadniki južnega dvora so vladavino Ašikag pestile še številne druge težave, ki pa so jih sprva uspešno reševali. Niso posedovali veliko ozemelj²² niti niso imeli velike vojske, neposredno so namreč nadzirali največ 350 pripadnikov šogunove straže. Moč Ašikag je zato temeljila na vojaških zaveznih, vojska pa je bila sestavljena iz »ločenih kontingentov pod vodstvom *šugov* (prevedel M. M.)« (Turnbull 2001, 57), ki jih je še vedno imenoval šogun. Kljub temu da je v ašikaškem kodeksu, t. i. *Kemu-šiki-mokuju*

²² Ašikage si namreč nikoli niso lastili več kot 35 *šoenov*. Tokugava Iejasu, ki je postal šogun na začetku 17. stoletja, je npr. »nadziral kar četrtno vseh riževih polj v državi, večino rudnikov in skoraj vsa pomembna mesta.« (Turnbull 2001, 56)

(*Kemmu-shiki-moku*) iz leta 1336 pisalo, da morajo biti šugi imenovani na podlagi sposobnosti vladanja, pa so Ašikage v zameno za podporo največkrat imenovali kar pripadnike najmočnejših lokalnih samurajskih družin. Šogun jim je tam priznal pravico podeljevanja zemlje, s katero so lahko nagrajevali vojake, pridobili pa so tudi pravico pobiranja davkov.²³ Vojaški guvernerji provinc, šugi, so v teh nestabilnih razmerah tako popolnoma izpodrinili funkcije *džitov*, ki so dotlej pobirali davke (Turnbull 2001, 57). »Šugi so se tako postopoma preobrazili iz birokratskih guvernerjev v to, kar so zgodovinarji poimenovali s terminom *šugo dajmjo* (prevedel M. M.)« (Turnbull 2001, 57-58) in predstavljajo zametek kasnejših neodvisnih samurajskih fevdalnih gospodov, t. i. *sengoku dajmjev*, »ki so na vrhuncu moči provincam vladali kot lastnim kraljestvom (prevedel M. M.)« (Turnbull 2001, 57–58).

A v 14. stoletju je bil šogun še sposoben nadzirati dejavnosti teh guvernerjev. *Šugo daimji* desetih vzhodnih provinc so morali prebivati v kamakurski podružnici *bakufuja*, tiste iz Kjušuja pa je nadziral šogunov namestnik iz njihovih vrst. *Šugo daimji* centralnega Honšuja so morali prebivati na dvoru v Kjotu, kjer so bili preko sveta *šugov* soudeleženi pri odločanju.²⁴ Z administrativnim delom v provincah so se ukvarjali njihovi namestniki. Šogun je s pridom izkoriščal spremstvo *šugov* – samuraji, služabniki in drugo spremstvo so morali v prestolnici prisostvovati pri varovanju, gradnji vladnih objektov ipd. (Turnbull 2001, 58)

Vladavina Ašikag je dosegla vrhunec za časa tretjega šoguna Jošimicuja (*Yoshimitsu*). Bil je dober vojaški poveljnik, ki je uspešno krotil ambicije *šugo daimjev*. Na čelu zavezniške vojske je zatrl več uporov pomembnih samurajskih klanov,²⁵ leta 1392 pa mu je uspelo združiti tudi severni in južni dvor. Za njegovo vladavino je značilno tudi razkošno življenje in mecenstvo umetnosti. V četrti Muromači je dal postaviti razkošno Palačo cvetlic, ki je bila dvakrat večja

²³ Takaudži je uvedel tudi davčno olajšavo hanzei oz. 'pravico do polovice', ki je *šugom* v izrednih razmerah omogočila zadržanje polovice davkov z ozemelj odsotnih lastnikov, npr. dvorjanov ali samostanov. Kasneje so to pravico šugi izkoriščali za širjenje vpliva na civilno področje. (Turnbull 2001, 57)

²⁴ Turnbull (2001, 58) navaja, da je svet v več primerih zaustavil nespametne poteze šogunov, npr. leta 1434, ko je šogun Jošinori (*Yoshinori*) želel napasti bojevniške menihe gore Hiei.

²⁵ Leta 1379 je zatrl upor klanov Šiba (*Shiba*), Kjogoku (*Kyōgoku*) in Toki; 1390 je spet premagal Tokije, 1391 pa si je podredil tudi pomembno družino Jamana (*Yamana*), šuge kar enajstih provinc. (Turnbull 2001, 58)

od cesarjeve. Na zahodu države je ukrotil japonske pirate in od kitajskega cesarja v zahvalo prejel investituro vladarja Japonske. S tem se je začel tudi razcvet trgovine s kitajsko dinastijo Ming. (Mason in Caiger 1997, 140–142; Turnbull 2001, 58–62)

Po Jošimicujevi smrti leta 1408 so do leta 1441 vladali še trije sposobni šoguni. V obdobju razcveta ašikaškega šogunata med letoma 1363 in 1441 je tako obstajalo ravnovesje moči med šogunovo centralno oblastjo in *šugo daimji*. Ker so bili šoguni močni, so s pomočjo vazalov iz prestolnice lahko zbrali vojsko 3000 konjenikov in 25.000 vojakov lahke pehote, kar je bilo desetkrat toliko kot posamezni *šugo daimji*. Od dvajsetih *šugov*, ki so vladali v provincah, jih je bila skoraj polovica v krvnem sorodstvu z Ašikagami. Večina *daimjev* se je zanašala na moč in prestiž šogunata, da jim bo s podeljevanjem pravic in nazivov omogočil boljši položaj. (Farris 2009, 140)

5.4.2 Razmere v prestolnici in upad šogunove avtoritete

Prestolnico tega časa je zaznamoval vzpon obrtnikov in trgovcev. Med njimi so bili še posebno pomembni upravitelji skladišč in zastavljalnic. Aristokratom so prodajali uvožene kitajske umetnine, menjali denar, sami pa so bili stranke številnih manjših trgovinic, delavnic ipd. V mestih je tako nastala prava urbana kultura s skupno meščansko zavestjo. V soséskah so organizirali gasilske in policijske straže, zaradi kmečkih uporov, pa so za obrambo najemali tudi samuraje. (Turnbull 2001, 72)

Razkošno življenje aristokratov, *šugo daimjev* in trgovcev v prestolnici je temeljilo na davkih izkoriščanega ruralnega prebivalstva. V odsotnosti *šugo daimjev* so nezadovoljni kmetje in manjši samurajski posestniki v provincah oblikovali oborožene kmečke zveze *iki (ikki)*. Prestolnico so prvič napadli leta 1428, v naslednjih 40 letih pa so se uprli še večkrat. Leta 1441 je po umoru avtokratskega šoguna Jošinorija izbruhnil silovit upor več tisoč kmetov, ki so plenili in požigali prestolnico. Zoperstaviti se jim niso upali niti *šugo daimji*, zato je bil šogunov namestnik prisiljen k izdaji edikta o splošnem odpisu dolgov. (Turnbull 2001, 72)

Leta 1457 je *Ikijem* uspelo premagati šogunovo stražo. A mestno prebivalstvo je kljub rednim opustošenjem vztrajalo v mestnem življenju in vsakič znova obnovilo prestolnico. Najhujše uničenje se je šele bližalo, kajti leta 1467 je izbruhnila vojna Onin, v kateri je bila prestolnica popolnoma uničena. (Turnbull 2001, 72–73)

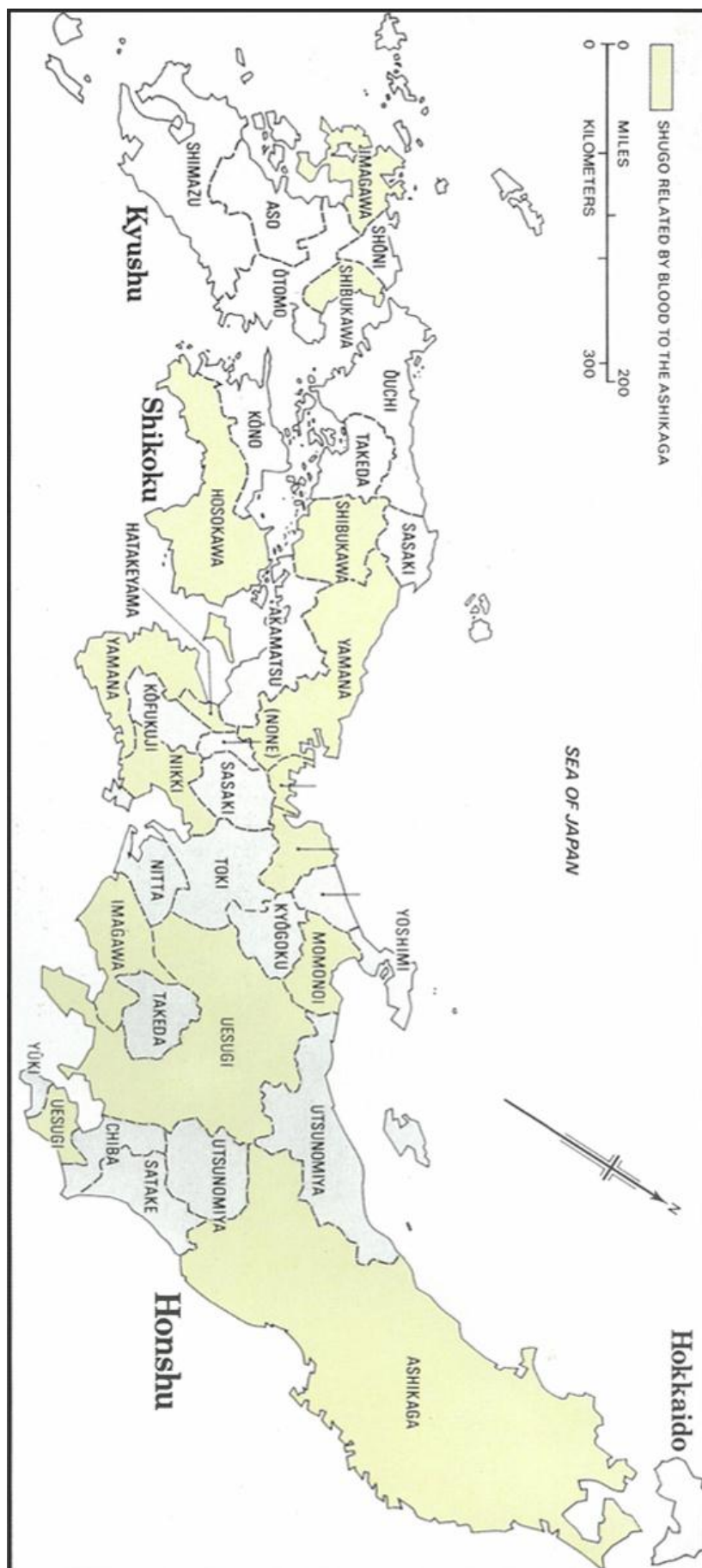
Običaj, da morajo *šugo daimji* stanovati v prestolnici, je imel sprva pozitiven učinek, ker je Ašikagam omogočal nadzor. A sčasoma so se *šugo daimji* vse bolj osredotočali na dvorne spletke in nasledstvene spore, na podeželju pa je rasla moč in neodvisnost njihovih namestnikov, vazalov ali drugih veljakov iz provinc, *kokudžinov* (*kokujin*). Začeli so se vpletati v nasledstvene spore *šugo daimjev*,²⁶ dokler niso v skoraj vseh provincah na skoraj vseh ravneh obstajale napetosti med različnimi frakcijami. (Sansom 1961, 217–218; Turnbull 2001, 73)

Leta 1441 je eden od nezadovoljnih *šugo daimjev* umoril despotskega šoguna Jošinorija. Tega nasledi mladoletni Jošimasa (*Yoshimasa*), ki se pri vladanju zanaša na svoje nesposobne svetovalce. V letu 1454 *bakufu* pretrese serija nasledstvenih sporov med pomembnimi šogunovimi vazali. Jošimasa je poskušal razrešiti njihove medsebojne spore, a ni bil uspešen. (Farris 2009, 164)

V takih okoliščinah je izbruh vojne Onin pomenil »iskro, ki je zanetila veliko gorljivega materiala (prevedel M. M.).« (Sansom 1961, 217)

²⁶ Npr. družin Hatakejama (*Hatakeyama*) in Šiba. (Sansom 1961, 217)

Slika 5.1: Zemljevid šugo daimjev zgodnjega ašikaškega šogunata. Pobarvana območja so spadala pod upravo šugov, ki so bili v krvnem sorodstvu s šogunom

Vir: Turnbull (2001, 56).

6 VOJNA ONIN

V negotovih razmerah je leta 1464 za vladanje nezainteresirani šogun Jošimasa naznanil odstop. Nastala situacija je postala še eno izmed jabolk spora med najvplivnejšima klanoma prestolnice, Hosokava (*Hosokawa*) in Jamana. Prvi so skupaj s šogunom za naslednika podprli njegovega mlajšega brata Jošimija (*Yoshim*), drugi pa so s podporo Jošimasove žene Tomiko za naslednika želeli šogunovega mladoletnega sina Jošihiso (*Yoshihisa*). Zaradi vse večjih nasprotji, ki so se odražala tudi pri vmešavanju v Jošimasovo presojo o drugih sporih, sta obe strani v Kjotu začeli kopičiti vojake, civilno prebivalstvo pa je pred neizbežnim spopadom bežalo iz mesta. Hosokava Kacumotu (*Hosokawa Katsumoto*) je na vzhodnem delu Kjota uspelo zbrati 85.000 mož, na zahodu mesta pa je bilo 80.000 mož Jamana Sozena (*Yamana Sōzen*) (Sansom 1961, 220). Maja 1467 so izbruhnili prvi spopadi, boje po ozkih ulicah Kjota je spremljalo plenjenje in požiganje, ki je popolnoma opustošilo nekatere predele. Po mesecu bojevanja se je oblikovala frontna linija, na sredini katere je bila nikogaršnja zemlja, nastala na do temeljev požganih samostanov in dvorcev (Turnbull 2001, 75). Obe strani sta se vkopali v jarke, pomembno vlogo pa so imela tudi zavezništva s *šugo daimji* iz provinc. Hosokave so bili še posebno spretni politiki. Dosegli so, da je šogun Jamane razglasil za upornike, bratu Jošimiju pa zadal nalogo, da si s pomočjo Kacumota podredi nasprotnike. Poleg tega so imeli pomembno vlogo tudi diplomatski odposlanci Hosokav, ki so v provincah Jaman in njihovih zaveznikov, klanov Ouči (*Ōuchi*) ter Šiba, poskušali zanetiti upore. Zaradi nestabilnosti so morali Jamani v domače province poslati več vojakov, a so v mestu kljub temu obdržali boljši položaj. Njihova t. i. zahodna vojska je zasedala južni in zahodni del mesta, vzhodna vojska Hosokav pa je bila stisnjena v severovzhodni kot. Z okrepitevami močnega klana Ouči z zahoda države so Jamani presekali komunikacijske linije Hosokav, katerih položaj se je slabšal kljub okrepitevam klana Akamacu (*Akamatsu*) iz provinc Secu (*Settsu*) in Tanba. Krvavi boji in požigi večinoma lesenih veličastnih zgradb so se nadaljevali, a Jamanam ni uspel odločilen preboj v pozicijskem bojevanju. Obe strani sta se še bolj vkopali in utrdili svoje pozicije. Tako stanje se je nadaljevalo v letu 1468, ko so najbolj intenzivne boje

zamenjala politična preigravanja na sedežu vlade in v provincah. Jošimi je prestopil na stran Jaman, šogun Jošimasa pa je za naslednika namesto njega imenoval svojega sina Jošihiso. Do leta 1472 se je veliko generalov naveličalo neprestanih spopadov, nekateri pa so se morali zaradi nemirov v domačih provincah vrniti domov. Leta 1473, tik pred sklenitvijo premirja, sta vodja obeh klanov umrla. Šogun se je zbal, da bo nastalo situacijo izkoristil klan Ouči, zato je izdal proti njim uperjen poziv vsem provincam, naj vzpostavijo mir v državi. Po pogajanjih med sprtima stranema se je več generalov podredilo šogunovemu pozivu, Oučiji pa so vztrajali, da ne bodo zapustili prestolnice, dokler se Jošimasa in Jošimi ne sporazumeta o nasledstvu. Sporadični boji v Kjotu in okolici so se nadaljevali, a v teh nesmiselnih bojih je obupalo več zahodnih generalov, zato so se vrnil domov. Decembra 1477 so obupali še Oučiji in se vrnil na zahod. Umikajoči vojaki so ob tem plenili in požigali ter tako za seboj pustili še večje opustošenje. Kljub koncu vojne Onin pa v državi ni zavladal mir. Na zahodu so potekale vojne med starimi družinami s Kjušuja, na vzhodu države pa se je ena izmed vej Ašikag s klanom Uesugi borila za položaj tamkajšnjega šogunovega namestnika. V skoraj vseh provincah so potekali taki in drugačni spopadi. (Sansom 1961, 222–229)

6.1 VPLIV ŠOGUNA AŠIKAGA JOŠIMASE

Za vojno Onin in posledični razpad šogunove avtoritete zgodovinarji pogosto krivijo šoguna Jošimaso, ki naj bi zanemarjal vladarske dolžnosti in se namesto s političnimi problemi ukvarjal s čajnim obredom in umetnostjo. Čeprav to do neke mere drži, pa nekateri avtorji (npr. Sansom 1961, 229–232) argumentirajo, da še tako dober vodja ne bi mogel zaustaviti toka zgodovine. Socialni in politični razkroj sta se takoj po smrti močnega šoguna Jošimicuja začela hitro pospeševati, zato je bila situacija, v kateri je oblast prevzel Jošimasa, težka, iskanje rešitev pa je bilo zaradi slabih svetovalcev skoraj nemogoče. Jošimasova žena Tomiko je s svojim bratom – šogunovim svetovalcem – položaj izkoriščala za osebno bogatenje. Javno sta naznanjala, da naj prosilci k njima ne hodijo brez vnaprejšnje podkupnine, aktivno sta sodelovala pri trgovanju z rižem in posojanju denarja, na vhodih v mesto pa sta pobirala davek za lažno popravilo cesarske palače. Drugi šogunov svetovalec Ise Sadačika

(Ise Sadachika) je bil nekoliko manj pohlepen, a ni bil vojak, zato pri *šugo daimjih* ni imel nikakršnega vpliva. Šogun je sicer užival podporo enega izmed močnejših klanov Hosokava, ki pa je deloval v lastnem interesu, zato njihovi ukrepi v očeh Jaman in ostalih ambicioznih klanov niso bili legitimni. »Ne Jošimasi, temveč celotni vojaški družbi gre pripisati krivdo za nesmiselno uničevanje v vojni Onin (prevedel M. M.)« (Sansom 1961, 229). A Jošimaseva reakcija na nastale razmere vseeno ni bila primerna. Na neposlušnost *šugo daimjev* in vse bolj pogosto uporabo nasilja za doseganje političnih ciljev se je odzval z begom pred realnostjo. Osebni mir je iskal v družbi menihov zena in drugih budističnih ločin, na koncu pa skoraj vso svojo energijo posvetil umetnosti. Kljub vse manjšim prilivom v državno blagajno je za umetnost in kulturo zapravljajl neznanske vsote denarja. Ustvarjal je plodne razmere, v katerih so vzniknile nove gledališke smeri, nove zvrsti plesa, slikarstva in arhitekture. Čajni obred je bil povzdignjen na raven visoke umetnosti. Zgraditi je dal novi palači, kjer je tik pred izbruhom vojne gostil eno izmed večjih gledaliških predstav No. Po zgledu zlatega paviljona pradedka Jošimicuja je dal postaviti Srebrni paviljon,²⁷ kjer je gostil umetnike in pripravljajl prefinjene čajanke. Jošimaseva družba umetnosti pa ni vključevala samo visoke aristokracije. Še posebno bogati trgovci iz Kjota in trgovskega mesta Sakai so kupovali in preprodajali umetnine, se družili s šogunom in tako skupaj oblikovali prefinjeno meščansko kulturo (Sansom 1961, 230–232). Čeprav je bil Jošimasa zaradi pomanjkanja vojaške moči, v političnem smislu lutka poveljnikov klanskih vojska, pa je kot pokrovitelj umetnosti uspel oblikovati »družbo estetike, ki ni pomembna samo v zgodovini njegove države, temveč v splošni zgodovini kulture (prevedel M. M.)« (Sansom 1961, 231)

²⁷ Podobno kot pri Zlatem paviljonu, kjer so bile stene pozlačene, bi morale biti posrebrene tudi stene Srebrnega paviljona, a verjetno zaradi pomanjkanja finančnih sredstev to nikoli ni bilo storjeno.

7 NASTANEK NOVIH GOSPOSTEV IN MEDSEBOJNI BOJI

7.1 ŠIRJENJE KONFLIKTOV IN VZPON SENGOKU DAIMJEV

Že med izbruhom vojne Onin, v še večji meri pa po njenem koncu, so se konflikti začeli širiti po državi. *Šugo daimji* so namreč provincam vladali podobno kot šogun državi: sami so si neposredno pogosto lastili le majhen delež obdelovalnih površin, ki so bile osnova bogastva, avtoriteto pa so naslanjali na zvestobo podrejenih klanov in kmetov ter drugih *kokudžinov*. Tako si je npr. klan Kijogoku (*Kyōgoku*), *šugo daimji* province Omi (*Ōmi*), neposredno lastil ozemeljske pravice za le šest manjših območij, njihova ostala ozemlja pa so bila razpršena po državi; klan Ko pa v provinci Jamaširo (*Yamashiro*), kjer so bili *šugi*, sploh ni posedoval zemljiških pravic. (Turnbull 2001, 73–74)

Medtem ko so *šugo daimji* trošili svoje vojske v prestolnici, so v lastnih provincah izgubljali nadzor. Njihova odsotnost je omogočala vzpon nezadovoljnih vazalov, pripomoglo pa je tudi hujskaštvo klana Hosokava, ki je v provincah nasprotnikov spodbujal upore. A vpliva vojne Onin ne gre precenjevati. Navkljub temu, da se je odvijala v prestolnici, je bila geografsko omejen konflikt med dvema pomembnima vojaškima družinama in njunimi zavezniki. Sama vojna ni imela neposrednega nacionalnega pomena, bila pa je eden od konfliktov v skupku »privatnih vojn, ki so postale ena vojna, v katero je bila več kot sto let vpletena celotna država (prevedel M. M.)« (Sansom 1961, 240), t. i. obdobje vojskujočih se dežel.

Izčrpavanje vojska *šugo daimjev* v medsebojnih spopadih je tako »v provincah pustilo praznino, ki so jo hiteli zapolniti manjši zemljiški posestniki (prevedel M. M.)« (Turnbull 2001, 74). Ti 'možje iz provinc' ali *kokudžini* so se borili za prevlado v provincah. Najbolj uspešni med njimi so *šugo daimje* izpodrinili ali absorbirali in postali t. i. *sengoku daimji* oz. *daimji* obdobja vojskujočih se dežel. Izhajali so iz vrst nižjih vazalov ali lokalnih upravnikov, nekaterim z obrobja

države pa se je iz *šugo daimjev* uspelo preoblikovati v *sengoku daimje*.²⁸ Moč novih gospodov je temeljila na enovitih ozemljih, ki jih je bilo moč braniti s pomočjo vojska samurajev, ki so pogosto predstavljali tudi kmečko delovno silo. *Daimjevo* ozemlje se zato ni nujno prekrivalo z ozemlji provinc, temveč je bilo omejeno z gorovji, rekami, trdnjavami in drugimi strateškimi značilnostmi, ki so omogočala lažjo obrambo terena. (Turnbull 2001, 74–75)

Med gospodom in njegovimi privrženci je obstajal hierarhičen fevdalen odnos, podobno kot med prvimi samuraji. Kmet je potreboval zaščito svojega ozemlja, zato je priznal nadoblast *sengoku daimja*, mu prisegel zvestobo ter tako postal njegov vazal. V miru je obdeloval zemljo, v vojni pa se je vojaško udeleževal v gospodovi vojski, za kar je bil v primeru zavzetja novega teritorija lahko nagrajen z dodelitvijo fevda. Zvestoba vazala do *sengoku daimja* je bila tako veliko bolj neposredna in trdna kot do *šugo daimja* ali drugega odsotnega veleposestnika, ki je prebival v prestolnici, zase pa zahteval vse več davkov. *Sengoku daimji* so bili tudi manj navezani na prestolnico in z njo lahko sploh niso imeli stikov (Turnbull 2001, 75). »Osnovna razlika med *šugi* in *sengoku daimji* je bila v tem, da je avtoriteta prvih temeljila na šogunovem imenovanju. *Sengoku daimji* se niso zanašali na nič drugega kot na čisto vojaško silo. Z drugimi besedami, novi *daimji* so bili popolnoma neodvisni samurajski vojskovodje z znatno močjo (prevedel M. M.).« (Turnbull 2001, 74–75)

Srednji sloj bojevnikov, t. i. *kokudžini* ali 'možje iz provinc', so bili pripadniki močnejših lokalnih bojevniških družin, ki so preživele medsebojne spopade, so se podredili *sengoku daimjem* in ostali pomembni lokalni akterji. Ker so svojim dednim zemljiščem vladali neposredno, je bilo pri upravljanju gospostva njihovo soglasje zelo pomembno. V skupnih vojskah so lahko uživali precejšnjo avtonomijo, saj so vojaškim enotam z lastnih ozemelj večinoma poveljevali sami. Na svojih ozemljih so bili poleg rekrutacije in pobiranja davkov zadolženi tudi za zatiranje kmečkih uporov, pridobivanje novih ozemelj, uvedbo namakalne tehnike, ukvarjali pa so se tudi s posojanjem denarja. (Farris 2009, 183)

²⁸ Tak je bil npr. klan Imagava (*Imagawa*) z območja Kanto, ki mu je uspelo preživeti vse do poznega obdobja *Sengoku*, ko jih uniči klan Oda; v provinci Sacuma (*Satsuma*) na otoku Kjušu je klan Šimazu (*Shimazu*) preživel vse do zatona šogunove oblasti v 19. stoletju. (Turnbull 2001, 74)

Najnižji sloj bojevnikov so predstavljali navadni vojaki. Nekateri so posedovali manjša zemljišča, ki so jim komaj omogočala preživetje, drugi pa so se kot plačanci borili za različne *daimje*. Oboroženi so bili z mečem ali sulico, lahko oklepljeni in pogosto bosi. Lahko so se borili kot gverilci, pogosto so kot skupine razbojnikov požigali in plenili vasi. (Farris 2009, 183)

V primeru kmečkih vasi so status vazala ponavadi pridobili starešine ali vaški načelniki, ki so bili sposobni učinkovito nadzirati in voditi manjša kmečka območja. Gospodstva *daimjev* so bila tako sprva »mala kraljestva, ki pa so bila bolje upravljana, kot je bilo to mogoče pod prejšnjim sistemom (prevedel M. M.)«. (Turnbull 2001, 75)

7.2 PRESTOLNICA, DOMAČE PROVINCE IN ZAHOD DRŽAVE

7.2.1 Prestolnica in boji za vpliv na rodbino Ašikaga

Po umiku vojsk ob koncu vojne Onin leta 1477 je v mestu vladal kaos. Nadaljevalo se je plenjenje, pogosti so bili požari, policijske funkcije je precej neuspešno opravljal urad *samuraj-dokoro*. Pripadniki uporniških kmečkih lig *iki*, ki so pogosto napadali prestolnico, so večkrat zavzeli velike samostane in templje. Uporabljali so jih za baze, od koder so izvajali roparske pohode. V teh razmerah je najbolj trpel nižji sloj meščanstva (razni preprodajalci in trgovci s sakejem). Nekaterim bogatim meščanom je plenilce uspelo odpraviti z mešanico odpora in podkupovanja. (Sansom 1961, 237–238)

Kljub brezzakonju, ki je nemudoma po vojni Onin vladalo v prestolnici, so meščani hitro uspeli normalizirati razmere. Že pred vojno so bili pogosti požari in napadi kmečkih lig, zato je bilo meščanstvo vajeno težkega življenja. Z majhno količino davkov, ki so še vedno prispeli v prestolnico, jim je uspelo obnoviti cesarsko in šogunovo palačo, glavne ulice pa so kmalu spet zapolnili obrtniki in trgovci. »Tako uspešno okrevanje je mogoče zaznati skozi vso japonsko zgodovino in priča o pogumu in vztrajnosti prebivalstva (prevedel M. M.)« (Sansom 1961, 238). K hitri obnovi je verjetno pripomogla tudi uporaba lesa kot gradbenega materiala, ki je v primerjavi s kamnom resda vnetljiv, a omogoča lažjo in hitrejšo gradnjo. (Sansom 1961, 238)

Preživel je tudi plemstvo, čeprav je bilo še bolj oslabiljeno kot prej. Veliko dvorjanov je pred vojno zbežalo na podeželje, v prestolnico pa se nekateri zaradi uničenja posesti nikoli niso vrnil.²⁹ Ker ni bilo močne centralne avtoritete, se je začel tudi razkroj sistema *šoenov*. Plemiči so izgubljali oddaljena posestva ali pa so iz njih prejeli vse manj davkov.³⁰ Iskali so alternativne vire zaslužka, ukvarjali so se z literaturo, umetnostjo, preprodajo umetnin, poučevanjem, uvajali so razne pristojbine in uradniške takse. Mnogi so zaradi pomanjkanja denarja sinove in hčere oddali v samostane. Nekateri so se povezovali z vojaško elito, ki je še vedno hrepenela po dvornih stopnjah in ugledu civilne aristokracije.³¹ (Sansom 1961, 239; Farris 2009, 183)

Varčevalo se je tudi pri cesarskih slovesnostih in obredih. Prirejali so jih redkeje,³² udeležbo civilnih uradnikov pa omejili. Ob posebnih priložnostih (npr. kronanjih) so uvedli posebne začasne davke. Ker mnogi uradniki zaradi odsotnosti niso opravljali svojih obveznosti, jim je cesar odvzel aristokratske nazive in uradniške položaje. Potem ko je Nobunaga leta 1570 zavzel prestolnico, so se razmere stabilizirale, izboljševati se je začel tudi položaj dvorjanov. (Sansom 1961, 238–239; Farris 2009, 183–184)

Na političnem področju so se v rodbini Ašikaga nadaljevale spletke. Leta 1490 je umrl šogun Jošimasa, nasledil pa ga je nečak Jošitane (*Yoshitane*), ki je zaradi spora s klanom Hosokava moral zbežati iz prestolnice. Po desetletju izgnanstva je našel zaveznika v Ouči Jošiokiju (*Ōuchi Yoshioki*), enemu izmed pomembnih *daimjev* zahodnega Honšujuja. Ta je priložnost izkoristil za vojaški pohod proti prestolnici. Leta 1507 je bil šogunov namestnik (*kanrei*) Hosokava Masamoto umorjen, Jošitane pa je spet postal šogun. Za njegovega namestnika so Oučiji nastavili enega od Masamotovih posinovljencev. (Sansom 1961, 233) Temu so nasprotovali vazali Hosokav, Mijošiji (*Miyoshi*), ki so želeli za

²⁹ V letih 1450–1600 je 600 do 700 aristokratov večino časa preživel na podeželju, 338 pa se jih je tja preselilo za stalno. (Farris 2009, 183)

³⁰ Farris (2009, 183) navaja primer družine civilnih aristokratov, ki so v letu 1500 posedovali le še 5 posestev od nekdanjih 55. Dohodek cesarske družine je leta 1450 znašal 7.500 vrvic denarja, v letih 1521–1569 pa le še 620.

³¹ Ouči Masahiro, ki je obogatel s pomorsko trgovino, je slovel po tem, da je v svojem gospostvu posnemal kulturo Kjota, njegov naslednik Jošioki (*Yoshioki*) pa je v zameno za pomoč šogunu prejel četrto stopnjo dvornega plemstva. (Sansom 1961, 239)

³² Število ceremonij se je občutno zmanjšalo z 179 v letu 1422 na kakih 50 letno. (Farris 2009, 184)

šogunovega namestnika nastaviti svojega kandidata. V ozadju nasledstvene vojne je bil torej boj za pomembno funkcijo šogunovega namestnika. Tako je nastala absurdna situacija, v kateri je namesto cesarja vladal šogun, namesto šoguna pa njegov namestnik, ki je deloval v interesu enega od močnih klanov v prestolnici. Oučiji so ostali v Kjotu in pred rivalskimi Mijošiji ščitili šoguna in kanreija, pri tem pa finančno podpirali tudi cesarja, ki je vse težje živel od zmanjšanih davčnih prilivov. A leta 1518 so se morali Oučiji zaradi težav v domovini spet vrniti na zahod. V prestolnici so ponovno izbruhnili boji za oblast. Do leta 1558 so Hosokave izpodrinili njihovi vazali Mijošiji, te pa kasneje njihovi vazali iz klana Macunaga (*Matsunaga*). »Take spremembe se dogajajo po vsej državi do konca petnajstega stoletja in se v še večjem obsegu nadaljujejo v šestnajstem stoletju (prevedel M. M.).« (Sansom 1961, 234)

7.2.2 Zaton klana Ouči in vzpon Morijev na zahodnem Honšuju

Podobno kot Hosokavam v prestolnici se je zgodilo tudi Oučijem³³ na zahodu. Zaradi upada šogunove avtoritete so sami vladali svojim deželam vse do upora edega od vazalov leta 1551, ki je k obrednemu samomoru prisili vodjo klana. Izdajalskega Sue Harukato se je odločil kaznovati drug pomemben vazal, Mori Motonari (*Mōri Motonari*). Odločilna bitka se je zgodila leta 1555 na otoku Ičkušima (*Itsukushima*). Šintoistična zapoved, ki je na otoku prepovedovala rojstvo in smrt, obeh vojskovodij ni ovirala pri doseganju njunih ciljev. Mori je najprej otok utrdil in ga s tem naredil za prvovrstno tarčo, nato pa pustil, da ga nasprotnik zavzame in se ujame v past. Sledil je namreč nočni manever ladjevja Morijev, ki so ob zori izvedli amfibijski napad in porazili nasprotnika. Z zmago se je klan Mori maščeval za poraz svojih gospodov Oučijev in prevzel dominanten položaj v provincah zahodnega Honšuja. V bojih s sosedi so se zanašali predvsem na spretno rabo ladjevja, s katerim so nadzirali dobršen del notranjega morja in številne manjše priobalne otoke. Poleg bojev proti klanu

³³ Njihov uspeh je temeljil na pomorski trgovini, nadzorovali so kar šest zahodnih provinc: Suo (*Suō*), Nagato, Buzen, Bungo in Čikuzen (*Chikuzen*). (Sansom 1961, 234)

Amago so vojaško udejstvovanje Morijev zaznamovali še boji s kjušujskim klanom Otomo.³⁴ (Sansom 1961, 234–235; Turnbull 2000, 215; 2002, 35–36)

7.2.3 Vzpon Asakura Tošikageja: primer zatona šoenov

Dober primer propada šoenov in vzpona *sengoku daimjev* predstavlja kariera Asakura Tošikageja (*Asakura Toshikage*) (1428–81). Podobno kot številni drugi bojevniki tistega časa se tudi Tošikage pri vzpenjanju po družbeni lestvici ni zanašal na podeljene funkcije *bakufuja*, temveč je izkoristil upad šogunove avtoritete, da je z vojaškimi sredstvi povečal svoje bogastvo in moč. (Sansom 1961, 250)

Pripadniki klana Asakura so bili dedni vazali pomembnega klana Šiba, katerih vodja je zasedal položaj šuga šestih provinc. Tradicionalni sedež njihove moči je bila provinca Ečizen (*Echizen*). Tošikageju, že v mladosti poznanem po inteligenci in vojaški sposobnosti, je leta 1453 šogun ukazal, naj, po potrebi s silo, razreši nasledstveni spor dveh ečizenskih vej klana Šiba. Podprl je eno izmed strani in bil za zmago nagrajen s položajem *šugovega* namestnika. Pridobljeno funkcijo je izkoriščal za nadaljnje kopičenje fevdalnih posestev. Šoene je z uporabo sile ali groženj odvezemal samostanom in drugim odsotnim fevdalnim gospodom.³⁵ Ko je izbruhnila vojna Onin, je Tošikage še bolj agresivno začel zasedati tuja fevdalna ozemlja, vedoč, da za to ne bo kaznovan. Za zaveznika sta ga namreč želeli obe strani vojne v prestolnici, zato je bilo malo verjetno, da bi katera izmed njiju proti njemu poslala kazensko vojaško odpravo. Na vrhuncu vojne Onin, leta 1471, je odpovedal zvestobo klanu Šiba. Razglasil je podporo vzhodni vojski in postal poveljnik njenih sil v Ečizenu. Zasedel je položaj šuga in naznanil, da si bo prilastil vsa ozemlja v provinci. Uprli so se mu številni lokalni bojevniki, pa tudi družina Kai, drugi pomembni vazali klana Šiba na tem območju. Po intenzivnih bojih³⁶ so bili Kaiji leta 1472 poraženi in pregnani v sosednje province, Asakure pa so postali

³⁴ Spopadali so se za grad Modži (*Moji*), ki je omogočal nadzor nad ožino Šimonoseki.

³⁵ Prisivajal si je npr. posestva, ki so pripadala samostanu Kofukudži (*Kōfuku-ji*) iz Nare. Leta 1466 je poskušal odvzeti zadnje posestvo plemiča Ičidžo Kanere (*Ichijō Kanera*), a so kmetje odgnali njegove vojake, saj so bolj zaupali plemiču kot vojaku. (Sansom 1961, 249)

³⁶ Vojske še niso bile tako številne, saj je npr. glavnina Asakur štela le 7.000 mož. (Sansom 1961, 250)

nesporni vladarji Ečizena. Zasežena ozemlja nasprotnikov je Tošikage razdelil med lastne vazale, od odsotnih lastnikov ozemelj pa je zahteval še večji delež dajatev. To početje je legitimiral s sklicevanjem na t. i. pravico hanzei, po kateri je v izrednih razmerah in za potrebe zagotovitve miru polovica davkov s fevdalnih posestev odsotnih lastnikov (samostanov, plemičev ipd.) pripadala šugu province. Nad dogajanjem so se zgražali številni posestniki, a so bile njihove pritožbe v prestolnici neuslišane, saj je bil šogunat nemočen. Klan Šiba je nadziral tako malo zemljišč, da se je leta 1483 pogodil z vazali, ki so spodkopali njegovo moč. Poglavar Šiba Jošikado (*Shiba Yoshikado*) je sicer uradno ostal *šugo* nekaterih provinc, dejansko pa so tam vladali njegovi namestniki – poveljniki klanov, ki so si izborili vodilni položaj. Namestniki šuga v provinci Ečizen so bili Asakure, v provinci Ovari (*Owari*) pa klan Oda. (Sansom 1961, 249–251)

7.3 BOJEVITI VZHOD DRŽAVE

7.3.1 Klan Uesugi

Na vzhodu države je dominiral klan Uesugi, ki je s porokami stkal vezi s šogunsko rodbino Ašikaga. Leta 1449 je bil za šogunovega namestnika (*kanreija*) v regiji Kanto imenovan Ašikaga Šigeudži (*Ashikaga Shigeuji*), ki je želel vladati sam. Umoril je svojega namestnika iz družine Uesugi, zato so se mu uprli in ga pregnali iz Kamakure. Leta 1459 je šogun na položaj Kanto kanreija imenoval svojega mlajšega brata Masamota, ki pa so mu nasprotovali Šigeudžijevi podporniki. Kantoju sta tako vladala dva šogunova namestnika. Po krajih, kjer sta se ustalila, so prvega imenovali Horigoe Kubo,³⁷ drugega pa Koga Kubo. Pravih administrativnih pooblastil nista imela, njuni funkciji pa sta pomembni, ker so samurajski klani v medsebojnih spopadih deklarativno

³⁷ Naziv kubo izvira iz časov Ašikaga Takaudžija, ki je po ustanovitvi šogunata v Kjotu želel nadzorovati tudi militantne klane na vzhodu, zato je ustvaril položaj šogunovega namestnika v Kantoju (Kanto *Kanreija*). A Kantojci so se še naprej upirali ukazom iz Kjota. Proti koncu 14. stoletja je takratni Kanto *Kanrei* prevzel naziv *Kubo*, s katerim je želel izraziti enakovrednost šogunu, ki si je prvi nadel ta kitajski dvorni naziv. Kanto Kubo je iz družine Uesugi imenoval tudi svoje namestnike – kanto *kanreije*. (Sansom 1961, 147–148)

zvestobo do enega ali drugega guvernerja izrabljali za povečanje legitimnosti vojaških napadov na nasprotnike. (Sansom 1961, 241)

A enotna ni bila niti družina Uesugi. Zaradi notranjih sporov se je razdelila na tri veje: Inukake, Jamanouči (*Yamanouchi*) in Ogigajacu (*Ōgigayatsu*). Medsebojni boji med Uesugiji so se z nekajletnimi premori nadaljevali vse do konca stoletja, kar je omogočilo vzpon nekaterih drugih družin s tega območja. Do leta 1488 je tako izumrla frakcija Inukake, po letu 1500 pa so hude poraze doživeli tudi Ogigajacuji. (Sansom 1961, 242–246)

V Ečigu, eni izmed provinc Jamanouči Uesugijev, se je po letu 1505 povzpел vojaški poveljnik Nagao Tamekage. Ni bil plemenite krvi, zato je v očeh pripadnikov starih samurajskih družin veljal za povzpetnika. »Povzpetniki so bili v tem času pogosti, saj so skoraj vsako veliko fevdalno družino pestili nasledstveni spori, ki so jih pogosto spodbudili in načrtovali njihovi podrejeni, ki so želeli izboljšati lasten položaj (prevedel M. M.)« (Sansom 1961, 234). Tamekage je predstavnik novega sloja bojevnikov, ki so izpodrinili *šugo daimje*. Leta 1507 se je uprl in premagal najprej guvernerja province, tri leta kasneje pa še njegovega naslednika, ki ga je na položaj imenoval šogun. V eni izmed bitk mu je pomagal tudi drugi pomemben povzpetnik z območja Kanto, Hodžo Soun (*Hōjō Sōun*), ki je v nekaj letih vzpostavil enega najmočnejših klanov na vzhodu. V letih 1545–1551 pripadnik tretje generacije Hodžov silovito premaga združeno vojsko preostalih dveh vej Uesugijev, ki s tem popolnoma zamreta. (Sansom 1961, 243–246; Turnbull 2000, 13)

7.3.2 Uesugi Kenšin, Takeda Šingen in četrta bitka pri Kavanakadžimi

Norimasa, zadnji poveljnik klana Uesugi, si je zatočišče pred Hodži poiskal pri vazalu Nagao Kagetori, sinu poveljnika Tamekageja, ki je v zavetju 'japonskih alp' bogatel brez vmešavanja močnih klanov v regiji. V zameno za zaščito je Norimasa privolil v posvojitvev Kagetore in mu predal naziva gospodar Ečiga in Kanto *Kanrei*. Kagetora se je preimenoval v Uesugi Terutoro, leto kasneje pa je

prevzel budistično osebno ime Kenšin (*Kenshin*),³⁸ (Turnbull 2000, 13). V zgodovino se je zapisal predvsem po rivalstvu s poveljnikom sosednjega klana Takeda Šingenom (*Takeda Shingen*). (Sansom 1961, 246)

Za razliko od oportunističnega Kenšina se je Takeda Šingen povzpел z uporom proti lastnemu očetu. Leta 1540 ga je izgnal in prevzel popoln nadzor nad domačo provinco Kai. Sledila je ekspanzionistična politika Takeda, ki se je odrazila v vse večjem vpletanju v politiko sosedov in spopadih s klanom Hodžo na jugu. A najbolj intenzivni so bili konflikti s severnimi sosedi. Leta 1547 je Šingen vpadel v provinco Šinano, kjer so se mu podredili Sanadi, klan Murakami pa mu je predstavljal večji izziv, saj so ga leta 1548 premagali pri Uedahari. To je bil prvi večji poraz Šingena, ki je bil v bitki ranjen, poleg sedemstotih vojakov pa so življenje izgubili tudi trije pomembni generali njegove vojske. Tam so v poljski bitki prvič uporabili ognjeno strelno orožje, saj se je na strani Murakamijev borilo tudi 50 pripadnikov lahke pehote, oboroženih s kitajskimi arkebuzami (Turnbull 2000, 12–13, 211). Kljub zmagi so v klanu Murakami vedeli, da se ne bodo sposobni sami upirati vse močnejšim Takedam, zato so sklenili zavezništvo z Uesugiji v severni provinci Ečigo (*Echigo*). To je bil začetek spora dveh močnejših klanov severovzhoda države, v katerega so bili vpleteni tudi Hodži iz Kantoja. (Turnbull 2000, 13)

Naslednjih dvajset let ta del države pretresajo številni spopadi, nestabilna zavezništva in izdajstva, v katerih nobenemu izmed klanov ne uspe doseči premoči nad ostalimi. Uesugi Kenšin je leta 1560 napadel zaveznike Hodžov v provinci Kozuke (*Kōzuke*), leto kasneje pa še neuspešno posegel po sedežu Hodžov v Odavari (Odawara). Istega leta se je moral braniti pred skupnim napadom Hodžov in Takeda, osem let kasneje pa ga je za pomoč pri obrambi Odavare pred Takedami zaprosil poveljnik Hodžov. (Turnbull 2000, 13)

A najhujše je bilo rivalstvo med Takeda Šingenom in Uesugi Kenšinom. V desetih letih sta se kar petkrat spopadla v znamenitih bitkah pri Kavanakadžimi (*Kawanakajima*), pri tem pa dajala vtis, da v medsebojnih soočenjih uživata. Medsebojno spoštovanje nakazuje tudi t. i. solni incident. Klan Hodžo je zaradi

³⁸ Podobno se je že pred tem preimenoval Soun (prej Ise Šinkuro), začetnik rodbine Hodžo, pa tudi Kenšinov nasprotnik Takeda Šingen (prej Harunobu). (Sansom 1961, 244; Turnbull 2000, 12–13)

spora prekinil dobavo soli Takedam,³⁹ zato jim je svojo priskrbel kar Kenšin, rekoč da se ne bori s soljo, temveč z mečem (Turnbull 2000, 13). Bitke med klanoma kljub temu niso bile brez žrtev, taktiziranje pa je včasih trajalo več tednov. Četrty spopad pri Kavanakadžimi leta 1561 je bil npr. po odstotku žrtev eden izmed najbolj krvavih bojev obdobja vojskujočih se dežel. (Turnbull 2000, 13; 2002, 35; Clements 2010, 169–170)

Kavanakadžima je ravan v severnem delu province Šinano (*Shinano*), ki na severu meji na provinco Ečigo, gospostvo Uesugi Kenšina. Ravan je trikotne oblike, na vseh straneh pa jo omejujejo gorovja. Na vznožju severnih gora proti vzhodu teče reka Saigava (*Saigawa*), ki se v severovzhodnem kotu sreča z reko Čikumagavao (*Chikumagawa*), ta pa s tokom iz jugozahoda omejuje tamkajšnji del nižine. Južno od Čikumagave je bila trdnjava Takedov Kaizu severno od Saigave pa tempelj Zenkodži (*Zenkōji*), ki je bil v rokah Uesugijev. (Turnbull 2000, 269)

Septembra 1461 se je Uesugi Kenšin z vojsko 18.000 mož odpravil proti trdnjavi Kaizu, kamor je želel zvabiti in v odločilni 4. zaporedni bitki na tem območju premagati Takeda Šingena. Četrty vojske je pustil v templju Zenkodži, s preostalim delom pa se je odpravil na goro Saidžojama (*Saijōyama*), od koder je lahko opazoval dogajanje v vzhodno ležeči trdnjavi. Na utrjenem vrhu gore je čakal na prihod Takedovih okrepitev posadke Kaizuja. S pomočjo sistema kresov je informacija o invaziji v le dveh urah prispela v 130 kilometrov oddaljen Šingenov štab. Takede so s hitro mobilizacijo vojske 16.000 mož v 24 dneh prispeli do Kavanakadžime. Da bi se zaščitili pred napadom z gore na vzhodu, so po zahodnem bregu Čikumagave prispeli do trdnjave Kaizu, kjer so z okrepitevami šteli 20.000 mož. (Turnbull 2000, 269–270)

A vojska ni dolgo mirovala. V načrtovanem nočnem napadu se je en del vojske začel vzpenjati na goro Saidžojama, da bi tam v zaledje napadli Kenšinovo vojsko. Ta naj bi se začela umikati v dolino, kjer bi jo pričakala glavnina Šingenovih sil. A Kenšinova vojska je imela dovolj izvidnikov, ki so jih opozorili na nočne premike nasprotnika. Da bi preprečili pretiran hrup konjskih kopit, so jih povezali z blagom in se spustili v dolino, nekoliko zahodneje od položaja

³⁹ Province Taked niso imele dostopa do morja, s tem pa tudi omejen dostop do soli.

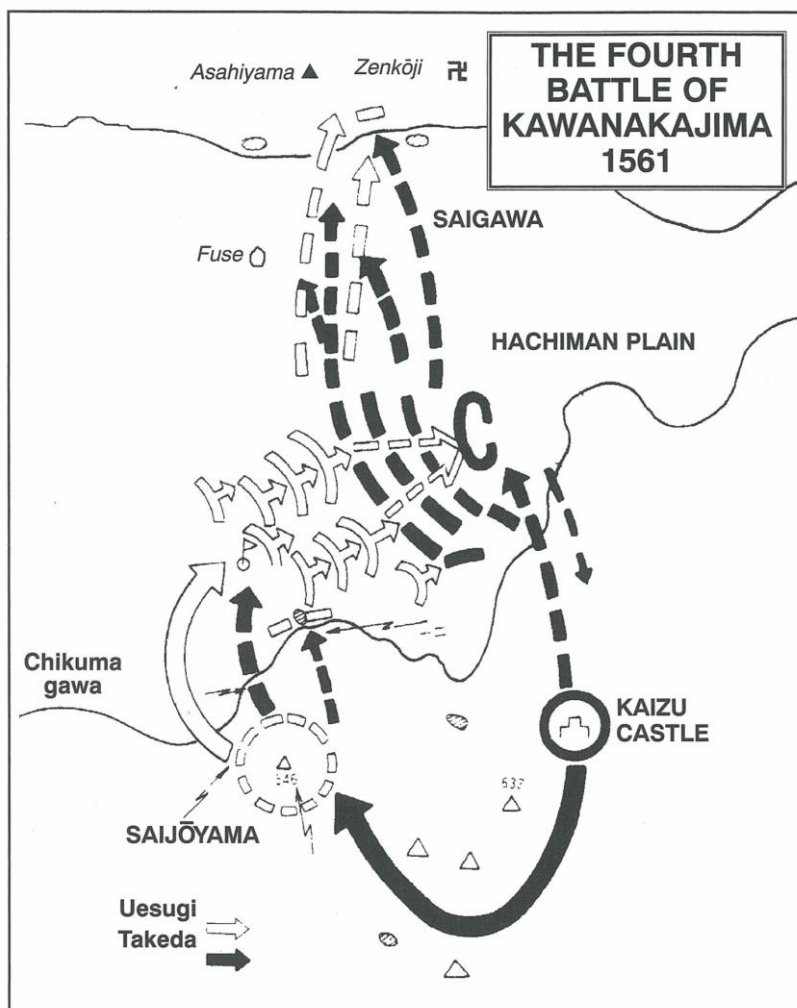
Taked. Obe vojski sta bili odlično izurjeni, saj sta se bili sposobni v popolni temi razvrstiti v kompleksne bojne formacije.⁴⁰ (Turnbull 2000, 271)

Ob zori je vojska Taked začela napredovati skozi meglo, a namesto umikajoče se vojske v razsulu srečala Uesugije v formaciji 'vrtečega kolesa' (*kuruma gakar*). Vojska je v taki formaciji vršila neprestan pritisk na nasprotnika, saj so se enote krožno menjavale. Ko se je iztrošila ena, jo je zamenjala druga. Eni izmed enot pod vodstvom Uesugi Kenšina se je uspelo prebiti skozi vrzel v obrambi in vdreti v nasprotnikov bojni štab. Tam sta se v boju mož na moža spopadla poveljnika obeh vojska – Uesugi Kenšin in Takeda Šingen. Po kroniki družine Takeda naj bi bil Šingen tako presenečen, da ni uspel niti izvleči meča, zato je Kenšinove udarce odbijal kar s poveljniško pahljačo, sicer uporabljano za signaliziranje povelj. Šingenu so kmalu na pomoč priskočili pripadniki osebne straže in odbili Kenšinov napad. (Turnbull 2000, 271–272)

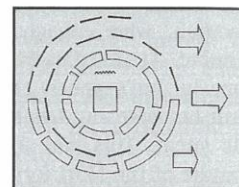
Kljub velikim izgubam in neprestanemu pritisku nasprotnika je vojska Taked ohranila disciplino do prihoda okrepitev. Z vrha gore Saidžojama se je namreč vrnila enota 8.000 mož, ki naj bi po prvotnem načrtu od tam pregnali Uesugije. Prečkali so Čikumagavo, premagali zaledno obrambo in v hrbet napadli Kenšinovo vojsko. To je pomenilo dokončen preobrat v bitki. Uesugiji so se poraženi umaknili domov. Utrpeli so kar 72 odstotne izgube, Takede pa z 62 odstotki le nekoliko manjše. (Turnbull 2000, 272)

⁴⁰ Več o bojnih formacijah samurajskih vojska v Turnbull (2008a).

Slika 7.1 Potek četrte bitke pri Kawanakadžimi in formacija 'vrtečega kolesa' na desni

Below: The Kuruma Gakari formation used by Uesugi Kenshin at Kawanakajima.

Vir: Turnbull (2000, 270).

7.3.3 Pet generacij družine Hodžo

Kot nekateri drugi *sengoku daimji* se je tudi družina Hodžo s spretno rabo vojaške sile povzpela od statusa nižjih vazalov, do ene pomembnejših družin obdobja vojskujočih se gospodstev. Njen začetnik z rojstnim imenom Ise Šinkuro (*Ise Shinkurō*) je pripadal družini, ki ji je uspelo hčer (Šinkurovo starejšo sestro) poročiti z Imagava Jošitado (*Imagawa Yoshitada*), poveljnikom vplivnega klana iz province Suruga. Potem ko je Jošitada leta 1480 v bitki umrl, je Ise Šinkuro s skromno enoto šestih mož priskočil na pomoč njegovemu sinu. Za zvestobo je bil nagrajen z dodelitvijo gradu, zaradi slovesa sposobnega poveljnika pa se mu je pridružilo več bojevnikov. (Sansom 1961, 243; Turnbull 2002, 30)

Leta 1493 je vse bolj neodvisni Šinkuro izkoristil pretrese v trdnjavi Horigoe, kjer se je po smrti enega izmed dveh Kanto Kubov, Masamota, vnel nasledstveni spor. Šinkuro je premagal mladoletnega Masamotovega naslednika, zavzel trdnjavo in si tako podredil celotno provinco Izu. Že naslednje leto je pod pretvezo lova na srnjad z vojsko vstopil v južni del province Sagami in nasilno obračunal z mladim in neizkušenim gospodarjem trdnjave Odavara. V naslednjih dvajsetih letih je klanu Uesugi odvzel pomembni trdnjavi Kamakura (1512) in Arai (1518) ter si tako podredil celotno provinco Sagami. V tem obdobju družina Ise spremeni priimek v Hodžo, Šinkuro pa se v zgodovino zapiše kot Soun. S spremembo priimka je družina želela legitimirati svoje ambicije in se navezati na zgodovinski klan, ki je s položaja šogunovih regentov iz Kamakure vladal celotni državi.⁴¹ Soun je v bitkah proti Uesugijem pomagal tudi Nagao Tamekageju, katerega klan kasneje prevzame ime Uesugi in postane njihov veliki rival. (Sansom 1961, 244–245; Turnbull 2002, 31–32)

Po Sounovi smrti leta 1519 vojaške ambicije nadaljuje njegov sin Udžicuna (*Ujitsuna*). Leta 1524 je z vojsko vkorakal v provinco Musaši (*Musashi*), zaobšel vojsko Uesugijev in zavzel trdnjavo Edo. Boji med Hodži in Uesugiji za obvladovanje nižine Kanto so se nadaljevali naslednjih 17 let. Leta 1526 so Hodži izgubili trdnjavo Kamakura, na zahodu pa so jih ogrožali še Imagave iz Suruge. Udžicunovi boji s Takedami so omogočili invazijo Uesugijev, a se je spretni vojskovodja Hodžov pravočasno vrnil in jih premagal. Po smrti poveljnika Uesugijev Udžicuna zavzame strateško pomembno trdnjavo Kavagoe (*Kawagoe*).⁴² (Sansom 1961, 245; Turnbull 2002, 32)

Po zavzetju Musašija Udžicuna nadaljuje vojaški pohod proti provinci Šimosa (*Shimōsa*), kjer se sreča z Kanto Kubom Ašikaga Jošiakijem. Udžicuna ga leta 1539 premaga. Po smrti leta 1541 ga nasledi Udžijasu (*Ujijasu*), sodobnik najbolj znane generacije *daimjev* obdobja vojskujočih se gospodstev Uesugi Kenšina in Takeda Šingena. (Turnbull 2002, 32)

Leta 1545 Udžijasu spretno prepreči padec gradu Kavagoe, ki ga je z le 3.000 možmi branil njegov brat. Koalicijska vojska obeh vej Uesugijev in vzhodnih

⁴¹ Zgodovinarji zato ločijo med Kamakura Hodži iz 13. stoletja in 'poznimi' Hodži (*Go-Hōjō*), ki jih po obdobju imenujejo tudi *senjoku* Hodžo, po domovini pa Odavara Hodžo.

⁴² Skupaj s trdnjavo v Edu sta tvorili obrambno linijo ob reki Sumida (Sansom 1961, 244–245). Turnbull (2002, 32) trdnjavo Kavagoje imenuje celo 'ključ do Kantoja'.

Ašikag je štela 85.000 mož in oblegala trdnjavo. V drznem nočnem napadu je Udžijasu s samo 8.000 možmi ob pomoči vojakov iz oblegane trdnjave popolnoma razbil nasprotnikovo vojsko. Za zmago sta bili ključni Udžijasovi navodili vojakom, naj ne nosijo težkih oklepov in časa ne zapravljajo s samurajsko tradicijo sekanja nasprotnikovih glav. To je bil za samuraje zelo pomemben običaj, saj sta na količini zbranih glav identificiranih nasprotnikov temeljila samurajeva čast in plačilo. A Udžijasovi vojaki so bili dovolj zvesti, da so se brez težav odrekli svoji pravici, dogodek pa je še eden izmed pokazateljev, da so bili *daimji* pripravljeni opustiti nekatere tradicije v korist doseganja vojaških ali političnih ciljev. (Turnbull 2002, 33)

Z zmago so si Hodži sicer utrdili položaj v Kantoju, a bojev še zdaleč ni bilo konec, saj so v državi še naprej vladale nestabilne razmere. Leta 1561 je Uesugi Kenšin neuspešno oblegal sedež Hodžov v Odavari, dve leti kasneje pa so ga ti v zavezništvu s Takedami napadli nazaj. Leta 1569 se tudi ti med seboj sprli, zato Takeda Šingen izvede silovit vojaški prodor v provinco Musaši na ozemlju Hodžov. Neuspešno je oblegal dve trdnjavi, a vseeno napredoval proti Odavari. Zaradi nezaščitenega zaledja jo je oblegal le tri dni, nato pa se moral vrniti. Med tem sta Udžijasova sinova zapustila trdnjavi in na prelazu Mimasetoge želela izsiliti odločilno bitko. Kljub bojevanju v gorah je izkušenemu generalu Taked s konjenico uspel siloviti napad v levi bok vojske Hodžov, kar je glavnini omogočilo preboj proti domovini. (Turnbull 2002, 34)

Vladavino Hodžov je v četrti generaciji prevzel Udžimasa (*Ujimasa*). Za razliko od svojega očeta se je bolj kot na vojskovanje osredotočal na diplomacijo in ohranitev ozemlja, ki so ga zavzeli njegovi predniki. V tem času sta umrla vélika poveljnika Uesugi Kenšin in Takeda Šingen, vzpenjati pa se je začel novi rod *daimjev*, med katerimi je bil najbolj uspešen Oda Nobunaga, prvi od t. i. treh združiteljev Japonske.⁴³ Ker je Hodže na zahodu varovalo gorovje Hakone, so z relativno varnega položaja spremljali Nobunagove uspehe najprej proti Imagavam, nato pa proti Takedam in sekti *Iko* (*Ikkō*). Šele z Nobunagovo smrtjo in Hidejošijevo podreditvijo zahoda države je bila varnost Hodžov resno ogrožena. (Turnbull 2002, 34)

⁴³ Druga dva sta bila Tojotomi Hidejoši in Tokugava Iejasu. (Farris 2009, 191)

Pod petim *daimjom* Udžinaom (*Ujinao*) je bila družina Hodžo podvržena najtežji preizkušnji. Potem ko si je tako ali drugače podredil skoraj celotno državo, se je Tojotomi Hidejoši končno osredotočil tudi na središče Kantoja – domovino Hodžov. Za najobsežnejše obleganje v japonski zgodovini je dal Hidejoši okrog gradu Odavara postaviti pravo 'oblegovalno mesto', v katerem je bilo poskrbljeno za dobro počutje oblegovalne vojske. Z občasnimi napadi je oblegancem dokazovala svojo sposobnost bojevanja in utrjevala njihovo prepričanje o nesmiselnosti upiranja. Končna predaja Hodžov je vključevala tudi obredne samomore upokojenega *daimja* Udžimase, njegovega brata Udžitera (*Ujiteru*) in izgon aktualnega damija Udžinaa. S tem porazom je konec dinastije Hodžov, Hidejošiju pa uspe podreditve celotne države. (Turnbull 2002, 34)

7.4 JUŽNA JAPONSKA

Po upadu šogunove moči so se tako kot drugod po državi tudi na jugu Japonske začele težnje po širjenju posestev s pomočjo vojaške sile. Prvi so imeli primat nad tem območjem Otomi (*Ōtomo*), ki pa so, podobno kot številni drugi *daimji*, s časom izgubili vodilni položaj v prid bolj iznajdljivih nasprotnikov. Na otoku Kjušu tako v obdobju vojskujočih se gospostev prevladujejo boji med klani Otomo, Rjuzodži (*Ryūzōji*), Arima in Šimazu. (Turnbull 2002, 36)

Ambicije klana Otomo so prvič naletele na resno oviro leta 1570, ob poskusu zavzetja gradu Saga v provinci Čikuzen, kjer je vladal Rjuzodži Takanobu. Posadka trdnjave je štela le 5.000 vojakov, vojska Otomov pa kar 60.000 mož. V širokem loku so obkrožili trdnjavo in dan pred načrtovanim napadom priredili proslavo. Za manj številne Rjuzodžije je bila edina možnost uspeha drzen napad, ki ga je predlagal vazal Nabešima Naošige (*Nabeshima Naoshige*). Z nočnim vpadom v sovražnikov štab naj bi ubili vodjo Otomo Čikasado (*Ōtomo Chikasada*), ki ga je varovalo 3.000 mož. Ponoči se je 800 samurajev, oboroženih z arkebuzami, približalo nasprotnikovemu štabu. Pogasnili so bakle, nato pa s strelskim napadom presenetili vojake Otomov, ki so zaradi proslavljanja še vedno spali. Načrt je uspel, poleg Čikasade je bilo ubitih kar 2.000 od 3.000 vojakov, ki so ga varovali. V nastali zmedi je na drugem delu

bojišča iz gradu napadel še Rjuzodži Takanobu in Otome prisilil k umiku. (Turnbull 2002, 36)

Če je na severozahodu otoka Kjušu ozemeljske ambicije Otomov brzdal klan Rjuzodži, pa je na jugu otoka vse večjo grožnjo predstavljal klan Šimazu iz province Sacuma. Po napadih na vazale nasprotne strani sta se vojski dveh najmočnejših klanov na otoku končno srečali leta 1578 v bitki pri Mimigavi (*Mimigawa*). (Turnbull 2000, 272–273)

Sorin, poglavar Otomov, je nekaj mesecev pred bitko postal ena izmed najvidnejših osebnosti, ki se je spreobrnila v katoliško vero. Na vojaškem pohodu je uničeval in poniževal šintoistična svetišča in budistične templje, s čimer je še bolj vznemirjal lokalno prebivalstvo in svoje nekrščanske zaveznike. Skrhana koalicija Otomov ni mogla biti kos Šimazujem, ki so sloveli po tesnih medsebojnih vezeh in zvestih vazalih. (Turnbull 2000, 273)

Otomi so se s 50.000 možmi približali trdnjavi Takadžo (*Takajō*), ki jo je varovalo le 500 mož klana Šimazu. Okrepitve 30.000 mož so se postavile v formacijo za taktiko lažnega umika, ki so se je Šimazuji med letoma 1527 in 1600 poslužili kar osemkrat. Naprej so poslali del vojske, ki je imel vlogo vabe. Ob kontaktu z glavnino nasprotnika se je začel organizirano umikati mimo drugih dveh delov vojske, ki sta bila skrita na bokih. V ključnem trenutku sta s strani napadla Otome, iz trdnjave Takadžo pa je z zadnje strani napadel še četrti del Šimazujev. Bitka je za Otome pomenila popoln polom. Tisoče samurajev in pripadnikov lahke pehote je bilo ubitih, z njimi pa tudi večina poveljnikov. Klan si nikoli ni opomogel od hudega poraza, ki so ga utrpeli. (Turnbull 2000, 273–274)

Na Kjušuju pa še ni bilo miru. Klan Šimazu je izkoristil razmere in na pomoč priskočil enemu od manjših klanov Arima, ki ga je na polotoku Šimabara nadlegoval mogočnejši sosednji klan Rjuzodži. Preko zaliva so Šimazuji poslali vojsko 3.000 mož, Rjuzodžiji pa so s 50.000 možmi korakali proti kraju Šimabara (*Shimabara*). Marca 1584 sta se vojski srečali pri kraju Okita Navate (*Okita Nawate*) in se spopadli v krvavi bitki. Vojska Rjuzodžijev je napredovala v treh smereh. Prvi del se je premikal ob obali, drugi od vaški cesti, tretji pa po pobočju gozdnatih hribov. Zavezniška vojska Šimazujev in Arim je od obale navzgor iz dračja postavila palisade, ki so nasprotniku omejevale prehod.

Okolica je bila močvirnata, kar je napadalcem zmanjševalo manevrski prostor in oteževalo premikanje. Šimazuji so se poslužili podobne taktike kot mnogokrat poprej. Na sredini je bila namreč vidna le manjša sila petdesetih mož, ki je dajala vtis šibkosti in nasprotnika spodbujala k napredovanju. Medtem so iz trinajstih čolnov po 30 mož Rjuzodžije v bok napadali vojaki klana Arima, oboroženi s težkimi arkebuzami in dvema topovoma. Kljub silovitemu obstreljevanju z morja so nadaljevali prodor proti vratom v palisadi, ko je s silovitim napadom sredinska enota Šimazujev popolnoma ustavila glavnilo Rjuzodžijev. Ta se je v zmedu iz cestišča umikala v močvirje. Takrat so jih z loki in arkebuzami v boke napadle še skrite enote Šimazujev. Poraz Rjuzodžijev je bil popoln, ko so se vrata ograde odprla in je skozi napadel še zadnji del vojske Šimazujev. Poveljnik Rjuzodži Takanobu je bil ubit, na Kjušuju pa je vladal še en *daimjo* manj. (Turnbull 2002, 36–40)

Slika 7.1 Zemljevid dežel pomembnih sengoku daimjev leta 1560

Vir: prirejeno po Seal (2000).

8 UPRAVLJANJE GOSPOSTEV IN RAZMERE V DRŽAVI

Kljub zatonu šogunata, uničenju prestolnice in pogostim bitkam med fevdalnimi gospodi v državi ni vladal popoln kaos. Zaradi bojev je bilo materialno uničenje sicer veliko, največ smrti pa so še vedno povzročali izbruhi epidemij in lakote. Civilna družba je kljub temu napredovala, širiti so se začela mesta, opazen je bil splošen napredek gospodarstva, ki pa je še vedno temeljilo na poljedelstvu. Vojaki so namreč potrebovali hrano, zato so se *daimji* zavedali pomena te panoge. Bolj kot v nepremišljeno širjenje ozemelj so trud investirati v donosnost poljedelstva. Za ohranitev neodvisnosti od šogunata so morali pozornost posvetiti organizaciji človeških in materialnih virov. (Sansom 1961, 247–248) »Izpopolniti so morali upravljanje gospostev, da bi lahko bolje regulirali življenje ljudi, predvsem pa podpirali izboljšanje kmetijskih in industrijskih postopkov. To jim je ponekod uspelo izredno dobro, čeprav ne vedno v korist kmečkega prebivalstva (prevedel M. M.).« (Sansom 1961, 248)

8.1 PRAVNI VIDIKI GOSPOSTEV

V gospostvih nam željo po dobrem upravljanju kažejo številni družinski kodeksi (*kahō*) in zakoniki gospostev (*bunkoku-hō*).⁴⁴ Z njimi so *sengoku daimji* naslednikom poskušali predati napotke za uspešno vladanje in regulirati javno ter zasebno življenje prebivalcev (Sansom 1961, 251).

Večini družinskih kodeksov sta skupni dve lastnosti: »/P/rva je stroga skrb za zaščito in preživetje klana ter gospostva, druga pa so stroge kazni za še tako nepomembne prekrške, ki bi lahko koristili rivalom (prevedel M. M.).« (Sansom 1961, 254)

Vsebinsko so bili kodeksi zelo kompleksni, lahko pa so vsebovali tudi enostavna pravila vedenja. Primer slednjega je Sedemnajst členov klana Asakura. Zapoveduje imenovanje ne samo zvestih, temveč tudi sposobnih svetovalcev, smotrno rabo finančnih sredstev, prednost kvantitete pred kvaliteto orožja in

⁴⁴ Sansom (1961, 251) govori o 'družinskih zakonih' (*house laws*, jap. *Kahō*), Turnbull (2001, 75) pa o 'družinskih kodeksih' (*house code*), Eason (2012, 240) pa izpostavlja 'zakone gospostev' (*domain laws* oz. jap. *bunkoku-hō*).

ohranjanje obveščevalne dejavnosti tudi v miru. Trikrat na leto naj bi izvajali inšpekcijo in prikriti nadzor o odnosu ljudi do oblasti. V gospostvu je lahko imel trdnjavo le *daimjo*. Prebeg pomembnih posameznikov je preprečeval tako, da so morali le-ti živeti v grajskem mestu, za njihove ruralne posesti pa so skrbeli upravitelji. *Daimjo* je moral biti pri presojanju tožb popolnoma nepristranski in strogo kaznovati nezakonita ravnanja uradnikov. (Sansom 1961, 252–253)

Za razliko od sedemnajstčlenskega kodeksa Asakur je imel klan Čosokabe (*Chōsokabe*) iz province Tosa na otoku Šikoku veliko bolj kompliciran zakonik. Obsegal je sto členov in »zadeval skoraj vse aspekte življenja v gospostvu (prevedel M. M.).« (Turnbull 2001, 76). Budistični menihi so se lahko verskemu življenju odrekli samo z dovoljenjem *daimja*, bojevniki so morali medsebojne tožbe najprej predočiti poveljniku enote, ta pa jih je lahko posredoval *daimju*. Vsakršno vmešavanje žena v pravne zadeve je bilo strogo prepovedano. Zakoni so urejali tudi področje dela, status samurajev, ki so se odrekli svojemu ozemlju ali položaju,⁴⁵ širino cest, namakanje poljedelskih površin, vedenje do služabnikov, razna moralna vprašanja, prodajo konj ipd. (Turnbull 2001, 76)

Čeprav se *sengoku daimji* niso zanašali na podporo šogunata, pa je njihova vladavina vseeno do neke mere temeljila na trajnejšem modelu vladanja iz časov kamakurskega in muromačijskega šogunata (Eason 2012, 240). Nekateri kodeksi so bili zapisani v preprostem jeziku in lokalnem dialektu, da jih je lahko razumelo tamkajšnje prebivalstvo (Sansom 1961, 253–254). Kodeksi tistih, ki so že prej opravljali funkcije *šugov*, pa po stilu in besednjaku spominjajo na prejšnji zakonik Džoei (Eason 2012, 241). Med prvimi, ki so uvedli take vrste lastnih zakonov, sta bila klana Ouči in Imagava, katerih prestolnice so v mnogih aspektih posnemale Kjoto. Gostile so številne pesnike, glasbenike, mojstre čajnega obreda, trgovce in učenjake, ki so dobro poznali pravni red prestolnice. Oučiji so tako že leta 1492,⁴⁶ Imagave pa leta 1526 uvedli svoje zakonike, ki so jih posnemali tudi mnogi drugi *daimji*.⁴⁷ (Eason 2012, 241)

⁴⁵ V tem času so Čosokabe poskušali doseči, da bi se čim več samurajev preselilo v mesta, kjer bi postali profesionalni bojevniki. Ker mnogi revnejši kmetje-samuraji take selitve finančno niso zmogli, so se nekateri raje odrekli statusu samuraja in (p)ostali kmetje. (Turnbull 2001, 76)

⁴⁶ Nekateri člani zakonika Oučijev verjetno izvirajo že iz leta 1440. (Sansom 254)

⁴⁷ Takeda Šingen je npr. za Temeljne zakone province Kai od Imagav dal prepisati več kot 12 členov.

Tako kot prej šugi v provincah so tudi *daimji* v gospodstvih pobirali davke, rekrutirali vojake, nadzirali prenos zemljiških pravic in presojali o zasebnih sporih. Še posebno pri slednjem so jim zakoniki omogočali »držo nepristranskih rabsodnikov (prevedel M. M.)« (Eason 2012, 241), kar je bilo pomembno za legitimitnost njihove vladavine. Podobno kot prej šoguni *šugom* so tudi *daimji* svojim vazalom prepovedali medsebojne boje, ki bi škodovali vojaški učinkovitosti. Sporov niso smeli razreševati z boji, temveč se za presajo obrniti na *daimja*. (Eason 2012, 241) V družinskem kodeksu Taked je bilo celo zapisano, da bosta obe strani spora, v katerem bo izbruhnlo nasilje, lahko obsojeni na smrt (Sansom 1961, 254). V zadnjem členu Temeljnih zakonov province Kai je bila zapisana eksplicitna zaveza Takeda Šingena k uveljavljanju členov zakonika ter k upoštevanju predpisanih postopkov za preiskavo dogodkov in določanje ter izvajanje kazni. Z zapisom zakonikov so se tako številni *daimji* zavezali k upoštevanju »integriranih in konsistentnih postopkov za reševanje sporov (prevedel M. M.)« (Eason 2012, 241)

Z upadom moči in avtoritete ašikaškega šogunata so do sredine 16. stoletja *daimji* postali končni rabsodniki vseh lokalnih sporov. V tem kontekstu je pomenljivo razmišljanje Jošitoma, poglavarja Imagav, da so bili šugi v preteklosti imenovani z dekretom šoguna, sedaj pa morajo »mir zagotoviti z uporabo zakonov, ki temeljijo na njihovi lastni moči (prevedel M. M.)« (Ishii in drugi 1972, 204–205 v Eason 2012, 241). V gospodstvu Imagav so ob točno določenih dneh v mesecu sklicali sodišča, ki so presojala o pravnih zadevah.⁴⁸ V gospodstvu klana Ouči je spore šestkrat na mesec reševala komisija desetih komisarjev, v klanu Rokaku (*Rokkaku*) pa svet petih najbolj pomembnih bojnikov gospodstva. (Eason 2012, 241)

Čeprav so sodišča prebivalcem omogočala določeno raven pravičnosti, pa so imela tudi svoje omejitve. Podrejeni niso mogli tožiti nadrejenih, otroci ne staršev, o težavah vaščanov pa je najprej odločal njim nadrejeni lokalni veleposestnik. »Ohranitev razlik v družbeni hierarhiji je ostala glavna prioriteta (prevedel M. M.)« (Eason 2012, 241). Sodišča tako niso bila dostopna vsem,

⁴⁸ Za zemljiške posestnike iz provinc Suruga in Totomi so bila sodišča sklicana drugega, šestega in enajstega v mesecu, za posestnike iz Mikave pa šestnajstega, enaindvajsetega in šestindvajsetega.

bila pa so dovolj pomembna, da so npr. leta 1550 vazali klana Mori sami zahtevali uveljavitev zakonika Oučijev, ki so gospostvu vladali pred tem. (Eason 2012, 242)

Kazni, ki so jih izrekli *daimji*, so bile stroge in krute, vse pogosteje so so posluževali načela skupne odgovornosti (*enza*), po kateri je bila za zločin posameznika lahko kaznovana njegova družina, služabniki, vazali ali drugi pristaši.⁴⁹ Če eden od kmetov ni plačal davkov, je bila npr. lahko kaznovana cela vas. »V/ splošnem novi zakoni kažejo žalosten odklon v primerjavi s standardi kamakurskih zakonikov, v katerih je strogost blažila določena mera liberalnosti (prevedel M. M.).« (Sansom 1961, 255)

Tudi *daimji* niso bili nad zakoni. S pretiranimi kršitvami zakonov so zmanjševali legitimnosti svoje vladavine in tvegali upor vazalov. To dokazuje, da je še vedno obstajala mentaliteta bojevnikov iz preteklosti. »Institucije so bile lahko modificirane, a ne odpravljene. Zakoni so bili lahko reinterpreterani, a ne ignorirani (prevedel M. M.).« (Eason 2012, 242)

»Najbolj pomembno izmed vseh pravil pa ni bilo zapisano v nobenem izmed družinskih kodeksov (prevedel M. M.).« (Turnbull 2001, 76). Zadevalo je dolžnost do gospoda, ki je ob sprejetju statusa vazala začela veljati za samuraja. Ta temeljni ideal samurajeve zvestobe je v skrajnem primeru zahteval žrtvovanje lastnega življenja za gospodovo dobrobit. Predstavljal je temelj, na podlagi katerega je funkcioniral samurajski klan v obdobju vojskujočih se dežel. V obliki bojevniškega kodeksa (*bušido*) je bil zapisan šele v miru poznejšega obdobja Edo. (Turnbull 2001, 76)

Zapisi zakonikov so kazali na to, da so *daimji* vse bolj razumeli potrebo po kvalitetnem vladanju, a so »šli v želji po samozadostnosti v ekstreme, ki so povzročili napetosti, te pa so vodile v nadaljnje konflikte (prevedel M. M.).« (Sansom 1961, 253)

⁴⁹ Ta princip kaznovanja se je v starejših zakonikih uporabljal le pri najhujših zločinih, npr. izdaji. (Sansom 1961, 255)

8.2 RAST POPULACIJE

Od leta 1450 do 1600 se je populacija Japonske povečala na s 15 na 70 milijonov ljudi, kar je pomenilo 50- do 70-odstotno povečanje. Nastalo je več kot 150 novih mest, njihova skupna populacija pa se je več kot podvojila.⁵⁰ Kljub njihovi relativni čistosti je v poletnih časih zaradi izbruhov bolezni narasla smrtnost, ki jo je odtehtal neprestan dotok revnih ljudi. (Farris 2009, 171)

Zaradi epidemij, lakot in vojnega opustošenja je bila rast populacije neenakomerna. V letih 1450–1550 je znašala le 0,2 odstotka letno. Vojne so povzročile migracije večjega števila ljudi⁵¹ in izbruhe epidemij. Izgube nekaterih vojaških enot so bile zato zelo velike.⁵² Najbolj pogoste bolezni so bile črne koze, ošpice in gripe, po letu 1512 pa se je zaradi pomorske trgovine razširil tudi sifilis. Bolezni so imele sprva visoke stopnje smrtnosti, intenzivno mešanje populacije pa sčasoma izboljša imunost. (Farris 2009, 172)

Pogoste so bile tudi lakote, ki jih je bilo v letih 1450–1600 dvakrat več kot v obdobju pred tem. »Z drugimi besedami sta bila stradanje in kronična podhranjenost tipični za obdobje vojskujočih se dežel (prevedel M. M.).« (Farris 2009, 123). Na slabe letine naj bi vplivalo hladnejše in bolj vlažno podnebje, čeprav si klimatologi glede tega niso enotni. Lakote so se pojavljale predvsem spomladi, ko so pošle zaloge žita iz jesenskih žetev. Vojske so bile velik porabnik hrane, poleg tega pa so nasprotnikove zaloge in polja velikokrat uničile, kmete pa pobile. Zaprtje cest in mejnih prehodov je ustavilo transport dobrin in trgovine. A smrtnost zaradi lakot je bila veliko bolj obvladljiva kot v preteklosti. Šogunatu, verskim institucijam in bogatim trgovcem je uspelo zadržati dovolj bogastva in hrane, da so lahko sanirali izbruhe lakot v mestih. Revežem so ponujali delo pri obnavljanju uničene prestolnice, templjev in drugih veličastnih zgradb. (Farris 2009, 172–174)

Razmere so se v drugem delu obdobja vojskujočih se dežel nekoliko popravile. V letih 1550–1600 se je zaradi boljših letin, manjšega števila epidemij in manj

⁵⁰ Farris (2009, 171) ocenjuje, da je v mestih z več kot 5.000 prebivalci živelo skupaj med 750.000 in 850.000 ljudi.

⁵¹ Tako vojakov kot beguncev.

⁵² Farris (2009, 172) navaja primer vojaške enote klana Takeda, ki je imel ob verjetno prvem stiku z boleznijo črnih koz več kot 50-odstotne izgube.

pogostih vojn rast populacije povečala za 2,5-krat. Lakote so se sicer ponekod še pojavljale, a so bile veliko bolj lokalne. Vreme je bilo bolj zmerno, utrditev gospostev pa je po letu 1540 v mnogih primerih povzročila odprtje meja in poti za transport ter trgovino. (Farris 2009, 172, 174–175)

8.3 KMEČKO PREBIVALSTVO IN RAZVOJ MEST

Da bi izboljšali učinkovitost sistema, so *daimji* veliko energije vložili v ukinjanje privilegijev, ki jih je omogočal pretekli sistem *šoenov*. Zanj je bilo namreč značilno preveliko število posrednikov med obdelovalci zemlje in višjimi instancami, ki so živele na račun pobranih davkov. Kljub uradni ukinitvi *šoenov* so namreč nekdanji privilegiranci svoj lokalni vpliv še vedno izkoriščali za zlorabe nižjih družbenih slojev. Številni *daimji* so izdali neposredne, eksplicitne prepovedi koriščenja preteklih pravic.⁵³ (Sansom 1961, 255)

Daimji so pogosto podpirali javna dela, ki so bila koristna za vse sloje prebivalstva. Leta 1537 so nasledniki Asakur uvedli namakalni sistem, ki je z vodo oskrbel številne vasi, Takede in Hodži pa so poplave rek omejevali z gradnjo kamnitih rečnih nabrežij (Sansom 1961, 253–254). Podpirali so nadaljnje krčenje gozdov, širjenje uporabe in razvoja namakalne tehnologije ter kmete spodbujali k vzgajanju vse več vrst poljščin. V vasi Kijošiki (*Kiyoshiki*) na južnem Kjušuju se je do leta 1500 delež riževih polj potrojil, v gospostvu Hodžov pa so pridobili 57 novih poljedelskih površin. Na otoku Šikoku so zapisali prvi kmetijski priročnik, t. i. Kmetijska navodila, v katerih so bili zapisani postopki pridelave zgodnjih vrst riža. Med letoma 1450 in 1600 se je količina obdelovalnih površin povečala za 28 %, plodnost riža pa za 25 %. »Prirast v poljedelstvu je bila precejšnja in je pomagala podpirati opazno večjo populacijo. Dostop do večjih količin in boljše hrane je bil drugi pomemben razlog za znatno povečanje števila in velikosti mest (prevedel M. M.).« (Farris 2009, 175)

⁵³ Sansom (1961, 255) navaja primer *daimja* iz province Vakasa (*Wakasa*), ki je izdal prepoved nekdanjim upravnikom *šoenov*, da bi izkoriščali kmete za privatne zadeve, v gospostvu Hodžov pa so tudi kmetom nižjih statusov dali možnost prijave takih zlorab.

V gospostvih so *daimji* reformirali tudi davčna pravila. Poenotili so davčne stopnje⁵⁴ in ukinili pretirane dajatve. Kmetje so v primeru hujših zlorab s strani uradnikov, prevelike zadolženosti, slabih letin ali vojnega opustošenja pogosto zapuščali zemljišča in bežali v sosednja gospostva. *Daimji* so si zato pogosto izročali prebegle kmete in jih na tudi druge načine poskušali zadržati na svojem ozemlju. Nekateri ročni delavci, npr. ladjedelci in kamnoseki, so bili deležni davčnih ugodnosti, ker so jih *daimji* potrebovali v vojaški industriji. Davkov je bilo oproščeno tudi krčenje gozdov. (Sansom 1961, 253–254)

A razmere kmetov vseeno niso bile lahke. Poleg prisilne tlake, lakote, epidemij bolezni in vojnega opustošenja jih je lahko doletel tudi prisilni vpoklic v vojsko. Sprva se je zaradi kmetijskih obveznosti to dogajalo le v izrednih razmerah, do konca 15. stoletja pa je pomanjkanje vojakov povzročilo redne vpoklice. Okrog leta 1570 je npr. Uesugi Kenšin izdal poziv, naj se opremljeni in oboroženi kmetje javijo vojski, leta 1577 pa so v klanu Takeda izdali ukaz o mobilizaciji moških med 16. in 60. letom starosti, ne glede na sloj. (Sansom 1961, 256)

Do leta 1590 so na podeželju centralne in zahodne Japonske prevladovale skupne oz. t. i. korporativne vasi (Farris 2009, 186). V njih so pogosto delovali vaški sveti, ki so odločali o zadevah enega ali več naselij. Kmetje so se redno srečevali na sestankih (*yorai*), neudeležba pa je bila lahko kaznovana. Člani sveta so iz svojih vrst izbrali starešine (*otona*), ki so bili pogosto najbogatejši svobodni kmetje in so imeli največjo avtoriteto (Sansom 1961, 256–257). Z veleposestniki so se dogovarjali o višini in razporeditvi davčnih bremen po gospodinjstvih, ki so bila osnovna davčna enota. Prebivalcem vasi je bila zato v interesu ohranitev števila gospodinjstev, da je bilo davčno breme posameznega gospodinjstva manjše. V časih lakot, epidemij in vojn so lahko vasi razpadle, njeni prebivalci pa so bežali v mesta, kjer so upali na boljše življenje. Med vojno Onin so se kot pripadniki lahke pehote borili na eni ali drugi strani, pogosto so plenili po bojiščih prestolnice. (Farris 2009, 186–187)

Na vzhodu države vasi niso bile tako tesno povezane. Pogosteje so jim vladale manjše lokalne bojovniške družine, ki so v dogovoru z *daimji* nadzirale kmečko

⁵⁴ Večinoma so znašale polovico pridelka. (Sansom 1961, 255)

populacijo, razreševale lokalne spore in odločale o pravicah kmetov. V zameno za podreditev *daimju* so uživale njegovo vojaško zaščito. (Farris 2009, 187)

Ruralna območja so doletele večje spremembe, potem ko so se *daimji* preselili v utrjene gradove, okoli katerih so začela nastajati mesta. Ker so morali bojevniki prebivati v grajskih mestih, se je začel proces ločitve kmetov od bojevnikov. (Sansom 1961, 256)

Do tedaj je bila namreč meja med tema dvema razredoma zabrisana, saj je bil bojevnik lahko tudi kmet, ki je prebival na lastnem ozemlju. Tedaj pa je profesionalni bojevnik lahko živel urbano življenje, ruralna družba pa se je razvijala ločeno, z dovršeno organizacijo vaškega življenja in izrazito ločitvijo poglavarjev od preprostih obdelovalcev zemlje (prevedel M. M.). (Sansom 1961, 256)

Nastanek mest je povečal poklicno specializacijo in trgovino, nastal pa je velik družbeni razred trgovcev in obrtnikov. Gospodinjstva z nasprotnih strani ulice so se združila v ulične enote in na zborovanjih odločala o skupnih zadevah. Pridruževali so se različnim trgovskim in obrtniškim združenjem, izvajali gasilske in vaške straže, skrbeli za skupno obrambo, izdajali gradbena dovoljenja ter se skupaj upirali zvišanju davkov. Po vojni Onin so se takim združenjem pridružili tudi plemiči in najbogatejši trgovci ter poskušali skupaj ščititi prestolnico pred napadalci in roparji. (Farris 2009, 187)

Eno izmed pomembnejših mest tega obdobja je bil pristaniški Sakai, ki se je nahajal na območju današnje Osake. V obdobju vojne Onin je bil skladišče za dajatve, ki so jih iz provinc pošiljali v Kjoto. Od leta 1484 mu je vladal svet lokalnih avtonomnih meščanov in duhovščine, mesto pa je bilo razdeljeno na več administrativnih enot. S pogajanjem in podkupninami se je mestu uspelo obraniti pred napadi samurajskih vojska vse do leta 1569, ko ga je zavzel Oda Nobunaga. (Farris 2009, 172)

Življenjski standard v mestih in na podeželju se je do leta 1590 precej izboljšal, lakote so bile manj pogoste, ljudje so pogosto uživali tri obroke na dan, namesto oblek iz grobega in hladnega konopljinega blaga je prebivalstvo nosilo topla bombažna oblačila. Prebivališča so bila večja, hiše pogosto ometane, leseni podi, bojlerji in domača ognjišča so ogrevala notranjost in vodo. Mesta so postala čistejša, razširila so se javna kopališča, epidemije so bile redkejše. S

Kitajske se je razširila uporaba abakusa, jezuiti so prinesli mehanske ure, naprave za tisk in Japonce naučili kartografije. Povečala sta se pismenost in poznavanje števil, kar je še posebno koristilo trgovcem. (Farris, 2009 174, 176, 187–188)

8.4 INDUSTRIJA IN TRGOVINA

Poleg skrbi za kmetijstvo so *daimji* želeli izboljšati tudi druge panoge gospodarstva. Na področju industrije je bilo kar nekaj inovacij. V prvi polovici petnajstega stoletja se je razširila uporaba bombažnega blaga, ki so ga sprva uvažali iz Koreje,⁵⁵ kasneje pa so ga sami gojili in predelovali.⁵⁶ (Farris 2009, 176)

Na gospodarskem področju je bil najpomembnejši napredek v rudarjenju, s katerim so pridobivali srebro in zlato. Trgovanje s tema žlahtnima kovinama je *daimjom* predstavljalo pomemben vir bogastva, s katerim so financirali vojsko.⁵⁷ Stare rudnike so povečali in odkrivali nova nahajališča. Leta 1530 so s Kitajske in Koreje pripeljali rudarske strokovnjake, ki so Japonce naučili horizontalnega rudarjenja in uporabe talilnih peči. Z njimi so pridobili visokokakovostno srebro in zlato. Kasneje so napredovale tudi tehnike globokega rudarjenja, tako da je bila Japonska med letoma 1570 in 1670 največja proizvajalka srebra na svetu. (Sansom 1961, 258–259; Farris 2009, 176)

Rudarska znanja so bila uporabna tudi pri gradnji in obleganju vse večjih gradov, ki so pogosto stali na velikih kamnitih platformah. Razmah gradov, katerih znameniti predstavnik je bil Nobunagov Azuči (Azuchi), nam kaže napredek kamnoseštva in gradbeništva. V ta namen so razvili tudi enoten sistem mer. (Farris 2009, 176)

Za razliko od pridobivanja žlahtnih kovin druge oblike rudarjenja v šestnajstem stoletju niso opazneje napredovale. Železova ruda na Japonskem ni pogosta, je

⁵⁵ V vojni Onin sta obe strani uporabljali bombažne uniforme. (Farris 2009, 276)

⁵⁶ Kljub zahtevni pridelavi z gnojenjem se je do leta 1600 uporaba bombaža razširila po celotni državi, prebivalci vzhodnega dela pa so ga v surovi obliki prodajali na območje Kinaja, kjer so ga predelovali v blago. (Farris 2009, 176)

⁵⁷ Eden takih primerov, je klan Mori, katerega bogastvo je poleg trgovanja s tujino temeljilo tudi na velikem rudniku srebra Omori (*Ōmori*). (Sansom 1961, 257)

pa prisotna velika količina železovega peska, iz katerega so že zelo zgodaj izdelovali kvalitetno orodje in orožje. V obdobju vojskujočih se dežel so bile glinene talilne peči za železo še večje, naprednejši mehovi pa so omogočali višje temperature taljenja. Leta 1543 so na otoku Tanegašima blizu Kjušuja Portugalci Japoncem prvič prodali arkebuze. Kljub dobremu železarskemu znanju in znatni finančni podpori *daimjev* se je domača proizvodnja tega orožja razvijala počasi. Največji centri izdelovanja mušket so nastali v velikem trgovskem mestu Sakai, v provinci Omi (*Ōmi*), na otoku Kjušu in v gospostvu klana Takeda. Razvijati se je začela industrija streliva manjših kalibrov, znali pa so vlivati tudi poljske topove in ladijski oklep. Ker na Japonskem ni zalog solitra, iz katerega so izdelovali smodnik, so ga trgovci uvažali iz Kitajske. (Sansom 1961, 259; Farris 2009, 176–178)

Najbolj razvita regija je bil še vedno Kinai⁵⁸ s prestolnico Kjoto, a se je razvoj širil tudi na vzhod. Na območju Kanto so Hodži in Takede začeli pobirati davke v denarju, s katerim so lahko kupovali vojaške in druge dobrine iz bolj razvitega Kinaia. Nastajali so novi trgi,⁵⁹ med njimi tudi 26 prostih trgov, kjer ni bilo treba plačevati pristojbin in drugih taks. Trgovino je spremljal razvoj večjih in boljših transportnih ladij, posebne delovne brigade pa so obnavljale ceste in mostove. Klan Mori je npr. poleg izboljšanja cest in pristanišč uvedel tudi davčne olajšave za obrtnike, ki so sodelovali v vojaški industriji. Od trgovcev so si pogosto sposojali denar za vojaške namene. Tudi Takede in Hodži so se zanašali na pomembne trgovske družine, katerih zvestobo so nagrajevali s posestvi, ladjami, častnimi nazivi ali davčnimi olajšavami. (Farris 2009, 178–180)

Nadaljevala se je trgovina s Kitajsko, ki jo je vzpostavil že šogun Jošimicu. Šogun Jošimasa je tja leta 1451 odposlal trgovsko misijo devetih ladij z več kot tisoč pripadniki. Med letoma 1476 in 1547 so *daimji* in zenovski trgovci še šestkrat odpluli na Kitajsko. Nizke cene japonskih dobrin in slab menjalni tečaj sta povzročila krhanje odnosov med državama. Japonski trgovci so namreč želeli več kitajskega denarja, ki je bil glavno plačilno sredstvo tudi na Japonskem. Napetosti so se odrazile v nasilju japonskih trgovcev nad Kitajci, ki niso pristali na njihove pogoje. Ponovno se je pojavilo piratstvo, ki je v

⁵⁸ Na območju med Kjotom in današnjo Osako.

⁵⁹ Na planoti Musašino (*Musashino*) jih je npr. nastalo več kot 300. (Farris 2009, 179)

preteklosti že bremenilo odnose med državama.⁶⁰ Kot posredniki med sprtima stranema so nastopili Portugalci, ki so leta 1557 v južnokitajskem pristanišču Makau (*Macau*) ustanovili svoje trgovsko središče. Tam so nakupili svilo in jo v Sakaiju ter Nagasakiju zamenjali za japonsko srebro in zlato. V Makau so s tem denarjem spet kupili svilo in jo poslali v Evropo. Tako so Japonci ohranili dostop do svile, Kitajska je prišla do japonskega srebra in zlata, Portugalci pa so ob tem kovali tudi do 80-odstotne dobičke. (Farris 2009, 180)

Pestro je bilo tudi trgovanje s korejsko dinastijo Čoson (*Chosŏn*). Med letoma 1450 in 1500 je v povprečju potekalo kar 67 trgovskih misij na leto. Zaradi upora stalnih japonskih naseljencev v Koreji pa se je trgovanje po letu 1510 zmanjšalo. Ohranjali so ga *daimji* s Cušime (*Tsushima*), ki so japonski baker, kositer, žveplo, začimbe in zdravila zamenjevali za riž in druge žitarice, budistične spise ter kipce, posodo iz porcelana in bombaž. (Farris 2009, 181)

Trgovina s kraljestvom Rjukju (*Ryukyu*) je Japonski prinašala eksotične vrste lesa, začimb in azijskih barvil, ki so jih Rjukjučani pridobili v trgovini z državami jugovzhodne Azije, npr. Severnim Vietnamom, Siamom, Kambodžo in Filipini. (Farris 2009, 181)

Obdobje vojskujočih se dežel je bilo obdobje neenakomerne rasti. Z drugimi besedami so dobra leta obilnih žetev in gospodarske rasti v številu prekašala in odtehtala leta, v katerih so bolezni, lakote in vojaška razdejanja zvišala smrtnost in pomembno znižala rodnost. Zgodovinarji lahko le ugibajo, kako velika bi bila rast populacije in ekonomije, če otočja ne bi prizadela uničujoče vojskovanje in spremljajoča višja incidenca kužnih bolezni ter lakot (prevedel M. M.). (Farris 2009, 181)

8.5 BOJEVITE VERSKE SEKTE

Versko področje je v obdobju vojskujočih se dežel zaznamovala tako intenzivna medsebojna konkurenca kot tudi soočenje z vojaškimi avtoritetami. Med

⁶⁰ Problem japonskih piratov (*wako*), ki so ropali obmorsko Kitajsko, je v zgodnjem obdobju Muromači razrešil šogun Jošimicu in vzpostavil prijateljske trgovske odnose s kitajsko državo Ming. (Mason in Caiger 1997, 141)

bojevniki je še vedno prevladoval zen budizem, čeprav je z zatonom šogunata pomembnejši od Rinzai zena postal Soto (*Sōtō*) zen. (Farris 2009, 184)

V Kjotu je postala popularna t. i. Lotusova sekta, ki je bila, podobno kot druge budistične ločine tistega časa, precej militantna. Ker je poudarjala ideologijo uspeha za časa življenja, so se ji množično pridruževali kjotski trgovci in posojevalci denarja. Oblikovali so t. i. Lotusove lige, ki so nasprotovale plačevanju dajatev bojevnikom. Demonstrirali so na ulicah Kjota, na koncu pa okupirali tamkajšnje templje. Med letoma 1532 in 1536 so se uprli bojevniškimi vladarjem in prevzeli administracijo mesta. Uvedli so svoja sodišča, blokirali plačilo davkov in ugrabljali aristokrate. Proti njim so se združili bojevniki-menihi, samuraji in starejše budistične sekte. Mnogi Lotusovi templji so bili požgani, številni pripadniki sekte pa v bojih ubiti. (Farris 2009, 186)

Eni od politično najpomembnejših akterjev na območju prestolnice so bili t. i. bojevniki-menihi. Pripadali so starejši veji japonskega budizma, zato so imeli tesne vezi s cesarskim dvorom, bogate posesti in veliko vojsko. Njihovo najpomembnejše središče je bil kompleks templjev Enryakudži (*Enryaku-ji*) na gori Hiei, severno od Kjota. Pogosto se jih imenuje *sohei* (*sōhei*), kar v dobesednem prevodu pomeni 'bojevnik-menihi', čeprav lahko po nekaterih virih sklepamo, da je bila večina vojakov najemnikov in ne menihov. Tradicionalno so bili oboroženi z vrsto helebarde, t. i. naginato (*naginata*), uporabljali pa so tudi loke in meče. Spopadali so se z drugimi templji ali sektami, protestirali so proti dvoru in pogosto sklepali zavezništva s samurajskimi klani. Do 16. stoletja je njihova moč precej upadla, kot politična sila pa so bili dokončno premagani leta 1571, ko jih je zaradi zavezništva s klanoma Azai in Asakura porazil Oda Nobunaga. (Turnbull 2000, 294; Farris 2009, 184)

Izraz *sohei* se pogosto nekoliko netočno uporablja tudi za pripadnike pomembnega množičnega gibanja budistične sekte Prave čiste dežele (ang. *True pure land*). Njeni pripadniki so verjeli v odrešujočo moč Amida Bude, zaradi preprostosti nauka pa je večina izhajala iz nižjih slojev. V krizah so si med seboj pomagali in bili zelo tesno povezani, zato so jih imenovali sekta 'enoumnihi', jap. Iko (*Ikō*). V politiki so si pomembno vlogo izborili z nasilnimi pohodi svojih množic, ki so se jim težko zoperstavili tudi samuraji. Osmi vodja sekte Renjo (*Rennyō*) (1415–1499) je v Kjotu tako uspešno novačil pristaše, da

so ga od tam pregnali. Ustalil se je v provinci Kaga, od koder so leta 1488 pripadniki sekte premagali tudi *daimja*. Vzpostavili so 'posestvo Bude', od koder so širili svoj vpliv. Poleg Kage so se utrdili še v trdnjavi Nagašima (*Nagashima*), največja pa je bila trdnjava Išijama Hongandži (*Ishiyama Honganji*) na območju današnje Osake. Iz teh in mnogih manjših centrov po državi je sekta fanatičnih vernikov ogrožala številne *daimje*. Po letu 1570 si jih je v več kot desetletje trajajočih krvavih spopadih podredil Oda Nobunaga. (Turnbull 2000, 295; Farris 2009, 184–185)

9 ZDRUŽEVANJE DRŽAVE

Zadnja faza obdobja vojskujočih se dežel se je odvijala med letoma 1560 in 1590. *Sengoku daimji* so dotlej v lastnih gospostvih utrdili svojo oblast in jo želeli širiti na sosednja ozemlja. Z naraščajočo trgovino in povečanim kroženjem dobrin se je širila zavest o medsebojni povezanosti, informacije o dogajanju v državi so dosegle tudi oddaljene vasi. Razgledani *daimji* niso več tako trdno vztrajali pri samozadostnosti. Zavedali so se vpetosti v družbo medsebojno odvisnih delov. Razumeli so potrebo po ponovni vzpostavitvi centralne avtoritete, čeprav so zaradi lastne ambicioznosti na tem položaju videli sebe. Prvi cilj na poti k temu je bilo zavzetje prestolnice. Ta je bila kljub pomanjkanju močne avtoritete, ki bi jo varovala, še vedno v mnogočem središče države. Bila je največje mesto in kulturno središče, predvsem pa sedež obeh nominalnih avtoritet – cesarja in šoguna. *Daimji* so se zavedali moči, ki jo prinaša njuna formalna avtoriteta. Na dvor so naslavljali prošnje po uradni odobritvi pregona ali kaznovanja svojih nasprotnikov. Od leta 1560 je imelo več *daimjev* vojaško moč za zavzetje prestolnice, a so jih medsebojna rivalstva ali pa neugodna geografska lega pri tem ovirali.⁶¹ Izmed vseh, ki so hrepeneli po prevladi, je prvemu uspelo zavarovati zaledje in z veliko vojsko vkorakati v prestolnico relativno mlademu in neznanemu Oda Nobunagi. (Sansom 1961, 237–275; Turnbull 2002, 40; Farris 2009, 191; Butler 2012, 311–312)

9.1 VZPON ODA NOBUNAGE

Vzpon klana Oda so zaznamovali boji s pomembnim klanom Imagava, eno izmed redkih družin, ki jim je uspel prehod iz *šugo daimjev* v *sengoku daimje*. Njen vodja Jošimoto (*Yoshimoto*) je imel sorodstvene vezi s šogunom, poročen pa je bil s hčerjo dvornega plemiča. Gospostvo, ki mu je vladal,⁶² je ležalo ob pomembni Vzhodni obmorski cesti (*Tokaido*), ki je omogočala pestro trgovino,

⁶¹ Hodžo Udžijasu, Takeda Šingen in Uesugi Kenšin iz regije Kanto so bili intenzivne boje za zavarovanje zunanjih meja lastnih gospostev in prevlado nad območjem. Na zahodu je vse več ozemlja nadziral klan Mori, ki je želel zavarovati svoje zaledje proti otoku Kjušu. Tam se je vzpenjal klan Šimazu, ki pa je bil za pohod proti prestolnici preveč oddaljen. (Sansom 1961, 273–275; Turnbull 2002, 35–36, 40)

⁶² Obsegalo je province Totomi (*Tōtōmi*), Mikava (Mikawa) in Suruga. (Sansom 1961, 275)

pretok informacij in možnost premika velike vojske. Na vzhodu je gospodstvo mejilo na Hodže, ki pa so bili preveč zaposleni z bojevanjem proti Uesugijem in Takedam, da bi ogrožali Imagave. Prva na poti proti prestolnici je bila provinca Ovari, v kateri je oblast s silo prevzel Oda Nobunaga. (Sansom 1961, 275; Turnbull 2001, 80; 2002, 40)

Pripadniki družine Oda so bili sprva manjši vazali klana Šiba, ki so zasedali položaj *šugov* več provinc. Ker so bili večinoma odsotni s posestev, so imenovali svoje namestnike, v provinci Ovari je ta vloga pripadala klanu Oda. Neposredni nadzor nad zemljišči so tako kot številni drugi lokalni veljaki izkoristili za večanje moči in ugleda. Mladi Oda Nobunaga se je najbolj znašel v razprtijah, ki so vladale po smrti njegovega očeta leta 1551. Zbral je manjšo vojsko tisoč mož in najprej obračunal z eno od vej klana, nato pa porazil še lastnega brata. (Sansom 1961, 275–276)

Po 60 letih sosedskih napetosti med Odami in Imagavami so do leta 1560 slednji ostali občutno močnejši. Julija istega leta se je njihov poveljnik Jošimoto z vojsko 25.000 mož odpravil proti Odam. Želel jih je premagati v odločilni bitki, nato pa pot nadaljevati proti prestolnici. Njegov mladi vazal Tokugava Iejasu⁶³ je zavezal dve pomembni trdnjavi, ki sta odpirali pot v provinco Ovari, Jošimoto pa je ukazal počitek pred nadaljevanjem pohoda. Z vojsko se je ustavil v manjši gozdni soteski⁶⁴ blizu vasi Okehazama in tam priredil ceremonialni ogled odsekanih glav nasprotnikov. Razmere je izkoristil Nobunaga, ki je še iz otroštva dobro poznal ta teren. Z visokimi zastavami v svojem taboru je nasprotnika zavedel, da miruje, medtem pa z vojsko, manjšo od 3.000 vojakov,⁶⁵ krenil proti dvanajstkrat močnejšemu nasprotniku. Proslavo v taboru Imagav je v poznem popoldnevu prekinilo silovito neurje, ki je namočilo teren in onemogočilo formacijo velike vojske. Po koncu nevihte je Nobunaga silovito napadel in popolnoma porazil presenečene vojake Imagav.⁶⁶ Njihov klan je kmalu po porazu zamrl. (Sansom 1961, 276–277; Turnbull 2000, 215–216; 2001, 84–85; 2002, 40)

⁶³ Ki je kasneje osnoval dolgotrajni šogunat obdobja Edo.

⁶⁴ Imenovala se je Dengaku-hazama. (Sansom 1961, 276; Turnbull 2000, 215)

⁶⁵ Kar nekaj vojakov je bilo pripadnikov tolpa, ki so bile v provinci Ovari pogoste. (Sansom 1961, 276)

⁶⁶ V bitki sta preživela le dva od generalov Imagav, eden izmed Nobunagovih vazalov je obglavil tudi Jošitoma. (Turnbull 2000, 216)

Po bitki se je veliko vazalov in preživelih samurajev klana Imagava pridružilo Nobunagi, Tokugava Iejasu se je zavezal, da bo varoval njegovo zaledje. Varnost pred napadi vzhodnih klanov je še dodatno utrdilo zavezništvo s Takedo Šingenom.⁶⁷ (Sansom 1961, 277)

Med Nobunago in prestolnico sta ležali provinci Omi in Mino, ki si ju je podredil s sklepanjem zavezništev in spretnimi boji. V teh dogodkih je pustil svoj pečat eden od mlajših poveljnikov Tojotomi Hidejoši.⁶⁸ Bil je nižjega rodu, a mu je bilo kljub temu zaradi sposobnosti omogočeno napredovanje. Na Nobunagovo stran je zvalil večino nasprotnikovih vazalov. V provinci Mino je dal zgraditi trdnjavo Sunomata, iz katere je premagal klan Saito. (Sansom 1961, 277–278; Turnbull 2001, 92)

Leta 1567 je Nobunago za pomoč zaprosil izgnani pretendent za položaj šoguna Ašikaga Jošiaki, potem pa še cesar Ogimači (*Ōgimachi*). Nobunagovo okupacijo prestolnice zato lahko vidimo kot podporo tradiciji. »Kot v predhodnih stoletjih tudi novi oblastniki kljub šibkim vezem s preteklostjo niso zlahka zavrgli starih institucij in običajev (prevedel M. M.).« (Butler 2012, 312). Potem ko je premagal okoliške klane, je Nobunaga 9. novembra 1568 vkorakal v Kijoto. (Sansom 1961, 278–279). »Njegov moto, sedaj zapisan na njegovem pečatu, je bil 'Vladati imperiju s silo' (prevedel M. M.).« (Sansom 1961, 278)

Po prihodu v prestolnico se je Nobunaga oklical za zaščitnika cesarja in šoguna nastavil Ašikaga Jošiakija (*Ashikaga Yoshiaki*). Dejansko moč je zadržal zase. Odločal je o večini pomembnih vojaško-političnih zadev in novemu šogunu celo izdajal javne ukaze. (Sansom 1961, 279)

Največ energije je posvetil konsolidaciji zasedenega ozemlja centralne Japonske. To mu je namreč omogočalo prednost pred ostalimi velikimi *daimji*, saj je obsegalo aluvialno nižino provinc Ovari in Mino ter bogato provinco Omi. Ta ozemlja so bila zelo rodovitna in so omogočala velik pridelek hrane za vojsko in prebivalstvo prestolnice. (Sansom 1961, 279; Mason in Caiger 1997, 174)

⁶⁷ Zavezništvo je bilo utrjeno s poroko med Nobunagovo hčerjo in Šingenovim sinom. (Sansom, 1961, 277)

⁶⁸ Prvotno poznan pod imenom Kinošita Tokičiro. (Sansom 1961, 278)

A političnega dogajanja na območju prestolnice ni bilo lahko nadzorovati. Čeprav so pripadniki nekaterih samurajskih klanov zbežali, so imele v Kjotu še vedno vpliv številne druge skupine: bogati trgovci mesta Sakai, verske sekte in *daimji* bližnjih provinc. Tudi razmere v drugih delih države so bile vse bolj nevarne. Iz zahoda je prestolnico ogrožal klan Mori, katerikoli od vzhodnih klanov, zapletenih v medsebojne boje, pa bi v primeru prevlade ali premirja lahko odkorakal proti prestolnici. (Sansom 1961, 279; Mason in Caiger 1997, 174)

Največjo neposredno grožnjo vojaški konsolidaciji Kjota so predstavljali bojovníki-menihi z gore Hiei. Leta 1571 je njihova podpora Nobunagovim lokalnim nasprotnikom Azaijem in Asakuram dosegla vrhunec. Ukazal je silovit napad, v katerem je vojska zažgala pobočje gore Hiei in pobila vse, ki so poskušali zbežati. Ubili so tako menihe in laike kot tudi ženske in otroke. (Sansom 1961, 284; Butler 2012, 313)

Naslednji se mu je zoperstavil šogun Jošiaki, ki je s Takedo Šingenom začel kovati zaroto, zato ga je Nogunaba leta 1573 pregнал iz prestolnice. To pomeni dokončni propad šogunata Ašikag.⁶⁹ (Henshall 2001, 46)

Istega leta je z vzhoda s 30.000 možmi napadel Takeda Šingen. Tam je naletel na Nobunagovega zaveznika lejasuja, ga v bitki pri Mikatagahari premagal, pri obleganju ene izmed trdnjav pa ga je smrtno ranil strel iz arkebuze. Do septembra 1573 je Nobunaga premagal še ostale manjše klane⁷⁰ osrednje Japonske, Hidejošija pa povišal v generala in mu podelil grad. (Sansom 1961, 285–286)

Leta 1574 je zatrl upore pripadnikov sekte *Iki* v kraju Nagašima, kjer je dal požgati trdnjavi z več kot 20.000 sektaši. (Sansom 1961, 287)

Leta 1575 je z vzhoda ponovno napadel klan Takeda, pod vodstvom Šingenovega sina Kacujorija (*Katsuyori*). Zavezniška vojska Nobunage in lejasuja, je 38.000 mož krenila proti Nagašinu. Tam je Kacujori s 15.000 možmi oblegal eno izmed lejasujevih trdnjav. Svetovali so mu umik, a je samozavestno verjel v uspeh, ker so njegove izpopolnjene konjeniške enote

⁶⁹ Z izgonom je že tako oslABLJENA funkcija šoguna izgubila ves pomen, čeprav je Jošiaki naziv obdržal do smrti leta 1597. (Henshall 2001, 46)

⁷⁰ Npr. Macunaga in Asakura. (Sansom 1961, 285)

suličarjev dotlej uspešno premagovale nasprotnike. (Turnbull 2000, 226; 2001, 95)

Nobunaga je Kacujorijeve enote pričakal na ravnini za manjšim potočkom, ki je zmanjšal hitrost nasprotnikove konjenice. Tam je postavil palisade, za katerimi naj bi v treh vrstah stalo 3.000 arkebuzirjev lahke pehote (*ašigaru*) bojnikov nižjega rodu.⁷¹ 28. junija 1575 je Kacujori napadel s tremi enotami konjenikov in spremljajočih pešakov. Po prečkanju potoka so naleteli na usklajeno skupinsko streljanje Nobunagovih *ašigarujev*. Preživeli konjeniki Taked so naleteli na dolge sulice *ašigarujev*, ki so varovali arkebuzirje. Skozi odprtine v palisadah so napadle enote Nobunagovih samurajev. Do poznega popoldneva so potekali boji med številnimi manjšimi skupinami, potem pa so se poraženi Takede začeli umikati. Imeli so velike izgube, na bojnem polju je umrlo kar 10.000 Taked oz. 67 % njihove vojske.⁷² (Turnbull 2000, 226–227; 2001, 95–96)

Naslednja leta so Nobunagove vojaške podvige zaznamovali boji s sekto *Iko* in njenimi zavezniki. Nadaljevalo se je obleganje njihove najpomembnejše trdnjave Išijama Hongandži na območju današnje Osake. Tja se je sekta *Iko* preselila po uničenju kjotskega templja leta 1532. Sekta je kmalu zatem postala zbirališče vseh, ki so nasprotovali vladavini samurajev. V več kot desetletnem obleganju je Nobunaga večkrat neuspešno poskušal uničiti obmorsko utrdbo. Z oklepljenimi ladjami mu je uspelo prekiniti poti, po katerih je klan Mori oskrboval sekto. Da bi se izognili še večjemu številu žrtev, je cesar predlagal Nobunagi naklonjene pogoje predaje, ki so jih menihi sprejeli in se predali. (Sansom 1961, 290; Farris 2009, 185, 191)

Po smrti Uesugi Kenšina leta 1578 je Nobunaga v zavezništvu s Hodži in lejasujem iz več smeri napadel ozemlja Taked. Koalicijska vojska je skupaj štela več 180.000 mož, Kacujori pa je lahko zbral le šibko vojsko 20.000 vojakov. Bitki se je izmikal vse do leta 1582, ko so ga ubili. (Sansom 1961, 290)

Nobunagova najpomembnejša generala Akeči Micuhide (*Akechi Mitsuhide*) in Tojotomi Hidejoši sta že leta 1575 začela s pohodi proti močnemu klanu Mori, ki je prevladoval na zahodnem delu Honšuja. Akeči je napadal po severnem delu,

⁷¹ Conlan (2012, 252) trdi, da ni dovolj dokazov, ki bi podprli tezo o streljanju iz trivrstnega plotuna.

⁷² Od tega je bilo 54 pomembnih poveljnikov in osem generalov. (Turnbull 2000, 227)

Hidejoši pa po južnem. Zaradi številnih močno utrjenih gradov sta vojski napredovali počasi. Hidejoši se je proti Morijem bojeval tako, da je na svojo stran pridobil njihove zaveznike, trdnjave pa poskušal izstradati. Mogočen grad Takamcu (*Takamtsu*) je poplaval z uporabo zapletenega sistema kanalov. (Sansom 1961, 306–307)

Poveljnik severne vojske Akeči Micuhide po več letih bojevanja ni vidneje napredoval. Obrnil se je proti Nobunagi in ga junija 1582 popolnoma presenetil v templju Honodži (*Honnō-ji*). Nobunaga je imel ob sebi le 300 mož in je v zažgani zgradbi storil obredni samomor. (Sansom 1961, 307)

Ko je za to izvedel Hidejoši, je sklenil premirje s klanom Mori in z vojsko pohitel nad izdajalca. V treh dneh je prepotoval več kot 100 kilometrov, 30. junija pri Jamazakiju (*Yamazaki*) porazil in ubil Akečija ter nasledil Nobunago. (Sansom 1961, 308–309)

Do svoje smrti je Nobunagi uspelo zavzeti ekonomsko najbolj pomembno tretjino Japonske. Najbolj zveste vojake je spremenil v vazale, a najboljša posestva je obdržal zase. Uničil je gradove nasprotnikov, zase pa postavil razkošen grad Auzči. Obdavčitev je izboljšal s popisom zemljišč. Napredek trgovine je podpiral s poenotenjem mer, popraviлом cest, ukinjanjem cestnin, uvedbo prostih trgov in enotne valute. (Mason in Caiger 1997, 176; Farris 2009, 192)

9.2 TOJOTOMI HIDEJOŠI IN NJEGOVI POLITIČNI UKREPI

Nobunagov načrt o združenju države je nadaljeval Hidejoši. Od nizkega statusa kmeta se je z vojaško sposobnostjo povzpel do generala v samurajski vojski, nato pa v manj kot desetih letih zaključil to, kar je Nobunaga začel. Do leta 1584 si je podredil ali premagali vse njegove potomce in pretendente za nasledstvo. Ker je bil skromnega rodu, ni mogel postati šogun, je pa sprejel številne častne nazive in se dal imenovati za cesarjevega regenta. V nasprotju z Nobunago je bil dober pogajalec, zato se je s sklepanjem premirij in zavezništev znal izogniti pretiranim žrtvam in uničenju. Kadar je moral uporabiti silo, je to storil na odmeven način in tako zastrašil nasprotnike. Otok Šikoku je zavzel z 200.000 možmi, s še večjo vojsko 280.000 vojakov pa si je podredil Kjušu. Premaganim

Šimazujem je pustil njihovo gospostvo, ozemlja, ki so si jih želeli prisvojiti, pa je dal svojim zvestim vazalom. Leta 1590 je z masovnim obleganjem trdnjave Odavara premagal zadnji klan, ki si je še upal nasprotovati njegovim velikim vojskam. A do pripadnikov rodbine Hodžo je bil manj prizanesljiv. Pri predaji je od njih zahteval, da storijo obredne samomore, njihova posestva pa je dal najmočnejšemu vazalu Tokugava lejasuju. Tako je nadaljeval proces strateškega prerazporejanja posestev med manj in bolj naklonjenimi vazali, ki ga je začel že Nobunaga. Hidejoši je s to zmago dokončno zavladal federaciji več kot 300 *daimjev*, od katerih jih je bilo skoraj dvesto njegovih tesnejših zaveznikov. *Daimji* so morali priseči zvestobo cesarju in njemu kot regentu, svoje družine pa kot talce poslati na njegov grad Momojama (*Momoyama*). (Mason in Caiger 1997, 176–178; Farris 2009, 192; Henshall 2012, 48–49)

Da bi utrdil svojo oblast, je Hidejoši uvedel še številne druge politično-administrativne ukrepe. Prestolnica in vsa večja mesta ter pristanišča so spadala pod njegovo neposredno upravo. Monopoliziral je prekomorsko trgovino in odnose s celino. Nadzoroval je tudi rudnike srebra in zlata ter poenotil valuto, ki so jo sedaj kovali sami. Neučinkovite ali premalo zveste *daimje* je premeščal po gospostvih. (Butler 2012, 315)

S skupkom ukrepov je Hidejoši začel tudi formalno ločitev kmetov od vojakov – samurajev. Leta 1588 je z ediktom kmetom prepovedal posedovanje orožja, zaplembo pa so nadzirali inšpektorji, ki so strogo kaznovali kršitelje. Zbrano železje naj bi uporabili pri gradnji velikega kipa Bude. S tem ukrepom je Hidejoši razorožil velik del prebivalstva in zmanjšal možnost uporov kmetov in verskih sekt. (Butler 2012, 215)

Z ediktom leta 1591 je samurajem prepovedal stanovati na podeželju ali v mestih. Odslej so lahko prebivali le na *daimjevem* gradu. Kmetje obdelovanja zemlje niso smeli opuščati zaradi trgovine ali drugih del, s čimer je Hidejoši omejil družbeno mobilnost, ki bi lahko destabilizirala družbo. (Butler 2012, 315)

Ti ukrepi so prispevali k širšemu procesu profesionalizacije vojske, ki se je začel že v sredini 16. stoletja, dokončal pa v sredini 17. Nekateri *daimji* so namreč želeli tesneje nadzorovati svoje vazale, zato so jih rotirali po posestvih, selili v svoje gradove, službo pa so jim namesto z zemljo plačevali z denarjem. To je

vplivalo tudi na rast grajskih mest, v katerih so bili naseljeni obrtniki in trgovci. (Butler 2012, 316)

Ker je bila zemlja še vedno osnova gospodarstva, so že leta 1582 začeli izvajati popise zemljišč, da bi jih bolj učinkovito obdavčili. Zapisali so lastništvo, lokacijo, tip, kvaliteto, površino in oceno donosnosti zemljišča. Slednjo so podali v *kokujih*, en *koku* je predstavljal približno 175 litrov riža, kar naj bi zadostovalo za enoletno preživetje osebe. *Daimji* so bili vsi, ki so posedovali več kot 10.000 *kokujev*. »Ocena vrednosti celotne države je bila 18 milijonov *kokujev* (prevedel M. M.).« (Butler 2012, 317)

Hidejoši ni bil vsemogočen. Neposredno je nadziral posestva, vredna le 2 milijona *kokujev*, njegovi tesnejši vazali pa skupaj kar osemkrat toliko. A večina teh gospostev je bila manjših od 100.000 *kokujev*. A Hidejoši se ni zadovoljil z doseženim. V letih 1592–1597 je ukazal dve masovni invaziji v Korejo. Tam so bili samuraji sprva uspešni, po številnih porazih pa so se umaknili domov. Leta 1598 je Hidejoši umrl in tako ni dočakal dolgotrajnega miru, ki ga je želel vzpostaviti. Po njegovi smrti se je vnel nasledstveni spor, v katerem je prevladal Tokugava Iejasu. »*Bakufu* Tokugava (1603–1868), zadnja japonska bojovniška vlada, je bila vzpostavljena na temeljih, položenih v sklepni fazi bojujočih se gospostev (prevedel M. M.).« (Farris 2009, 194)

10 SPREMEMBE NA VOJAŠKEM PODROČJU

Kljub temu da je Japonska v obdobju vojskujočih se dežel razpadla na skupek številnih gospostev, ki so se med seboj precej razlikovala, pa so njihove vojske imele nekatere skupne značilnosti. V začetku obdobja so se odvijale številne manjše bitke, v katerih so se samuraji med seboj bojevali za prevlado v provincah. Po konsolidaciji gospostev pa je število vojakov začelo naraščati. Že v začetku šestnajstega stoletja so *daimji* lahko zbrali vojske, ki so šteje več kot 10.000 mož. Do leta 1550 so najbolj znani *daimji* klanov Takeda, Hodžo in Mori na bojiščih lahko zbrali že 50.000 vojakov. »Te velike vojske so se kot koordinirane in specializirane enote bojevale na nove in bolj učinkovite načine (prevedel M. M.).« (Farris 2009, 166). V njih so velik delež predstavljali pešaki skromnega rodu, ki so bili manjše finančno breme od samurajev konjenikov. *Daimji* so namreč skoraj vsako leto odhajali na vojaške pohode. Uesugi Kenšin je imel v triindvajsetih letih kar 19 vojaških pohodov, njegov veliki rival Takeda Šingen pa je v osemindvajsetih letih samo petkrat prebival doma. (Farris 2009, 166–168)

Pogostost bojevanja in dolžino vojaških pohodov je pogojevala količina hrane. V primeru dobrih letin so bili pohodi daljši, v primeru slabih letin pa so plenili bližnja gospostva. Spomladanski vojaški pohodi so bili pogosti, saj je takrat zmanjkovalo zimskih zalog hrane, odhod številnih lačnih ust vojakov pa je tudi zmanjšal verjetnost izbruha lakote doma. (Farris 2009, 168). »V tem smislu so bile vojne izraz najosnovnejših človekovih potreb po hrani (prevedel M. M.).« (Farris 2009, 168)

V vse večjih spopadih je naraslo tudi število žrtev, ki je bilo neprimerno večje kot v bojih mož na moža iz preteklih obdobj. V najhujši bitki med Šingenom in Kenšinom so bile izgube na obeh straneh več kot 60-odstotne. Zaradi visokih izgub so se *daimji* bitkam pogosto poskušali izogniti s sklepanjem zavezništev. (Turnbull 2000, 272; Farris 2009, 168)

10.1 SESTAVA VOJSKE

Osnovna značilnost vojska tega časa je bilo razlikovanje med pehoto in konjeniki, samuraji. Že v 14. stoletju so nekateri generali spoznali, da lahko učinkovitost pehote izboljšajo, tako da jo izurijo za streljanje z loki. Bližajočo nasprotnikovo konjenico samurajev so lahko že od daleč zasipali s puščicami. Imenovali so jih *šašu no ašigaru* (*shashu no ashigaru*), kar v dobesednem prevodu pomeni 'lokostrelci lahkih nog'. (Turnbull 2008, 50)

Pred vojno Onin so bili pešaki rekrutirani iz vrst manj premožnih kmetov, ki niso imeli statusa samuraja in si niso mogli privoščiti konja. Elito vojske so predstavljali *daimjevi* vazali, samuraji: konjeniki lokostrelci, vojaški častniki, generali in druga vojaška aristokracija. A v brezvladju vojne Onin in nestabilnih razmerah po njej se je vojskam pridruževalo vse več preprostih ljudi, ki niso obdelovali zemlje, temveč so svoj položaj poskušali izboljšati z bojevanjem in plenjenjem. Poimenovali so jih s terminom iz 14. stoletja: *ašigaru* (dobesedno 'lahke noge'). Za razliko od regularnih enot niso bili *daimjevi* vazali, zato so v stiski pogosto dezertirali. Sčasoma so na bojiščih številčno prevladali nad ostalimi enotami, zato je izraz *ašigaru* »kmalu začel označevati vse pehotne enote, ki niso bili samuraji (prevedel M. M.)« (Turnbull 2001, 15). Nekateri *daimji*⁷³ so z uvedbo stroge discipline in drugimi ukrepi tudi *ašigaruje* izurili v dobre vojake. Opremili so jih z enotnimi preprostejšimi oklepi z *daimjevim* grbom in koničastimi čeladami. Njihovo zvestobo so začeli nagrajevati s podeljevanjem zemljišč, uspešni *ašigaruji* so tako lahko postali *daimjevi* vazali. (Turnbull 2000, 117–118; 2002, 15; 2008, 50)

Samuraji so v boju nosili kompleksnejši oklep. Sestavljen je bil iz večjega števila prekrivajočih se kovinskih ploščic, ki so bile z lakom zaščitene pred rjo, med seboj pa povezane z usnjenimi in svilenimi vrvicami. S pojavom ognjenega strelnega orožja je del oklepa postala železna prsna plošča, ki naj bi ščitila vojakovo oprsje pred krogli arkebus. Razkošne čelade samurajev so bile narejene iz trdega lakiranega železa, vrat pa je bil zavarovan s ščitnikom iz med seboj povezanih ploščic. (Turnbull 2000, 141; Turnbull 2002, 15)

⁷³ Npr. Oda Nobunaga.

Osebna oborožitev samuraja je bil komplet dveh zakrivljenih mečev (*daišo*) – daljše *katane* in krajšega *wakizašija* (*wakizashi*). *Katano* je samuraj držal z dvema rokama, jo uporabljal za napad, z njo pa namesto ščita preusmerjal nasprotnikove udarce. Rezilo *katane* je moralo biti ostro, a hkrati tudi prožno. To je bilo mogoče zaradi sofisticiranega večkratnega kovanja jeklene dvodelne konstrukcije iz mehkega prožnega jedra in trdega selektivno kaljenega rezila. Tudi *wakizaši* je bil narejen po podobnem postopku, le da je bil krajši. (Turnbull 2000, 119, 122–126; 2002, 15–16)

Samuraji so bili poleg osebnih mečev oboroženi tudi s sulico ali velikim lokom. Slednji je imel lamelno strukturo, njegov držaj pa je bil na spodnji tretjini. Prvotno so ga uporabljali predvsem konjeniki, v obdobju vojskujočih se dežel pa ga je zaradi vse bolj množičnih *ašigarujev* večinoma uporabljala pehota. (Turnbull 2000, 121–122; 2002, 15)

10.3 POJAV SULIČARJEV

»Ena od bolj pomembnih sprememb v vojskovanju obdobja *sengoku* je bil pojav množičnih pehotnih taktik (prevedel M. M.)« (Turnbull 2002, 16). Kljub temu pa množična pehota na Japonskem ni popolnoma izpodrinila konjenice. V japonski družbi je namreč dotlej prevladoval ideal samuraja, konjenika lokostrelca, ki naj bi bil v vseh pogledih superioren pešaku.⁷⁴ Zaradi te samurajske tradicije konjenica ni izginila, temveč se je ob soočenju z vse bolj množično pehoto spremenila. Konjenika lokostrelca je zamenjal konjenik suličar. Samuraji so tako še vedno lahko izvajali hitre manevre, konji pa so jim omogočali veliko udarno moč, s katero so lahko prebili formacije pehote. V tej vlogi je bil lok neuporaben, meč pa prekratek, da bi z njim iz sedla udarjali po pehoti. Namesto loka je tako večina samurajskih konjenikov začela vihteti sulice. Konice teh so bile izjemno ostre, dolžina pa je variirala glede na preferenco samuraja. Nekatere sulice so imele prečna rezila, s katerimi je bilo nasprotnika lažje povleči iz sedla. Z

⁷⁴ Lik samuraja pešaka, mojstra mečevalca, ki ga izpostavlja popularna kultura, izvira iz poznejšega mirnega obdobja Edo. (Turnbull 2002, 16)

razvojem konjenikov suličarjev je bila japonska konjenica prvič v zgodovini sposobna pravega konjeniškega naskoka.⁷⁵ (Turnbull 2002, 16)

Po izurjenih enotah konjenikov suličarjev je bil najbolj poznan klan Takeda. Spretno so napadali pehoto, po letu 1560 pa tudi arkebuzirje.⁷⁶ S spretnim manevrom so poskušali razdeliti nasprotnikove enote, potem pa s silovitim napadom razbiti njihovo formacijo. Za uspeh take taktike so morali samuraji opustiti ideal herojskega boja mož na moža, na bojišču je moral vsaj v začetni fazi prevladati skupinski boj. (Turnbull 2002, 17)

Konjenike so pogosto spremljale lahke pehotne enote. Hitrost japonskih konj tistega časa namreč ni bila velika, saj so bili konji precej manjši od današnjih, nosili pa so težko oklepljenega samuraja. *Ašigaruji* so tako tekli ob konjenici in napadali enote, ki jih je prebila. (Turnbull 2002, 17)

Bojni uspeh konjenikov suličarjev je povzročil tudi spremembe pehotnega bojevanja. Na bojišču so morali lokostrelsko pehoto v večji meri zamenjati *ašigaruji*, ki so vihteli dolge sulice. Zgodnje so bile s tremi do štirimi metri enako dolge kot konjeniške, nato pa so začeli uporabljati še daljše. Spoznali so namreč njihovo obrambno vrednost proti napadom konjenice. Proti koncu obdobja vojskujočih se dežel je večina vojsk *daimjev* uporabljala sulice z dolžino drogov okrog 4,8 metra.⁷⁷ Izjemni *ašigaruji* klana Oda, so vihteli sulice s kar 5,6 metra dolgimi drogovi.⁷⁸ (Turnbull 2000, 126)

10.4 UVEDBA ARKEBUZ

Pomembne spremembe na bojišču je povzročila uvedba arkebuza. Japonci so že pred začetkom 16. stoletja poznali razna preprosta kitajska ognjena strelna orožja, ki pa se niso veliko uporabljala. Šele ko so Portugalci leta 1543 Japoncem prvič predstavili naprednejšo arkebuzo, se je uporaba ognjenega

⁷⁵ Nekaj konjeniško-lokostrelskih enot je ostalo in so delovale kot neke vrste mobilne 'ostrorelske enote'. (Turnbull 2002, 16)

⁷⁶ V bitkah pri Uedahari (1548) in Mikata ga Hari (1572) so Takede uspešno potolkli nasprotnikovo neorganizirano pehoto. (Turnbull 2002, 16)

⁷⁷ Dolžino drogov se je merilo v enotah *ken*. En *ken* je sprva meril 1,6 metra, kasneje pa 1,8 metra. (Turnbull 2000, 126)

⁷⁸ Nobunagovi vojaki že zgodnjega leta 1553 začeli uporabljati tako dolge sulice. (Turnbull 2000, 126)

strelnega orožja začela širiti po državi (Turnbull 2000, 127–135). Te arkebuze so bile enostrelne puške sprednjače, z gladko cevjo in luntnim vžigalnim sistemom (Knific 2008, 114–117; Turnbull 2008, 51). Ker za rokovanje s tem orožjem ni bilo potrebno dolgotrajno urjenje, so z njim oborožili predvsem *ašigaruje*, a sprva večina *daimjev*⁷⁹ tega orožja ni znala učinkovito uporabiti na bojišču. (Sansom 1961, 287–288; Farris 2009, 166)

Neorganizirane *ašigaruje* z arkebuzami je konjenica z lahkoto razbila, saj natančnost in ubojna moč teh sprednjač nista bili dovoljšni. Problematična je bila tudi nizka kadenca streljanja, arkebuzirji so bili med ponovnim polnjenjem orožja zelo ranljivi. (Turnbull 2002, 18)

Uveljavitev arkebuz na bojišču je ovirala tudi samurajska tradicija, po kateri je največja čast pripadla tistim, ki so se prvi spopadli. Da bi v prvih vrstah stali arkebuzirji lahke pehote, je bilo mnogim samurajskim poveljnikom popolnoma nepojmljivo. Enote, oborožene z ognjenim strelnim orožjem, so imele zato sprva obrobno vlogo. (Turnbull 2000, 142)

Nobunaga je prvi med velikimi *daimji* razumel, da je treba delovanje arkebuzirjev na bojišču prilagoditi in dopolniti z drugimi enotami. *Ašigaruje* je izuril za skupinsko streljanje, na bojišču pa postavljajal palisade, na katere so lahko naslonili puške. Med polnjenjem so arkebuzirje varovali suličarji, ki so onemogočali preboj nasprotnikove konjenice, lokostrelci pa so nasprotnika med tem zasovali s puščicami. To se je najbolje pokazalo v bitki pri Nagašinu, kjer je Nobunagova vojska popolnoma porazila znamenito konjenico Taked. (Turnbull 2002, 18)

Conlan (2012, 252) sicer argumentira, da uvedba arkebuz ni drastično spremenila taktike bojevanja, je pa zaradi večjega dometa podaljšala bojišče. Za bitko pri Nagašinu se sklicuje na pomanjkanje dokazov, da so pripadniki klana Oda res streljali iz trivrstnega plotuna. Za zmago Nobunage naj bi bilo bolj kot uporaba ognjenega strelnega orožja odločilno zavajanje. Eden od zaveznikov klana Oda je z lažno obljubo o prestopu premamil Takede, da so z enim od kril konjenice poskušali zaokrožiti nasprotnika in ga napasti v bok. Ob

⁷⁹ V slavnih bitkah pri Kavanakadžimi sta jih uporabljala tudi Kenšin in Šingen. (Sansom 1961, 287)

tem se je enota preveč raztegnila in ujela med druge nasprotnikove enote. To je povzročilo veliko smrtnih žrtev. Conlan (2012, 252) sicer priznava učinkovitost arkebuz pri obstreljevanju poveljnikov vojske Takeda, tako je bil npr. smrtno ranjen njihov poveljnik Šingen, v bitki pri Nagašinu pa številni generali.

Uporabo strelnega orožja so dobro razumeli tudi Nobunagovi najvztrajnejši nasprotniki, pripadniki verske sekte *Iko*. Ker niso bili tako veščji vojskovanja kot njihovi samurajski nasprotniki, so hitro izkoristili prednost kratkotrajnega urjenja za uporabo arkebuz. Pripadniki sekte so razvili tudi livarne, v katerih so izdelovali svoje ognjena strelna orožja. (Turnbull 2002, 18)

10.5 NASTANEK GRADOV

Na začetku obdobja vojskujočih se gospostev so prevladovale manjše gorske utrdbe (*yamashiro*), ki so služile predvsem varovanju meja. Bile so dobre razgledne točke, s katerih so lokostrelci lahko obstreljevali bližajočega nasprotnika. Trdnjave so tvorile strateško pomembno mrežo manjših in večjih utrdb, obleganje je zato postalo pomemben del vojskovanja. Ker so utrdbe stale na nestabilnem gorskem terenu, ki je bil podvržen eroziji tal, niso mogle biti več kot trinadstropne. Osnova iz velikih kamnitih blokov je omogočila gradnjo večjih trdnjav za večje število vojakov. Trdnjave so začeli graditi tudi v nižinah, ob rekah in pomembnih trgovskih poteh. Do konca šestnajstega stoletja so skupaj z grajskimi mesti postale ekonomska središča gospostev. Ti gradovi so bili dovolj veliki, da je v njih lahko prebivala *daimjeva* celotna vojska samurajev. Na oblegovalce so skozi vgrajene lopute lahko metali kamenje in jih obstreljevali s puščicami ter ognjenim strelnim orožjem. V skladiščih so lahko shranili za več mesecev zalog. Ker je v njih prebival *daimjo*, so bili zelo razkošni. Ena iz med najbolj veličastnih zgradb take vrste je bil grad Azuči, ki ga je dal v provinci Omi postaviti Oda Nobunaga. Kamnite stene gradu so bile visoke 22 metrov, obokana glavna kupola pa je merila 32 krat 37 metrov. Osrednji grajski stolp je v višino meril 46 metrov. (Turnbull 2000, 161–164; 2002, 20–25; 2001, 105; Farris 2009, 176)

10.6 ZAČETKI PROFESIONALIZACIJE SAMURAJEV

Začetki profesionalizacije samurajev segajo v sredino 16. stoletja. Nekateri nižji vazali *sengoku daimjev* so v last dobili posestva, zadolženi pa so bili za manjše posadke samurajev. Ker so vazali zemljišča hoteli obdržati zase, vojakov niso plačevali s podeljevanjem zemlje, temveč v denarju. Vladali so kot vojaški poveljniki in ne kot fevdalni gospodje. Podrejeni samuraji so bili zato od poveljnika odvisni v vojaškem in ekonomskem pogledu. Z osvajanjem novih ozemelj so vazali večali svoja posestva, ki so jih varovali s pomočjo mreže utrdb. Za poveljnike teh so imenovali starešine, da pa bi zmanjšali njihovo neodvisnost, so jih redno rotirali med različnimi utrdbami. Največji del profesionalne vojske je vedno ostal neposredno podrejen vazalu in je prebival v njegovem gradu. Tako je npr. Ukita Hideie na ozemlju svojih gospodov Urakamijev uspel zbrati kar desetino zemljišč gospostva, poveljeval pa je več kot 10.000 vojakom. Vazali s profesionalnimi samuraji so bili vse močnejši, mnogi so nadvladali svoje fevdalne gospode. Ukita Hideie je tako Urakamijem kmalu prevzel celotno provinco Bizen. Postal je t. i. *šokuho daimjo* (*shokuho daimjo*). Neposredno je posedoval ozemlja v vrednosti 400.000 *kokujev*. V vse večjih gospostvih so *daimji* lahko ohranili nadzor samo s profesionalizacijo vojske. Vse bolj kompleksno bojevanje so lahko izvajali le profesionalni vojaki, ki se jim ni bilo treba vrniti k obdelovanju zemlje. (Turnbull 2001, 88–89)

11 ZAKLJUČEK

Proučevano obdobje vojskujočih se dežel smo najprej poskušali razumeti v kontekstu japonske zgodovine in razvoja japonskega fevdalizma. Njegovi začetki segajo v 8. stoletje, ko je zaradi gospodarstva, ki je temeljilo na poljedelstvu, centralna cesarska oblast duhovščino in plemstvo začela plačevati z zemljišči, oproščenimi davkov (*šoēn*). Začelo se je širiti zasebno lastništvo zemlje, zaradi česar je slabila centralna oblast. *Šoēne* so v nestabilnih razmerah varovali bojevniki, samuraji. Do 12. stoletja so svojo vojaško premoč izkoristili za odvzem oblasti dvorni aristokraciji. Vzpostavili so kamakurski šogunat, v katerem je šogun upravnim enotam države – provincam, vladal tako, da je na položaje policijsko-vojaških guvernerjev *šugov* ter civilnih upravnikov *džitov* imenoval sebi zveste vazale. A šogunat je počasi oslabil in bil v neuspelem poskusu restavracije cesarjeve oblasti uničen. Sledili so nasledstveni boji med dvema dvoroma, v katerih je položaj šoguna zasedla rodbina Ašikaga. Ni imela niti veliko posestev niti dovolj velike vojske, da bi z njo nadzirala celotno državo. Pri vladanju se je zanašala na zvestobo *šugov*, ki so v vojnih razmerah prevzeli tudi naloge *džitov*. Šogun jim je za vzpostavitev miru moral podeljevati vse več pravic. Poleg policijskih pristojnosti so lahko pobirali davke, nadzirali prenos lastništva zemljišč in rekrutirali vojake. Postali so pomembni fevdalni gospodje – *šugo daimji*. Z upadom moči Ašikaškega šogunata v sredini 15. stoletja je država razpadla na manjše politične enote, nastopilo je t. i. obdobje vojskujočih se dežel. V tem kontekstu smo postavili prvo hipotezo, ki se glasi: »V obdobju vojskujočih se dežel stare fevdalne oblastnike izpodrinejo novi, ker si s politično in vojaško spretnostjo prisvajajo nova ozemlja.« To hipotezo sicer lahko potrdimo, a je celota nekoliko bolj kompleksna. *Šugo daimji* so bili sprva zaradi pridobljenih pravic v provincah močni vladarji. Da je šogun lažje krotil njihove ambicije, so morali prebivati v prestolnici ali njeni vzhodni izpostavi. Tako je oblast *šugo daimjev* vse manj temeljila na neposrednem nadzoru provinc in vse bolj na šogunovi avtoriteti. Dokler je bil šogun dovolj močna osebnost, kot npr. Ašikaga Jošimicu, je lahko zbral veliko vojsko sebi zvestih *šugo daimjev*, s katerimi je miril upore v provincah. A bolj kot je bila ta oddaljena, težji je bil nadzor nad njo. Ko so

šogunatu zavladali šibki šoguni, so med *šugo daimji* kot tudi znotraj njihovih klanov prevladale razprtije. V takih razmerah je v prestolnici izbruhnila vojna Onin, ki je razgalila nemoč šogunata, da bi kaznoval nelegalno prisvajanje ozemelj. Vojske *šugo daimjev* so se v lastnih nasledstvenih sporih ali spopadih vojne Onin popolnoma izčrpale. Nastale razmere so izkoristili njihovi vazali in drugi lokalni veljaki v provincah, ki so na neposrednem nadzoru svojih ozemelj utemeljili vojske svojih klanov, s katerimi so zasedali tuja ozemlja. Najbolj politično in vojaško spretni so nadvladali ostale in postali *sengoku daimji* – nesporni vladarji ozemeljsko celovitih dežel, v katerih je večina zemljišč pripadala njim ali njihovim vazalom. Država je tako razpadla na številne manjše dežele, ki so se v naslednji fazi začele bojevati še med seboj.

Nazoren je primer vzpona Asakura Tošikageja iz province Ečizen. Bil je vazal družine *šugo daimjev*, ki jih je na položaj upravnika več provinc imenoval šogun, čeprav tam niso neposredno nadzirali večine rodovitnih posestev. Tošikage je njihove nasledstvene spore izkoristil za lastno bogatenje. Najprej je vojaško podprl eno frakcijo, bil za to nagrajen z rodovitnimi zemljišči, ki so mu omogočala še večjo vojaško moč. Medtem je z vojsko odvezal tudi posestva duhovščine in civilne aristokracije. Po izbruhu vojne Onin je lahko še bolj agresivno zasedal tuja ozemlja, ker je vedel, da ga šogunat ni sposoben kaznovati. Njegov klan je postal tako močen, da je lahko iz province Ečizen izgnal tudi svoje gospodarje. Te je podobna usoda doletela tudi v nekaterih drugih provincah, kjer so jih izrinili vazalni klani, npr. klan Oda v provinci Ovari.

Pomenljiv je tudi primer klana Ouči z zahodnega Honšuja. Vpletali so se v vojno Onin in nasledstvene spore za položaj šoguna, medtem pa izgubili nadzor nad lastnim ozemljem. V njihovi odsotnosti se je povzpел eden od vazalov in jih uničil, njega pa so potem premagali drugi vazali Moriji in prevzeli nadzor nad deželo svojih nekdanjih gospodarjev.

Nekaterim *šugo daimjem*, ki so v provincah posedovali dovolj posestev in se niso neposredno vpletali v vojno Onin ali druge nasledstvene konflikte, je uspelo ohraniti oblast. Klan Imagava je tako uspešno vladal v provincah Suruga, Totomi in Mikava, klan Šimazu pa je južnem Kjušuju stabilno vladal v provinci Sacuma.

Najbolj komplicirana je bila situacija na vzhodnem delu države, na širšem območju rodovitne planjave Kanto. Tam so se med seboj sprli različni pretendenti za mesto šogunovega namestnika in njihovi najpomembnejši vazal, klan Uesugi. Medtem so številni nižji vazali z vojaškimi sredstvi kopičili ozemlja. Na ozemljih pod svojim vplivom so se trudili vladati učinkovito, da so s pridobljenim bogastvom lahko podpirali vojaško širjenje svojega vpliva. Najbolj znan primer je klan Hodžo, katerega ustanovitelj je začel kot preprost vazal. Zaradi vojaške pomoči gospodarju je bil nagrajen z dodelitvijo trdnjave, iz katere je z zvijačami in spretnim vojskovanjem širil svoja posestva. Kar pet generacij klana Hodžo je v obdobju vojskujočih se dežel širilo svoja ozemlja, zavzeli in zgradili so strateško mrežo trdnjav, iz katerih so nadzorovali svojo deželo. Z različnimi zakonskimi akti so poskušali zadržati kmete na zemlji, uvajali občasne davčne olajšave, izvajali javna dela, izboljševali infrastrukturo in uvedli še številne druge ukrepe, s katerimi so želeli utrditi svojo oblast in povečati vojaško moč.

V tem kontekstu smo si zastavili drugo hipotezo: *»Vojne v obdobju vojskujočih se dežel, ki so povzročile številne žrtve in veliko materialno uničenje, so škodovalle gospodarskim razmeram.«* To hipotezo lahko potrdimo le delno. Sprva je bilo materialno uničenje veliko. V vojni Onin je bila uničena prestolnica, številni boji so tudi v provincah povzročili veliko škode. Kmetje so bežali z zemlje, izbruhnile so številne epidemije, ki so zahtevale celo več žrtev kot vojne. Pogoste so bile lakote, ki so se pojavljale predvsem spomladi, ko so pošle jesenske zaloge žita. Do konsolidacije gospostev v sredini 16. stoletja je bila tako rast populacije le 0,2 odstotka letno.

A *sengoku daimji* so želeli v svojih deželah utrditi svojo oblast, zato so začeli sprejemati številne ukrepe, ki so izboljšali razmere v deželah. Najprej so prepovedali plenjenje in medsebojne boje svojih vazalov. Uvedli so lastne zakone in sodišča, ki so do neke mere ščitili tudi kmete. Podpirali so javna dela (npr. gradnjo namakalnih sistemov), krčili so gozdove, utrjevali rečna nabrežja in tako oživili poljedelstvo. Količina obdelovalnih površin se je v tem obdobju povečala kar za 28 %, plodnost riža pa kar za 25 %. Poleg tega so uvedli učinkovitejši davčni sistem, pomembne obrtnike pa so na svojih posestvih poskušali zadržati z davčnimi olajšavami. Razširila se je uporaba bombažnega

blaga, napredovalo je rudarjenje. Z njim so pridobivali predvsem zlato in srebro, ki so ga v trgovini s kitajsko menjavali za svilo. Po pojavu arkebuz so začeli uvažati še smodnik, ognjena strelna orožja pa so se naučili izdelovati sami. Z gradnjo velikih gradov so damiji spodbudili tudi nastanek novih mest. Tista, ki so bila porušena v vojnah, so zaradi uporabe lesa kot gradbenega materiala lahko hitro obnovili. Z javnimi deli so obnovili tudi svetišča. Razmere po letu 1550 so se tako hitro izboljšale, gospodarstvo je napredovalo, pospešila se je rast prebivalstva. Vojne so torej škodovali gospodarstvu le v prvi polovici obdobja, nato pa je želja po ohranitvi oblasti in močni vojski *daimje* spodbudila, da so začeli bolje upravljati svoje dežele.

Tretja hipoteza se glasi: »V srednjeveški Japonski so na političnem in vojaškem področju vladali samuraji, zato so ti japonski bojevniki prevladovali tudi na bojiščih obdobja vojskujočih se dežel.« To hipotezo moramo v veliki meri ovreči. Sprva so v številnih manjših bitkah res prevladovali samuraji, ki so bili v preteklosti večinoma konjeniki lokostrelci. Zaradi številnih bojov pa je potreba po številu vojakov naraščala, zato so jih v večji meri kot prej dopolnjevali s pripadniki nižjih stanov. V nestabilnih razmerah so kmetje opuščali zemljo, pridruževali so se samurajskim vojskam in poskušali svoj položaj izboljšati z bojevanjem ali plenjenjem. Imenovali so jih *ašigaru* ('lahke noge'), izraz pa je kmalu začel označevati vso pehoto. Ta je za *daimja* predstavljala manjše finančno breme. Izurjena je bila lahko v krajšem času kot samuraji konjeniki, pešaki pa tudi niso imeli tako drage opreme in orožja. Z naraščanjem njihovega števila in uvedbo stroge discipline ter urjenja, so *ašigaruji* na bojišču postali pomemben del vojske. Opremljeni z enotnimi lahkimi oklepi, ki so nosili *daimjev* grb, so se soočili z enotami konjenikov samurajev. Ti so se morali ob soočenju množičnih pehotnih enot iz konjenikov lokostrelcev preobraziti v konjenike suličarje. Najbolj znamenita in izurjena je bila konjenica klana Takeda. Uspešno so prebijali nasprotnikove vrste, zato se je spremenila tudi pehota. Uporabljati je začela vse daljše sulice. Najbolj znameniti so bili *ašigaruji* suličarji klana Oda. Vihteli so sulice, dolge kar 5 metrov. Moč pehote na bojišču je utrdil še pojav arkebuz, ki so jih na Japonsko prvi prinesli Portugalci. Čeprav večina *daimjev* sprva ni pravilno razumela bojne uporabe tega ognjenega orožja, pa je sčasoma dobilo vlogo v prvih bojnih vrstah, npr. v bitki pri Nagašinu.

V obdobju vojskujočih se dežel smo torej priča prehodu med različnimi fazami fevdalizma, ki ga spremljajo številne družbene spremembe. Po eni strani jih oblastniki povzročajo, po drugi strani pa jih morajo prepoznati in se jim prilagoditi. Čeprav so *sengoku daimji* svoje posesti in vojske upravljali bolje kot njihovi predhodniki, pa so bili ob koncu obdobja vojskujočih se dežel tudi sami soočeni s spremembami. Podobno kot so sami izpodrinili *šugo daimje*, so sedaj njih izpodrivali *šokuho daimji*, ki so zaradi profesionalizacije vojske še več zemlje zadržali zase in tako bolje utrdili svojo oblast. V tem pogledu so bili najuspešnejši Oda Nobunaga, Tojotomi Hidejoši in Tokugava Iejasu. Če je prvi želel nasprotnike premagati na bojnem polju, pa si jih je drugi podredil z grožnjo uporabe svoje množične vojske in jih vključil v zavezništvo *daimjev*, s katerim je nadzoroval državo. Uvedel je še vrsto drugih upravnno-administrativnih ukrepov, s katerimi je centraliziral nadzor najpomembnejših gospodarskih središč, razorožil ljudstvo in začel proces formalne ločitve vojaške elite od preostalih družbenih stanov. A svoji rodbini ni uspel zagotoviti trajne oblasti.

Po Hidejošijevi smrti leta 1598 so med vazali ponovno narasle napetosti, ki so vrhunec dosegle leta 1600 v veliki bitki pri Sekigahari. Iz nje so kot zmagovalci izšli *daimji* pod vodstvom Tokugava Iejasuja, ki si je prilastil kar četrtno vseh rodovitnih zemljišč v državi. Nadaljeval je Hidejošijeve ukrepe, ki jih je nadgradil s svojimi. Rodbini je zagotovil stabilno nasledstvo, ambicije *daimjev* pa krotil na različne načine. Družine *daimjev* so morale kot talci prebivati v šogunovi prestolnici Edo (današnji Tokio), kjer so se jim morali vsako drugo leto za pol leta pridružiti tudi *daimji*. Vsaka provinca je imela lahko samo en grad, v katerem so prebivali samuraji – profesionalni vojaki, ki so bili skupaj s svojimi poveljniki in *daimji* na vrhu družbene lestvice kmetov, rokodelcev in trgovcev. A v želji po nadzoru razmer v državi je šla rodbina Tokugava še dlje. Izgnali so večino tujcev, stike s svetom pa v veliki meri omejili na pristanišče Nagasaki. Vojaški eliti je tako uspelo zagotoviti 250-letno obdobje miru, in sicer za ceno izolacije od sveta in postopnega zaostajanja za svetom. Vzpostavljeni mir je bil tudi prekletstvo vojaške elite, ki se je zaradi številnih stanovskih omejitev le stežka preusmerjala v mirnodobne dejavnosti. Medtem so trgovci rastočih mest kljub nizkemu družbenemu statusu vse bolj bogateli. Stabilnost centraliziranega fevdalizma se je nadaljevala vse do druge polovice 19. stoletja, ko je 'japonsko

zaprto državo' (*sakoku*) z napredkom sveta soočila ameriška vojna mornarica. (Du Ry van Beest Holle in drugi 1977d, 12: 5623–5632; Farris 2009, 195–199)

Obdobje vojskujočih se dežel tako predstavlja razburljiv prehod h kvalitetnejšemu nadzoru nad ozemljem, ki je postal osnova za stabilnejšo obliko fevdalnega sistema. A hkrati so vojaške potrebe pospešile tudi nadaljnji razvoj obrti in trgovine – temeljev tržnega gospodarstva, ki ga ni mogla zaustaviti niti 250 let trajajoča vojaška vladavina Tokugav.

12 LITERATURA

1. Aikens, C. Melvin. 2012. Origins of the Japanese People. V *Japan Emerging: Premodern History to 1850*, ur. Karl F. Friday, 55–65. Boulder: Westview Press.
2. Barnes, Gina L. 2012a. Japan's Natural Setting. V *Japan Emerging: Premodern History to 1850*, ur. Karl F. Friday, 3–15. Boulder: Westview Press.
3. --- 2012b. The Emergence of Political Rulership and the State in Early Japan. V *Japan Emerging: Premodern History to 1850*, ur. Karl F. Friday, 77–88. Boulder: Westview Press.
4. Berry, Mary Elizabeth. 2012. Defining »Early Modern«. V *Japan Emerging: Premodern History to 1850*, ur. Karl F. Friday, 42–52. Boulder: Westview Press.
5. Butler, Lee. 2012. The Sixteenth-Century Reunification. V *Japan Emerging: Premodern History to 1850*, ur. Karl F. Friday, 311–320. Boulder: Westview Press.
6. Clements, Jonathan. 2010. *A Brief History of the Samurai: The Way of Japan's Elite Warriors*. London: Robinson; Philadelphia: Running Press.
7. Conlan, Thomas D. 2012. Medieval Warfare. V *Japan Emerging: Premodern History to 1850*, ur. Karl F. Friday, 244–277. Boulder: Westview Press.
8. Eason, David. 2012. Warriors, Warlords and Domains. V *Japan Emerging: Premodern History to 1850*, ur. Karl F. Friday, 233–243. Boulder: Westview Press.
9. Encyclopædia Britannica. 2016a. *Daimyo*. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/topic/daimyo> (16. maj 2016).
10. --- 2016b. *Samurai*. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/topic/samurai> (16. maj 2016).
11. Farris, William Wayne. 2009. *Japan to 1600: A Social and Economic History*. Honolulu: University of Hawai'i Press.

12. Friday, Karl F. ur. 2012a. *Japan Emerging: Premodern History to 1850*. Boulder: Westview Press.
13. --- 2012b. Sorting the Past. V *Japan Emerging: Premodern History to 1850*, ur. Karl F. Friday, 16–20. Boulder: Westview Press.
14. Goble, Andrew Edmund. 2012. Defining »Medieval«. V *Japan Emerging: Premodern History to 1850*, ur. Karl F. Friday, 32–41. Boulder: Westview Press.
15. Henshall, Kenneth. 2012. *A History of Japan: From Stone Age to Superpower*. Third Edition. Basingstoke; New York: Palgrave Macmillan.
16. Du Ry van Beest Holle, Gérard, dr. Hans H. Hofstätter, Hannes Pixa, dr. Carel J. Du Ry, Helmut Ehrler, Günter Fluhrer, dr. Horst Fritz, Hanno Hafner, Josef Häusler, dr. Matthias Heinitz, Sigrid Hofstätter, Oskar Keller, dr. Norbert Müller, dr. Uwe Paschke, Reinhard Pfleger, Richard Stumpf, dr. Arnulf Wieber, prof. dr. Leopold Zahn, Branko Božič, Tomaž Weber. 1975. *Zgodovina v slikah*. Knjiga 5. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
17. Du Ry van Beest Holle, Gérard, dr. Hans H. Hofstätter, Hannes Pixa, dr. Carel J. Du Ry, Helmut Ehrler, Günter Fluhrer, dr. Horst Fritz, Hanno Hafner, Josef Häusler, dr. Matthias Heinitz, Sigrid Hofstätter, Oskar Keller, dr. Norbert Müller, dr. Uwe Paschke, Reinhard Pfleger, dr. Jürgen Sandweg, Richard Stumpf, dr. Arnulf Wieber, prof. dr. Leopold Zahn, Branko Božič, Tomaž Weber. 1976a. *Zgodovina v slikah*. Knjiga 7. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
18. Du Ry van Beest Holle, Gérard, dr. Hans H. Hofstätter, Hannes Pixa, dr. Werner Cahn, dr. Carel J. Du Ry, Helmut Ehrler, Günter Fluhrer, dr. Horst Fritz, Hanno Hafner, Josef Häusler, dr. Matthias Heinitz, Sigrid Hofstätter, Oskar Keller, dr. Norbert Müller, dr. Uwe Paschke, Reinhard Pfleger, dr. Jürgen Sandweg, Richard Stumpf, Rainer Trübsbach, dr. Arnulf Wieber, prof. dr. Leopold Zahn, Branko Božič, Tomaž Weber. 1976b. *Zgodovina v slikah*. Knjiga 8. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
19. Du Ry van Beest Holle, Gérard, dr. Hans H. Hofstätter, Hannes Pixa, dr. Werner Cahn, dr. Carel J. Du Ry, Helmut Ehrler, Behrend Finke, Günter Fluhrer, dr. Horst Fritz, Hanno Hafner, Josef Häusler, dr. Matthias Heinitz,

- Sigrid Hofstätter, Oskar Keller, dr. Norbert Müller, dr. Uwe Paschke, Reinhard Pfleger, dr. Jürgen Sandweg, dr. Heidrun Stratmann, Richard Stumpf, Rainer Trübsbach, dr. Arnulf Wieber, prof. dr. Leopold Zahn, Branko Božič, Tomaž Weber. 1977a. *Zgodovina v slikah*. Knjiga 9. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
20. Du Ry van Beest Holle, Gérard, dr. Hans H. Hofstätter, Hannes Pixa, dr. Werner Cahn, dr. Carel J. Du Ry, Helmut Ehrler, Behrend Finke, Günter Fluhrer, dr. Horst Fritz, Hanno Hafner, Josef Häusler, dr. Matthias Heinitz, Sigrid Hofstätter, Oskar Keller, dr. Norbert Müller, dr. Uwe Paschke, Reinhard Pfleger, dr. Jürgen Sandweg, dr. Heidrun Stratmann, Richard Stumpf, Walter Tausendpfund, Rainer Trübsbach, dr. Arnulf Wieber, prof. dr. Leopold Zahn, Branko Božič, Tomaž Weber. 1977b. *Zgodovina v slikah*. Knjiga 10. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
21. --- 1977c. *Zgodovina v slikah*. Knjiga 11. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
22. --- 1977d. *Zgodovina v slikah*. Knjiga 12. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
23. Ikegami, Eiko. 1997. *The Taming of the Samurai: Honorific Individualism and the Making of Modern Japan*. Cambridge, Massachusetts; London: Harvard University Press.
24. Ishii, Susumu, Ishimoda Shō, Kasamatsu Hiroshi, Katsumata Shizuo in Satō Shin'ichi, uredniki. 1972. *Chūsei seiji shakai shisō 1*. Tokyo: Iwanami shoten.
25. Judge, Harry, ur. Janez Šumrada, Jure Potokar, Marko Štuhec. 1993. *Oxfordova enciklopedija zgodovine: Od pradavnine do 19. stoletja*. Ljubljana: DZS, d. d.
26. Keirstead, Thomas. 2012. The Rise of the Peasantry. V *Japan Emerging: Premodern History to 1850*, ur. Karl F. Friday, 278–288. Boulder: Westview Press.
27. Knific, Boris, ur. 2008. *Enciklopedija orožja: od leta 5000 pr. n. št. do 21. stoletja*. Radomlje: Defensor d. o. o.
28. Mason, Richard H. P. in John G. Caiger. 1997. *A History of Japan*. Revised Edition. Tokyo; Rutland, Vermont; Singapore: Tuttle Publishing.

29. Pearson, Richard J. 1992. *Ancient Japan*. New York: Smithsonian Institute / George Brazziller.
30. Pigot, Joan R. 2012. Defining »Ancient« and »Classical«. V *Japan Emerging: Premodern History to 1850*, ur. Karl F. Friday, 21–31. Boulder: Westview Press.
31. Sansom, George. 1958. *A History of Japan: to 1334*. Stanford: Stanford University Press.
32. --- 1961. *A History of Japan: 1334-1615*. Stanford: Stanford University Press.
33. Seal, F.W. 2000. *Sengoku Daimyo 1560*. Dostopno prek: <http://www.samurai-archives.com/1560.html> (16. maj 2016).
34. Segal, Ethan. 2012. The Medieval Economy. V *Japan Emerging: Premodern History to 1850*, ur. Karl F. Friday, 289–298. Boulder: Westview Press.
35. Storry, Richard in Werner Forman. 1985. *The Way of the Samurai*. London: Orbis Publishing Limited.
36. Teeuwen, Mark, 2012. V *Japan Emerging: Premodern History to 1850*, ur. Karl F. Friday, 66–76. Boulder: Westview Press.
37. Turnbull, Stephen. 2000. *The Samurai Sourcebook*. London: Cassell.
38. --- 2001. *The Book of the Samurai: The Warrior Class of Japan*. Kiln House, London: PRC Publishing Ltd.
39. --- 2002. *Essential Histories: War in Japan 1467–1615*. Botley, Oxford; Long Island City, New York: Osprey Publishing.
40. --- 2006. *The Samurai and the Sacred*. Botley, Oxford; New York: Osprey Publishing.
41. --- 2008a. *Samurai Armies: Battle Orders*. Oxford; New York: Osprey Publishing.
42. --- 2008b. *The Samurai Swordsman: Master of War*. North Clarendon, Vermont; Singapore: Tuttle Publishing.
43. Zelnik, Damjana, Damjan Hančič in Janez Mlinar. 2007. *Zgodovina: Tematski leksikoni*. Tržič: Učila International, založba, d.o.o.